

**С. С. Губарева, О. М. Павліченко,
Л. В. Залюбовська**

АНГЛІЙСЬКА МОВА

**Підручник для 2 класу
закладів загальної середньої освіти
(з аудіосупроводом)**

ENGLISH

**A TEXTBOOK FOR THE SECOND FORM OF PRIMARY SCHOOLS
(WITH AUDIO)**

**ХАРКІВ
Видавництво «Ранок»
2019**

УДК 811.111(075.2)
Г93

Ілюстрації художниці *Анастасії Перескокової*

Губарева С. С.

Г93 Англійська мова : підруч. для 2 кл. закл. загал. серед. освіти (з аудіосупроводом) / С. С. Губарева, О. М. Павліченко, Л. В. Залюбовська. — Харків : Вид-во «Ранок», 2019.

Gubarieva, Svitlana

English : A textbook for the second form of primary schools (with audio) / Svitlana Gubarieva, Oksana Pavlichenko, Lubov Zaliubovska. — Kharkiv : PH «Ranok», 2019.

ISBN

УДК 811.111(075.2)

Інтернет-підтримка

Електронні матеріали до підручника
розміщено на сайті

interactive.ranok.com.ua

ISBN

© С. С. Губарева, О. М. Павліченко, Л. В. Залюбовська, 2019
© А. К. Перескокова, ілюстрації, 2019
© ТОВ Видавництво «Ранок», 2019

Привіт!

Ми — Роллі й Поллі, прибульці з іншої планети.

Ми любимо вивчати англійську мову
і спілкуватися. Це наші друзі з різних країн світу.

Давай товаришувати й навчатися разом!

Умовні позначки:

— вправа на сприймання на слух;

— парна робота;

— групова робота;

— вправа на зорове сприймання;

— вправа на письмо;

— ігрове завдання.

CONTENTS

UNIT 1. My Family and Friends

Lesson 1.	Hello, Friends!.....	6
Lesson 2.	Good Morning!	7
Lesson 3.	I Am Seven	9
Lesson 4.	I Am From Ukraine	11
Lesson 5.	Meet My Family	13
Lesson 6.	They Are My Grandchildren..	15
Lesson 7.	Have You Got a Cousin?...	16
Lesson 8.	My Morning	18
Lesson 9.	After School	20
Lesson 10.	My Weekend.....	22
Lesson 11.	We Are Creative	24
Lesson 12.	Story Time	25
Lessons 13—14.	Revision.....	26

UNIT 2. My School

Lesson 1.	I Have Got A Schoolbag...	28
Lesson 2.	What Colour Is Your Rubber?.....	30
Lesson 3.	My Classroom.....	32
Lesson 4.	Where Is My Pen?	34
Lesson 5.	Open Your Book!.....	36
Lesson 6.	We Can Paint!.....	38
Lesson 7.	Can You Play Football?	40
Lesson 8.	School Rules	42
Lesson 9.	School Things.....	44
Lesson 10.	School Is Fun	46
Lesson 11.	We Are Creative	48
Lesson 12.	Story Time	49
Lessons 13—14.	Revision.....	50

UNIT 3. Tasty Food

Lesson 1.	My Breakfast	52
Lesson 2.	We Like Fruit	54
Lesson 3.	I Don't Like Peas.....	56

Lesson 4.	What's In Your Lunchbox?	
Lesson 5.	Let's Have Dinner.....	
Lesson 6.	Family Supper	
Lesson 7.	My Menu	
Lesson 8.	How Much Is It?.....	
Lesson 9.	Let's Go To The Café!.....	
Lesson 10.	Tasty Food.....	
Lesson 11.	We Are Creative	
Lesson 12.	Story Time	
Lessons 13—14.	Revision.....	

UNIT 4. Our Holidays

Lesson 1.	What Day Is It Today?	
Lesson 2.	Happy Birthday!.....	
Lesson 3.	Birthday Party.....	
Lesson 4.	It's Christmas Time!.....	
Lesson 5.	Christmas Cards.....	
Lesson 6.	New Year Presents	
Lesson 7.	New Year Party	
Lesson 8.	Happy Holidays!.....	
Lesson 9.	It's Time To Have Fun.....	
Lesson 10.	Food For A Party	
Lesson 11.	We Are Creative	
Lesson 12.	Story Time	
Lessons 13—14.	Revision.....	

UNIT 5. Time For Fun

Lesson 1.	You Have Got Two Cars	
Lesson 2.	I Am A Driver.....	
Lesson 3.	Our Toys	
Lesson 4.	Whose Toy Is It?.....	
Lesson 5.	My Favourite Toy	
Lesson 6.	In The Playground	
Lesson 7.	Let's Go To The Park!.....	
Lesson 8.	Where Is My Frisbee?.....	
Lesson 9.	I Have Got A Hobby.....	

- Lesson 10.** Time For Fun .....
- Lesson 11.** We Are Creative .....
- Lesson 12.** Story Time .....
- Lessons 13—14.** Revision.....

UNIT 6. This Is Me!

- Lesson 1.** These Are My Arms.....
- Lesson 2.** My Face.....
- Lesson 3.** My Father Is Clever .....
- Lesson 4.** She Is Tired .....
- Lesson 5.** Take Off This Hat!.....
- Lesson 6.** I Like A Yellow Sweater.....
- Lesson 7.** I Am Wearing A Cap.....
- Lesson 8.** Are You Wearing Jeans? .....
- Lesson 9.** Where Is My Cap? .....
- Lesson 10.** Who Is Your Friend? .....
- Lesson 11.** We Are Creative .....
- Lesson 12.** Story Time .....
- Lessons 13—14.** Revision.....

UNIT 7. Our World

- Lesson 1.** Happy Winter .....
- Lesson 2.** Cool Spring .....

- Lesson 3.** Hot Summer .....
- Lesson 4.** Bright Autumn.....
- Lesson 5.** What Pet Have You Got? .....
- Lesson 6.** How Long Is Its Tail? .....
- Lesson 7.** Let's Go To The Farm.....
- Lesson 8.** On The Farm.....
- Lesson 9.** In The Zoo.....
- Lesson 10.** Do Zebras Like Fruit?.....
- Lesson 11.** We Are Creative .....
- Lessons 12—13.** Revision.....

UNIT 8. Let's Review!

- Lesson 1.** My Family And Friends .....
- Lesson 2.** At School .....
- Lesson 3.** Food That I Like .....
- Lesson 4.** We Like Holidays .....
- Lesson 5.** Let's Have Fun! .....
- Lesson 6.** Who Is My Friend?.....
- Lesson 7.** Our World .....

- Instructions for Games.....
- Scripts .....

Lesson 1. **HELLO, FRIENDS!**
Привіт, друзі!

1) Listen and repeat. Прослухай і повтори.

2) Listen and answer. Прослухай і дай відповідь.

3) Listen, repeat and point. Прослухай, повтори і вкажи.

4) Look, ask and answer. Подивись, запитай і дай відповідь.

Mary

Bill

Jack

Jill

What's her name?

Her name is Mary.

Hi, Mary! Nice to meet you!

Пояснення до гри дивись на с. 197

5) Let's play. Пограймо.

What's your name?

My name is Pam.

What's his name?

His name is Sam.

What's her name?

Her name is Ann.

Now let's say it again.

1 Listen, repeat and point. Прослухай, повтори і вкажи.

2 Listen, repeat and do the actions. Прослухай, повтори й виконай дії.

I am Polly.
This is Rolly.
We are friends.
Clap, clap, clap
your hands!

This is Polly.
This is Rolly.
They are friends.
Clap, clap, clap
your hands!

3 Look and say. Подивись і скажи.

Good morning! How are you?

Good morning! I'm fine. Thank you!

4 Listen and chant. Прослухай і повтори вірш.

A, B, C, D, E, F, G,
 Look at me and smile at me!
 H, I, J, K, L, M, N, O, P!
 Clap your hands and chant with me.
 Q, R, S, T, U, V,
 We are happy, you and me.
 W, X, Y and Z.
 Let's repeat the alphabet!

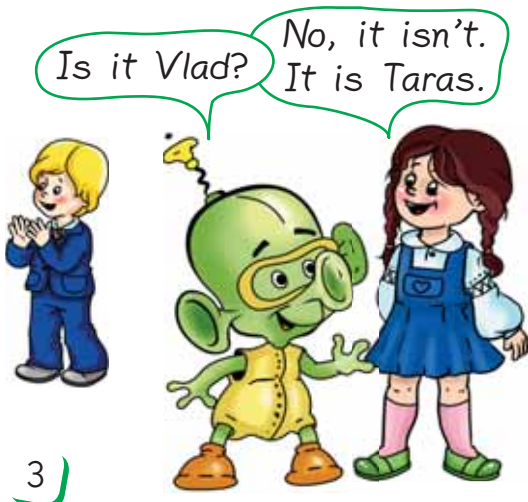
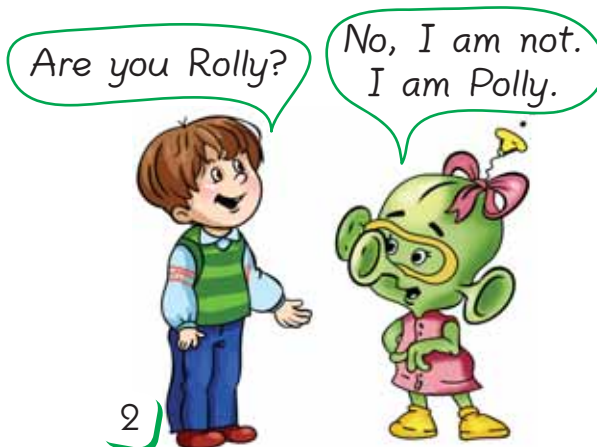
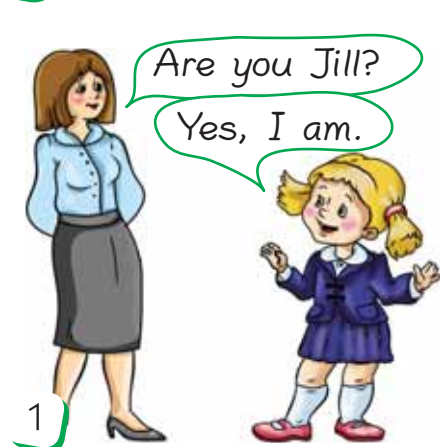
5 Let's play. Пограймо!
 ABC Game.

Пояснення до гри
 дивись на с. 197

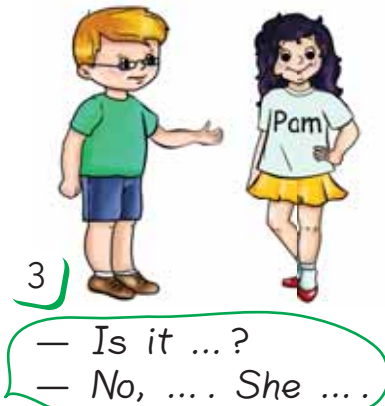

1) Listen and repeat. Прослухай і повтори.

2) Look and say. Подивись і скажи.

3) a) Listen and repeat. Прослухай і повтори.

b) Listen and point. Прослухай і вкажи.

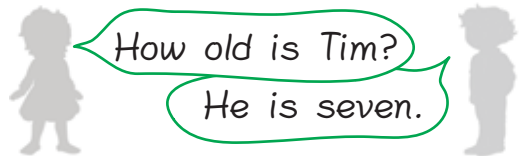

4) a) Listen and write numbers. Прослухай і напиши цифри.

Tim	Nora	Pete	Lin, Emma
1	2	3	4

b) Ask and answer.
Запитай і дай відповідь.

5) Let's read. Почитаймо.

ii

it, is, big, sit, pig, kid, six
Tim, Bill, Liz, Kim
Bill is six. Liz is a kid.

6) Let's play. Пограймо.
Гра «How old are you?».

Пояснення до гри
дивись на с. 197

Lesson 4. I AM FROM UKRAINE

Я з України

1) Listen and repeat. Прослухай і повтори.

My name is Olenka. I'm from Ukraine. What's your name? Where are you from?

My name is Pam. I am from Canada.

His name is Ted. No, he isn't. He is from England.

What is his name? Where is he from? Is he from Poland?

What are their names? Where are they from? Are they from Spain?

Their names are Sam and Cindy. No, they aren't. They are from the USA.

2) a) Listen and point. Прослухай і вкажи.

Zlata

Migel, Tomas

David

Ann

b) Look and say. Подивись і скажи.

Where is Vlad from?

He is from Ukraine.

3) Listen and chant. Прослухай і повтори вірш.

Meg is from the USA.
Dan is from Spain.
Bill is from Canada.
I am from Ukraine.

They are not from Poland.
You are not from Spain.
We are not from England.
We are from Ukraine.

4) Let's read. Почитаймо.

Aa

cat, apple, bag, flag, man, stand
Ann, Sam, Pam, Canada, England, Poland

Rr

red, from, frog, robot
Nora, Fred, Roberto
Pam is from Canada.
Sam is from England.

5) Let's play. Пограймо.
Гра «Where are you from?».

Пояснення до гри
дивись на с. 197

Lesson 5. MEET MY FAMILY Зустрічайте мою сім'ю

Unit 1

1) Listen and repeat. Прослухай і повтори.

Have you got a big family?

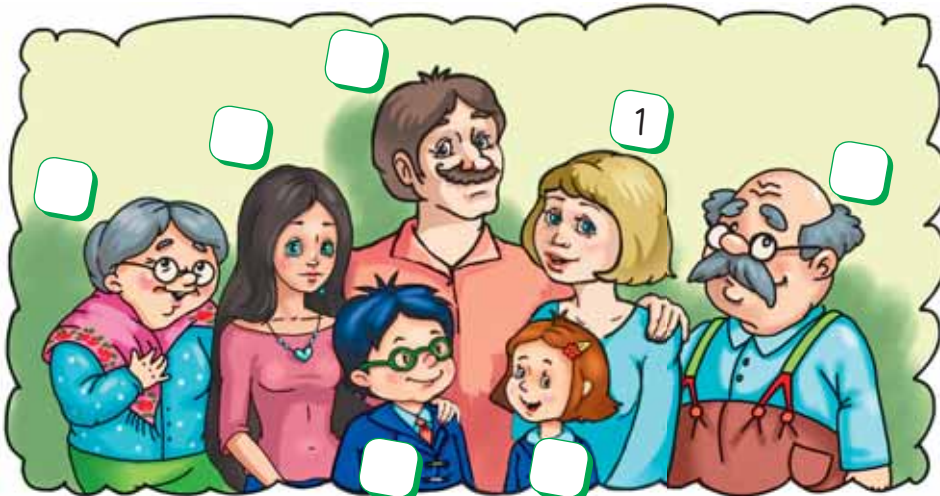
Yes, I have. This is my mother and my father. This is my brother and my sister. I have got a grandfather. I haven't got a grandmother.

No, I have not. I have got a small family. This is my father and my grandmother. I haven't got a brother or a sister. I haven't got a mother or a grandfather.

Have you got a big family?

2) Listen and point. Прослухай і вкажи.

3) Ask and answer. Запитай і дай відповідь.

Have you got a big family?

Yes, I have. I have got a mother.
Her name is Lida. ...

4) Let's read. Почитаймо.

th

the, father, mother, brother, grandfather,
grandmother

got, dog, pot, doll, hot, not
I have got a father and a mother. I have
got a grandfather and a grandmother.
I have got a big dog.

5) Let's play. Пограймо.
Гра «Meet My Family».

Пояснення до гри
дивись на с. 198

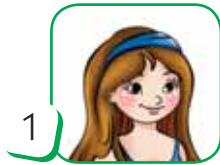

Lesson 6. THEY ARE MY GRANDCHILDREN

Вони мої онуки

Unit 1

1 Listen and repeat. Прослухай і повтори.

2 Listen and chant. Прослухай і повтори вірш.

3 Listen and point. Прослухай і покажи.
Which is my family?

4 Read and point. Прочитай і покажи.

- 1) This is my Mum.
- 2) This is my Granny.
- 3) This is my Dad.

- 4) This is my Granddad.
- 5) They are my grandchildren.

5 Let's play. Пограймо.
Гра «Хто це?».

Пояснення до гри
дивись на с. 198

Lesson 7. HAVE YOU GOT A COUSIN?
У тебе є двоюрідний брат?

1 Listen and repeat. Прослухай і повтори.

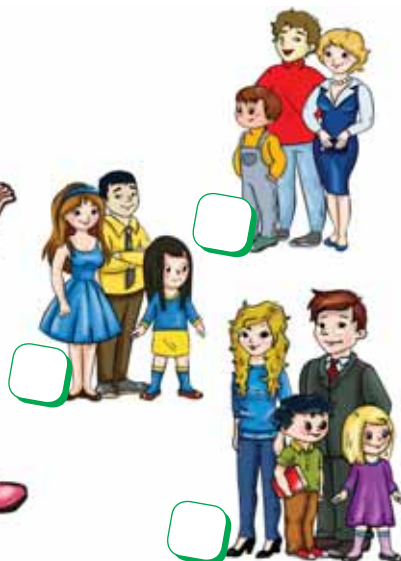

This is my father. And this is his sister. She is my aunt. Her name is Liz. She has got a son, Petro. He is my cousin.

This is my mother. And this is her brother. He is my uncle. His name is Taras. He has got a daughter, Nataalka. She is my cousin.

2 Listen and point. Прослухай і вкажи.

3) **Ask and answer.** Запитай і дай відповідь.

Have you got an aunt?

Yes, I have. Her name is Kate.

4) **Listen and chant.** Прослухай і повтори вірш.

Who is this?

This is my aunt Kim.

Who is this?

This is my uncle Jim.

Who is this?

This is my cousin Paul.

How I love them all!

5) **Let's read.** Почитаймо.

H

have, has, he, his, hot, hill

U

bus, cup, drum, fun, uncle

I have got a red bus. He has got an uncle. Has he got a son? — Yes, he has.

He is my cousin. Has Tom got an aunt? — No, he has not.

6) **Let's play.** Пограймо.
Гра «Have you got an aunt/uncle/cousin?».

Пояснення до гри
дивись на с. 198

1 Listen and repeat. Прослухай і повтори.

I get up in the morning.

I always brush my teeth.

I always wash my face.

I have breakfast every morning.

I get dressed in the morning.

I go to school on weekdays.

2 Listen and point. Прослухай і вкажи.

3) Look and say. Подивись і скажи.

1

2

3

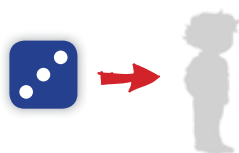
4

5

6

Three. I go to school in the morning.

4) Let's read. Почитаймо.

E

pen, red, ten, seven, get up, get dressed
 Ted, Ben, Emma, Helen, Ella
 I get up. I get dressed.
 I have got a red pen.
 We have got seven red pens.

Sh

she, wash, brush, fish
 I wash my face. I wash an apple. I brush my teeth.

5) Let's play. Пограймо.
 Гра «Пантоміма».

Пояснення до гри
 дивись на с. 198

You wash your face in the morning.

1 Listen and repeat. Прослухай і повтори.

I go home after school every afternoon.

I always do my homework in the afternoon.

I always play with my cat in the evening.

I always play computer games in the evening.

I always help my Mum in the evening.

I always go to bed at night.

2 Listen and match. Прослухай і з'єднай.

3 Match and say. З'єднай і скажи.

Number 1.

1-f. I go home after school in the afternoon. Number 2.

4 Let's read. Почитаймо.

cat, computer, cousin
 This is a cat. This cat is big. This is a computer.
 This is her cousin. This is his uncle. He has got
 a computer. Her cousin is seven.

5 Let's play. Пограймо.
Гра «My Day».

Пояснення до гри
дивись на с. 199

— In the morning...
 — In the morning, I have breakfast.

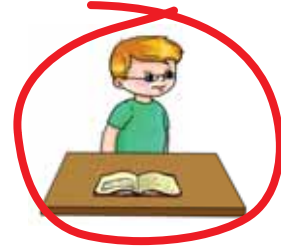
1) Listen and repeat. Прослухай і повтори.

2) Listen and point. Прослухай і покажи.

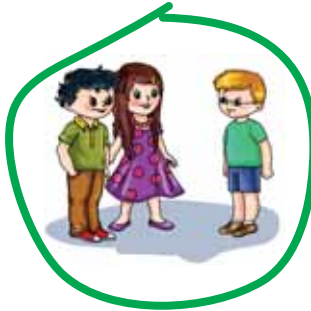

3) Look and say. Подивись і скажи.

always

never

Number 1. I always meet my friends at the weekend.

4) Let's read. Почитаймо.

I, hi, nine, five, tidy, fine, Mike
Mike is nine. I am fine.

Hi! I am Mike. I am nine. I've got Mum, Dad, Granny and Granddad, but I haven't got a sister or a brother. I love my family and friends! Every day I help my family and meet my friends!

5) Let's play. Пограймо.
Гра «Dominoes».

Пояснення до гри
дивись на с. 199

- I always meet my friends at the weekend.
- I never meet my friends at the weekend.

1 Project work. Проектна робота.

Circle.
Обведи.

1

Draw.
Намалюй.

2

Stick.
Приклей.

3

Write the names.
Напиши імена.

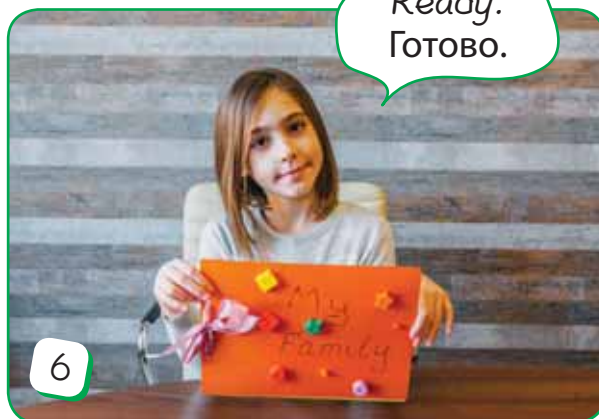
4

Put together.
З'єднай.

5

Ready.
ГОТОВО.

6

1 Listen, point and repeat. Прослухай, вкажи й повтори.

2 Act out. Розіграйте в парах.

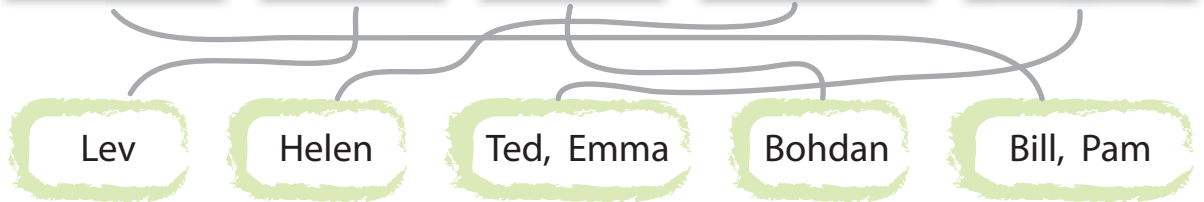
1) Let's play. Пограймося.
Гра «Кубики».

Пояснення до гри
дивись на с. 199

	A	B	C	D
1		З якої вона країни? 	Як англійською назвати сестру чи брата батьків?	Побажай доброго вечора
2	Скажи, скільки тобі років		Запитай, скільки років твоєму другу/твоїй подрузі	Розкажи про свої звичні повсякденні справи
3	Запитай, чи є у твого друга/твоєї подруги двоюрідні брат чи сестра	Побажай доброго ранку		

2) Match and say. З'єднай і скажи.
Where are they from?

Lev

Helen

Ted, Emma

Bohdan

Bill, Pam

Where is Helen from?

She is from Canada.

E	F	G	H	
		З якої він країни? 	З якої вона країни? 	1
	Запитай, як звати твого друга/твою подругу	Розкажи, що ти зазвичай робиш у вихідні	З якої він країни? 	2
Назви своє ім'я		Побажай доброго дня		3

3) Project work. Проектна робота.

a) Намалюй свого друга/свою подругу й розкажи про нього/неї.

This is my friend. His/her name is ... . He/She is ... (age). He/She is from ... . His/Her family is big/small.

b) Visual Map. Зроби візуальну карту свого звичного робочого та вихідного дня за допомогою фото або малюнків. Розкажи, що ти зазвичай робиш з ранку до вечора.

On weekdays/weekends I always ...

Lesson 1. I HAVE GOT A SCHOOLBAG

У мене є шкільна сумка

1) Listen, repeat and act out. Прослухайте, повторіть і розіграйте.

Look at my schoolbag!
It is big.

I have got a book and a copybook.

I have got a pencil case.
I have got a pen and a pencil.

Have you got a ruler?
Yes, I have!

2) a) Listen and match. Прослухай і з'єднай.

b) **Look and say.** Подивись і скажи.

Polly has got a big schoolbag. She has got ...

3) Listen, chant and point. Прослухай, повтори вірш і вкажи.

How I love my things at school!
They are interesting and cool.
I've got pencils, books, my bag
And my pens. The best is black.

4) Let's read. Почитаймо.

oo

look, book, copybook, room, good

p

pen, pet, pencil, pencil case, pot, copybook
Look! I have got a pencil case. Pam has got a book and a copybook. Has he got a good pen? — Yes, he has. Has she got a good pencil? — No, she has not.

5) Let's play. Пограймо.
Гра «What Is in His Schoolbag?».

Пояснення до гри
дивись на с. 199

Has he got a pen?

Lesson 2. **WHAT COLOUR IS YOUR RUBBER?**
 Якого кольору твоя гумка?

1) Listen, repeat and act out. Прослушайте, повторіть і розіграйте.

Look! This is my pencil case. It is red. I have got a ruler, a rubber and a sharpener.

What colour is your ruler? Is it green?

Yes, it is. It is green.

Is your rubber orange?

No, it is not orange. My rubber is blue.

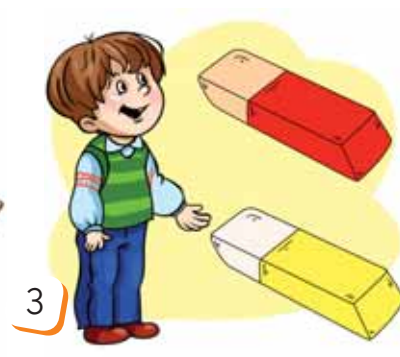
Is your sharpener black?

No, it is not black. My sharpener is pink.

Oh, it is my sharpener!

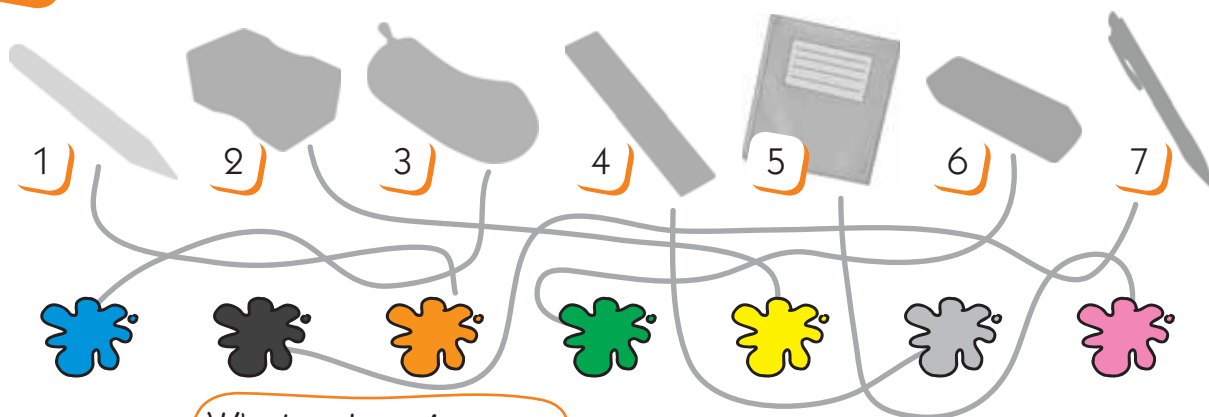

2) Listen and point. Прослухай і вкажи.

3) Look, match and say. Подивись, з'єднай і скажи.

What colour is your pencil? Is it pink?

No, it is not. My pencil is orange.

4) Let's read. Почитаймо.

ck

black, pick, clock, trick, cock, duck

a

case, name, game, make, pencil case, Kate

Tim has got a book. His book is black. I have got a pink pen. Kate has got a big cock. This is a red pencil case. That is a good copybook.

5) Let's play. Пограймо.
Гра «What Colour Is Your Rubber?».

Пояснення до гри
дивись на с. 199

What colour is your rubber? Is it green?

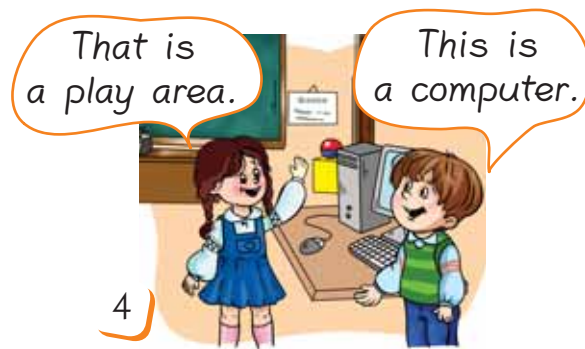
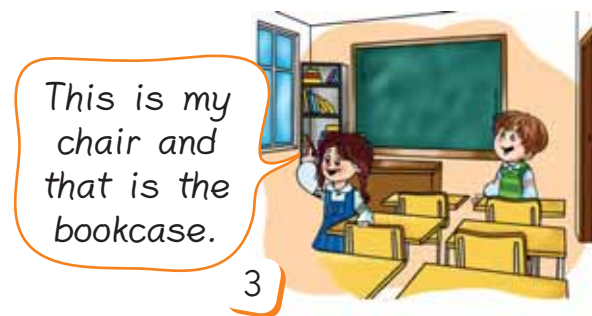
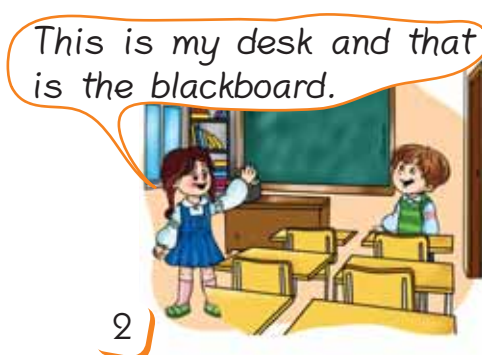
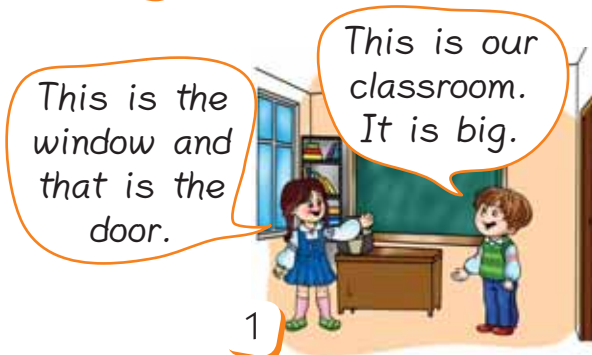

What colour is your rubber? Is it blue?

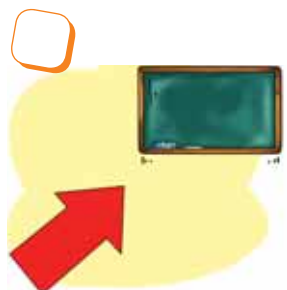
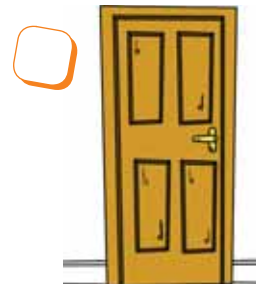
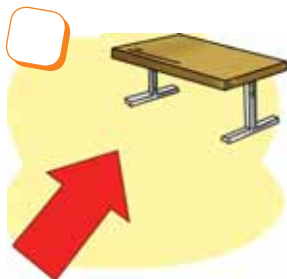
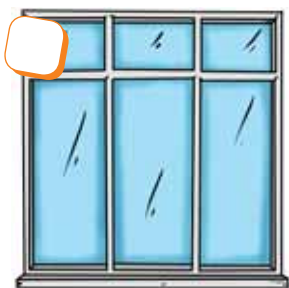
No, it isn't. Yes, it is. It is blue.

1 Listen and repeat. Прослухай і повтори.

2 a) Listen and point. Прослухай і вкажи.

b) **Look and say.** Подивись і скажи.

What is this? This is a door. What is that?

3 Listen, chant and do the actions. Прослухай, повтори вірш і виконай дії.

4 Let's read. Почитаймо.

u [u:], [ju:]

ruler, blue, glue, pupil, computer, student

d [d]

desk, dog, door, doll, doctor, dentist, driver

This is a desk. That is a door. This is a pink ruler. That is a good pupil. This is a computer. That is a student.

b) **Read and say yes or no.** Прочитай і скажи «так» чи «ні».

1) This is a desk.

2) That is a bookcase.

3) That is a door.

4) This is a computer.

5 Let's play. Пограймо.
Гра «This Is a Blackboard».

Пояснення до гри
дивись на с. 200

Lesson 4. **WHERE IS MY PEN?**
Де моя ручка?

1) Listen, repeat and act out. Прослушайте, повторіть і розіграйте.

Where is my pen?

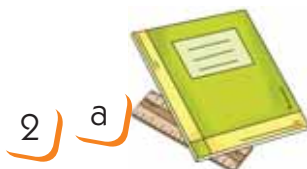
Is your pen in your pencil case?

Is it in my schoolbag?
No, it isn't.

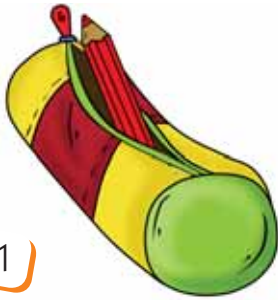

2) Listen and point. Прослухай і вкажи.

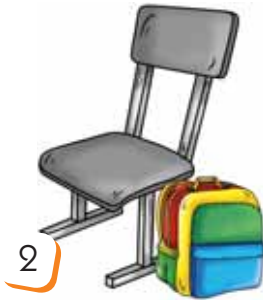

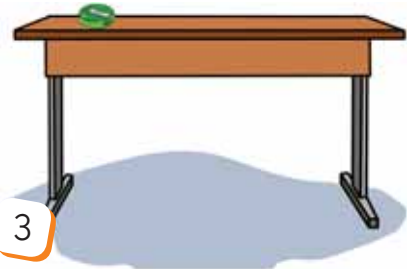
3) Look and say. Подивись і скажи.

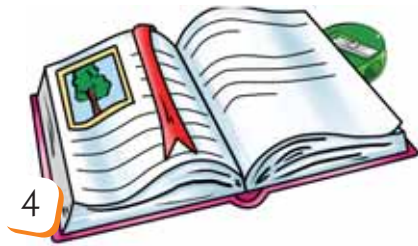
1)

2)

3)

4)

5)

6)

Where is your pencil? It is in the pencil case.

4) Let's read. Почитаймо.

wh

what, where, white

ay, ai, ey

day, play, player, paint, grey, they

Where is the pencil? — It is in the pencil case.

What is this? — It is a computer.

What is that? — That is a bookcase.

5) Let's play. Пограймо.
Гра «Where Is My Pen?».

Пояснення до гри
дивись на с. 200

Is your pen in the pencil case?

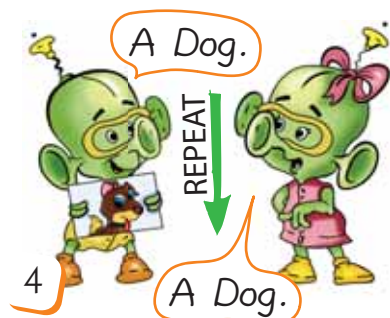
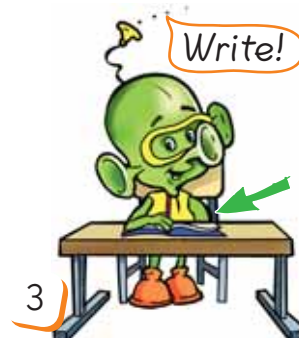
Is your pen under the desk?

No, it is not. Yes, it is.

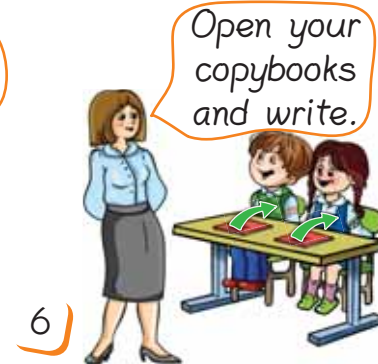
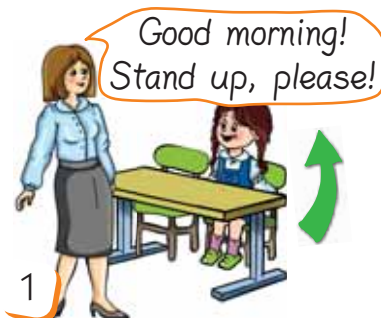
Lesson 5. **OPEN YOUR BOOK!**
Відкрий свою книгу!

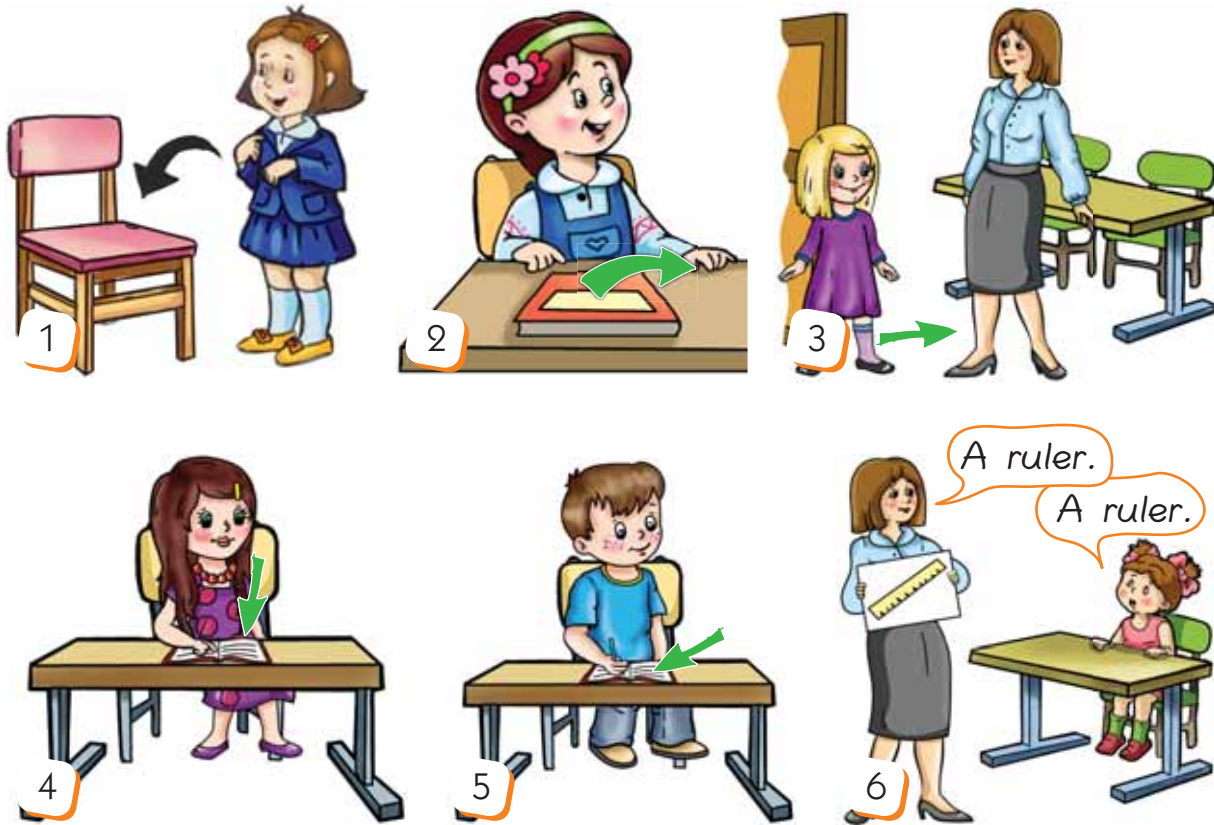
1 Listen and repeat. Прослухай і повтори.

2 Listen, repeat and act out. Прослушайте, повторіть і розіграйте.

3 Look, say and do the actions. Подивись, скажи й виконай дії.

4 Let's read. Почитаймо.

ea, ee

read, please, repeat, green, tree, bee

n

not, nine, run, green, uncle, dentist

Look, this is a green tree.

Nick, read, please.

Nina, repeat, please.

What is this? — It is a green ruler.

What is this? — It is a red book.

5 Let's play. Пограймо.
Гра «Stand Up, Please!».

Пояснення до гри
дивись на с. 200

1 Listen, repeat and act out. Прослушайте, повторіть і розіграйте.

I have got a book.
I can read.

1

I have got
a copybook and
a pen. I can write.

2

We have got
a CD-player.
I can dance and
she can sing.

3

I can make a robot.

4

He has got paints.
He can paint.

5

I have got a ball.
We can play a game!

6

2 Listen and point. Прослухай і вкажи.

1

a

b

3

a

b

2

a

b

3) Look and say. Подивись і скажи.

1

2

3

4

5

6

Number 1.

They can sing.

4) Let's read. Почитаймо.

ng

sing, song, ring, king, long, strong

I can sing.

Helen can sing a song.

We can sing a sing.

5) Let's play. Пограймо.
Гра «I Can Paint!».

Пояснення до гри
дивись на с. 200

Lesson 7. CAN YOU PLAY FOOTBALL? Ти вмієш грати у футбол?

1 Listen, repeat and act out. Прослухайте, повторіть і розіграйте.

Look, Olenka! I can run. Can you run?

Yes, I can. I can run.

1

I can jump. Can you jump, Olenka?

Yes, I can. I can jump and I can skip. Can you skip, Vlad?

2

No, I cannot skip. I can play football. Can you play football, Olenka?

No, I cannot. Girls cannot play football.

3

I can play tennis. Can you play tennis, Vlad?

Yes, I can. Let's play tennis!

4

2 Look and say. Подивись і скажи.

He/jump?

She/swim?

They/play tennis?

Can he jump?
Yes, he can.

He/skip?

They/play football?

They/skip?

3) Listen, match and say. Прослухай, з'єднай і скажи.

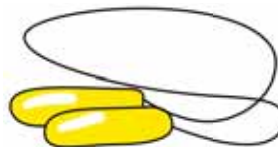
Taras

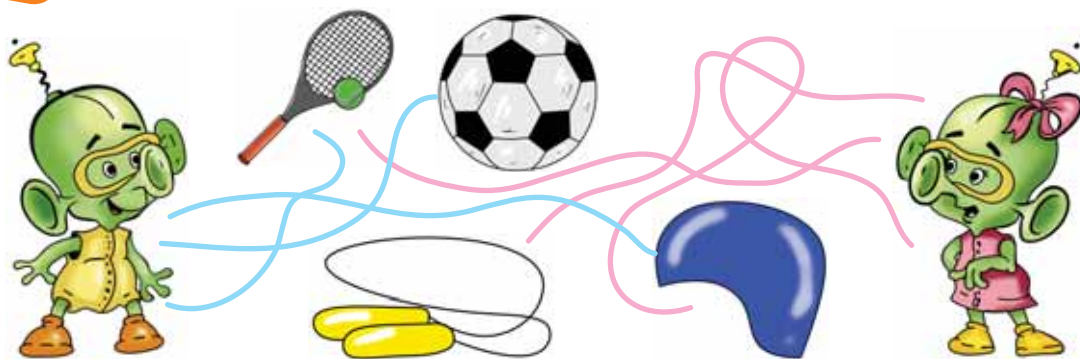
Kate

Mike and Ted

4) Look, match and say. Подивись, з'єднай і скажи.

Can Rolly skip? No, he cannot.

5) Let's read. Почитаймо.

no, go, home, nose

j

jump, jam, joke, John, Jack, Jill, Jane

Can Jack go home? — No, he cannot.

Can Jill jump? — Yes, she can. Jill can jump.

6) Let's play. Пограймо.
Гра «Can You Play Football?».

Пояснення до гри
дивись на с. 201

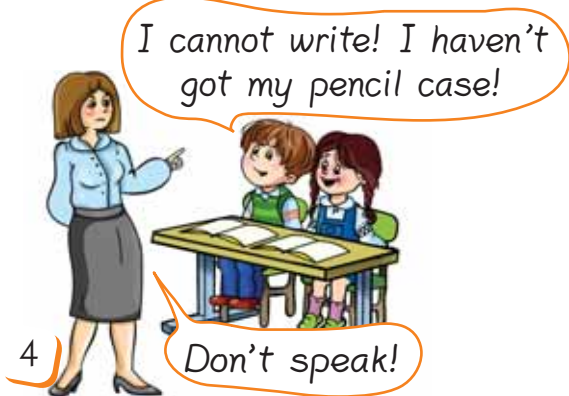
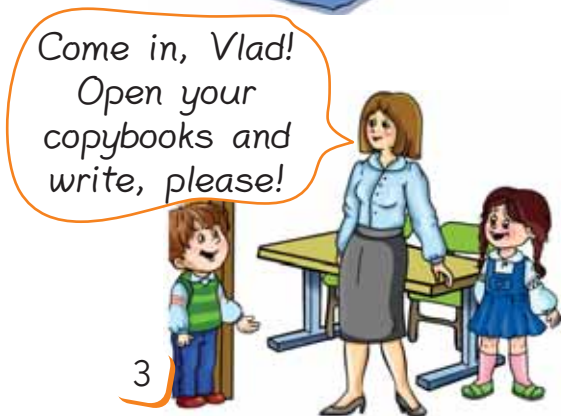
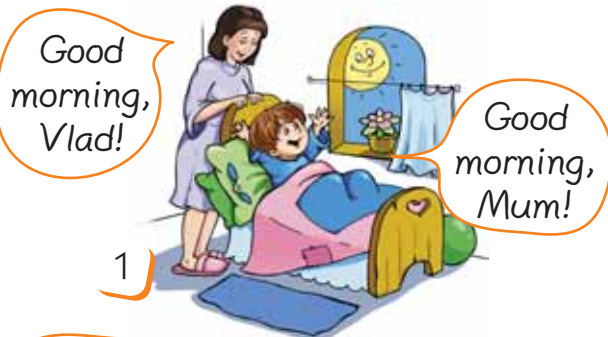
Can you swim? Can you run? No, I cannot. Yes, I can.

Lesson 8. SCHOOL RULES
Шкільні правила

1 Listen, repeat and act out. Прослушайте, повторіть і розіграйте.

2 Listen and point. Прослухай і вкажи.

3) Look and say. Подивись і скажи.

School Rules

1

2

3

Don't take your phone to school!

4) Let's read. Почитаймо.

y

you, your, yes, my, sky, fly
 Take your pencil case to school.
 Put your copybook on the desk.
 Can I take your book? — Yes, you can.
 Can I jump in the classroom? — No, you cannot.

5) Let's play. Пограймо.
 Гра «School Rules».

Пояснення до гри
 дивись на с. 201

Don't run in the classroom!

Yes!

Take your toys to school!

No! Don't take your toys to school!

Lesson 9. SCHOOL THINGS
Шкільні речі

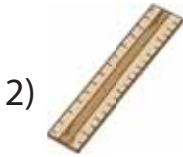
1) Look, read and choose. Подивись, прочитай і вибери правильне речення.

- a) This is a book.
b) This is a copybook.

- a) She can sing.
b) She can dance.

- a) This is a ruler.
b) This is a rubber.

- a) He can play tennis.
b) He can play football.

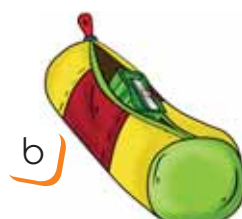
- a) This is a player.
b) This is a computer.

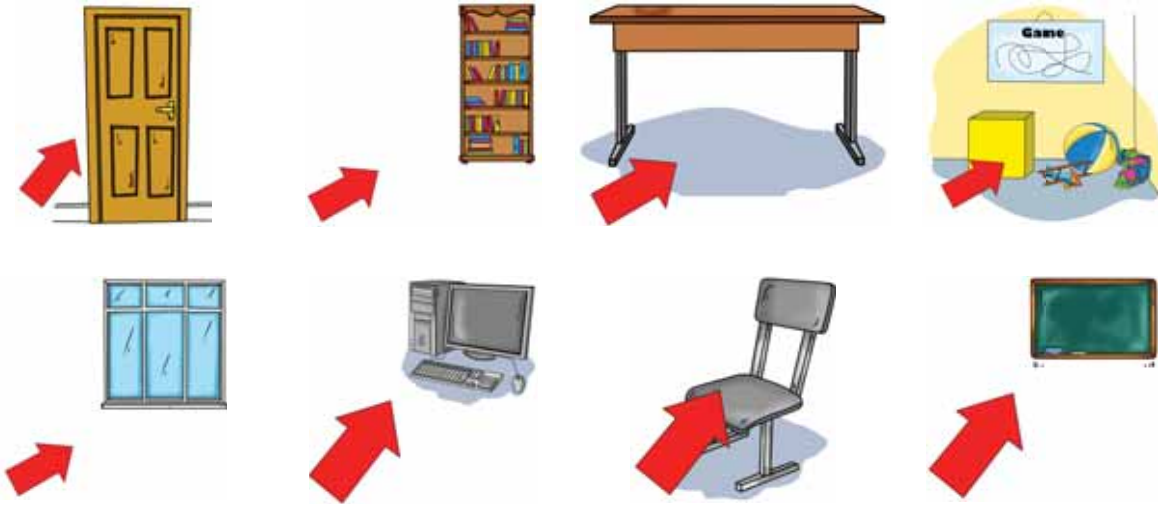
- a) They can skip.
b) They can sing.

2) Listen and point. Прослухай і вкажи.

3) Look and say. Подивись і скажи.

This is a door.

4) Look, ask and answer. Подивись, запитай і дай відповідь.

She/skip?

He/jump?

They/play tennis?

They/play football?

They/skip?

He/swim?

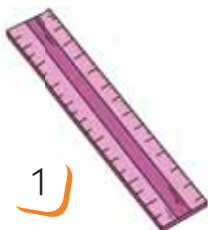
Can she skip? No, she cannot.

5) Let's play. Пограймо.
Гра «Listen and Do».

Пояснення до гри
дивись на с. 201

1) Look and write. Подивись і напиши.

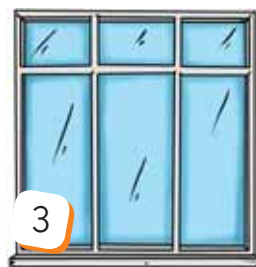
1)

r l r

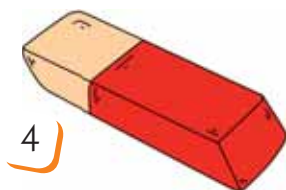
2)

sc o lb g

3)

w nd w

4)

r b er

5)

sh r en r

6)

c a r

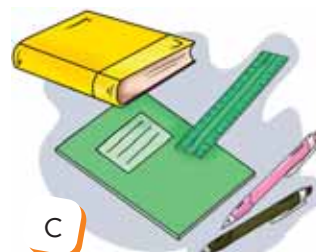
2) Read and match. Прочитай і з'єднай.

a)

b)

c)

1)

I have got two copybooks. One copybook is pink, one copybook is blue. I have got a blue ruler and a yellow pen.

2)

I have got a green copybook and a yellow book. I have got two pens. One pen is pink, one pen is black. I have got a green ruler.

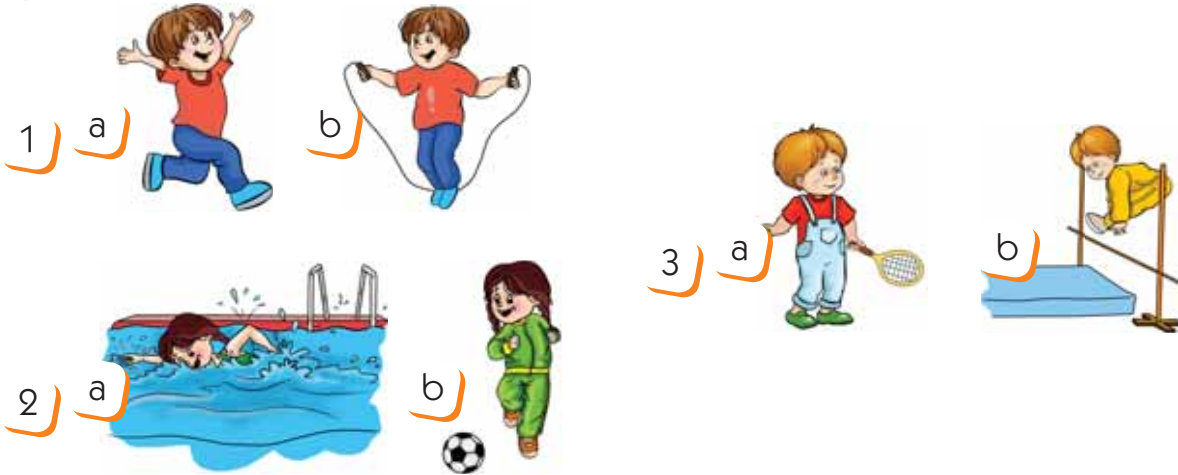
3)

I have got one green book and one pink book. I have got a blue copybook, a black pencil and a red ruler.

3) Listen and point. Прослухай і вкажи.

4) Look, ask and answer. Подивись, запитай і дай відповідь.

Number 1. Where is the ruler? It's on the book.

5) Let's play. Пограймо.

I can play tennis.

I can't skip.

Bill can swim. Mary can play tennis. Jill can't skip.

Пояснення до гри дивись на с. 201

1 Project work. Проектна робота.

Take a photo of your classroom.
Сфотографуй свою класну кімнату.

Take a photo of your friend.
Сфотографуй друга/подругу.

Stick.
Приклей.

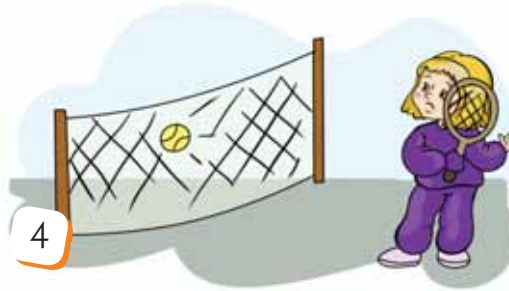

Make a collage.
Зроби колаж.

This is our classroom. It is big.
This is my desk and my chair.
And this is my friend. Her name
is Karina.

1) Listen, point and repeat. Прослухай, вкажи й повтори.

2) Act out. Розіграйте в парах.

1) Let's play. Пограймо.
Гра «Кубики».

Пояснення до гри
дивись на с. 201

<p>16 What can she do?</p> 	<p>17 What is it?</p> 	<p>18 What can she do?</p> 	<p>Finish</p>
<p>15 Where is the book?</p> 	<p>14 What can he do?</p> 	<p>13 Can she sing?</p> 	<p>12 Where is the pen?</p>
<p>8 What can he do?</p> 	<p>9 What is it?</p> 	<p>10 Where is the sharpener?</p> 	<p>11 Is it a green ruler?</p>
<p>7 What can she do?</p> 	<p>6 What can he do?</p> 	<p>5 Where is the ball?</p> 	<p>4 What is it?</p>
<p>Start</p>	<p>1 What is it?</p> 	<p>2 Where is the pen?</p> 	<p>3 Can he swim?</p>

2) Read and say. Прочитай і скажи.

My name is Mary. This is my . It is red. I have

got a . It is . This is my . It is

. I have got a and a . This is

my and that is my .

3) Project work.

Paint your schoolbag and say what things you have got in it.

Намалюй свій портфель та скажи, які речі в ньому є.

4) Let's play.

Гра «Правда чи ні».

Пояснення до гри
дивись на с. 202

That is
a window.

No, that is not
a window. That
is a blackboard.

1 Listen and repeat. Прослухай і повтори.

It's my breakfast.

It's tasty!

I have got an egg, a sausage and a cup of tea for breakfast. It's tasty!

I have got a cheese sandwich and a glass of milk for breakfast. It's tasty!

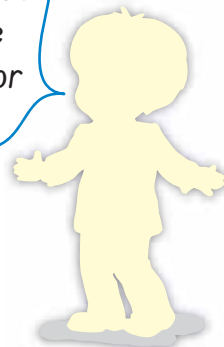
2 Listen and point. Прослухай і вкажи.

3 Look, match and say. Подивись, з'єднай і скажи.

Mary has got a sausage sandwich for breakfast.

4) a) Let's read. Почитаймо.

Ch

cheese, chair, teacher, sandwich, lunch
I have got a cheese sandwich.
My teacher has got a cheese sandwich for lunch.

g [g]

glass, go, get, egg, big, dog
He has got a an egg and a glass of milk for lunch.

b) Read and point. Прочитай і вкажи.

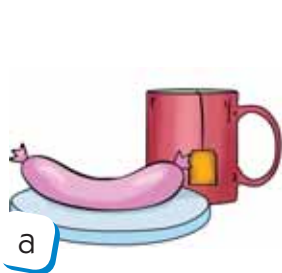

1) I have got an egg and a glass of milk for breakfast.

3) You have got a sausage and a cup of tea for breakfast.

2) She has got a cheese sandwich and a cup of tea for breakfast.

4) He has got a sausage sandwich and a glass of milk for breakfast.

5) Let's play. Пограймо. Гра «Dominoes».

Пояснення до гри
дивись на с. 202

1 Listen and repeat. Прослухай і повтори.

What have you got?
I have got grapes.
I like grapes.

What have you got?
I have got a pear.
I like pears.

What have you got?
I have got strawberries.
I like strawberries.

What have you got?
I have got a peach.
I like peaches.

I like grapes, pears,
strawberries and
peaches. But I have
got an apple!

Take and eat, please!
Thank you!

2 Listen and point. Прослухай і вкажи.

1) a) 	b) 	c)
2) a) 	b) 	c)
3) a) 	b) 	c)

3 Look and say. Подивись і скажи.

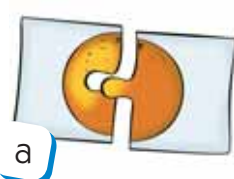

4 Read and point. Прочитай і вкажи.

1) I have got a green kiwi.
I like kiwi.

3) We have got a big peach.
We like peaches.

2) You have got red cherries.
You like cherries.

4) They have got a big yellow pear.
They like pears.

5 Let's play. Пограймо.
Гра «Find Your Friend».

Пояснення до гри
дивись на с. 202

I have got a peach.

I have got a banana.

I have got grapes.

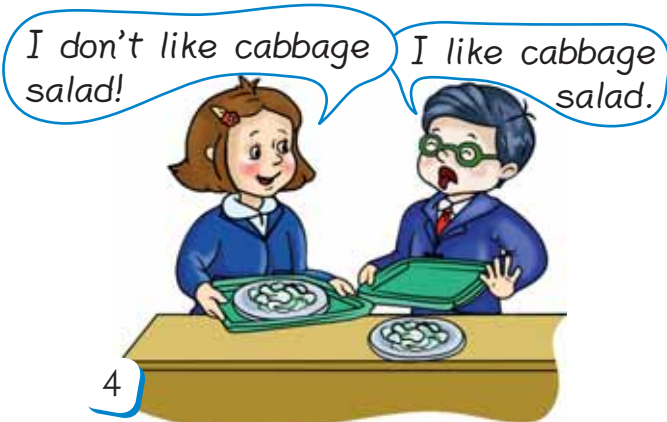
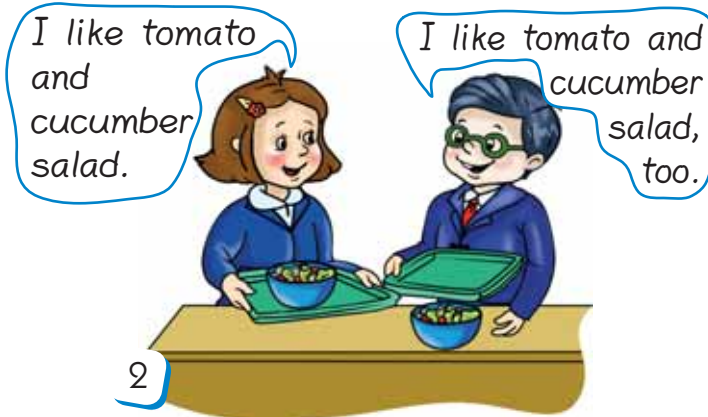
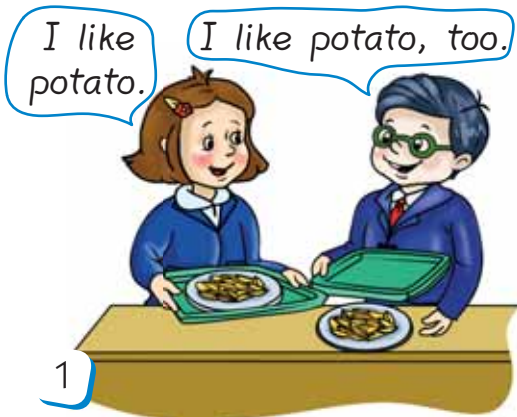

I have got a banana.

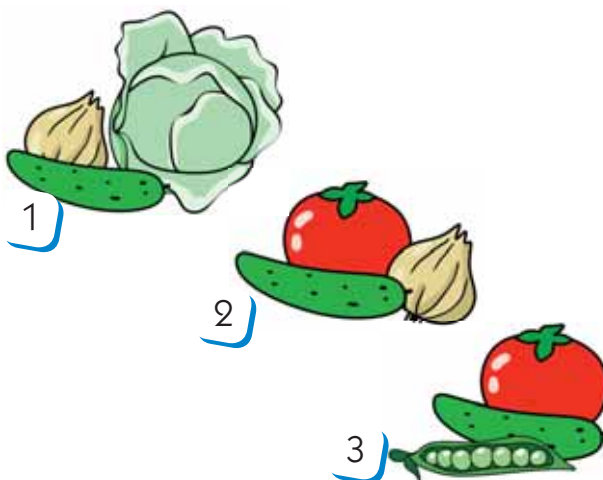
Lesson 3. I DON'T LIKE PEAS
Я не люблю зелений горошок

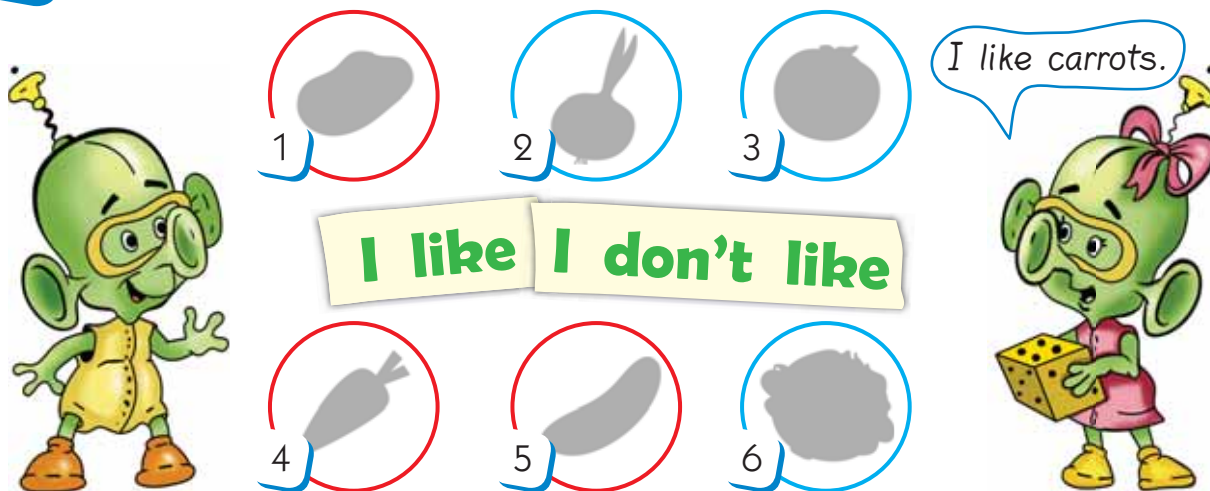
1 Listen, repeat and act out. Прослушайте, повторіть і розіграйте.

2 Listen and point. Прослухай і вкажи.

3 Look and say.

1 2 3

I like I don't like

4 5 6

I like carrots.

4 a) Let's read. Почитаймо.

g

giraffe, cabbage, sausage, orange
Giraffes like cabbage and orange.
I like sausages, I don't like cabbage.

b) Look, read and choose. Подивись, прочитай і обері.

- 1) I like/don't like potatoes.
- 2) I like/don't like peas.
- 3) I like/don't like carrots.
- 4) I like/don't like cabbage.
- 5) I like/don't like cucumbers.
- 6) I like/don't like tomatoes.

5 Let's play. Пограймо.
Гра «Crazy Letters».

Пояснення до гри
дивись на с. 203

I don't
like onion.

SCRIPTS

ТЕКСТИ ДЛЯ АУДІОВАННЯ

UNIT 1

Lesson 1

2 Listen and answer.

Vlad: Hi! I am Vlad. What's your name?

3 Listen, repeat and point. Прослухай, повтори і вкажи.

1) *Olenka:* What's his name?

Vlad: His name is Den.

Olenka: Hello, Den. I am Olenka.

Den: Hi, Olenka. Nice to meet you!

Olenka: Nice to meet you, too!

2) *Vlad:* What's her name?

Olenka: Her name is Ann.

Vlad: Hello, Ann. I am Vlad.

Ann: Hi, Vlad. Nice to meet you!

Vlad: Nice to meet you, too!

Lesson 2

1 Listen, repeat and point.

1) *Polly:* Good morning, Mary! How are you?

Mary: Good morning, Polly! Oh, so-so. Let's go home.

2) *Rolly:* Good afternoon, Bill and Mary! How are you?

Bill: I'm fine. Thank you!

Mary: I'm OK. Thank you!

3) *Grandmother:* Good evening!

Jack: Good evening, granny! This is Rolly. This is Polly. We are friends.

Grandmother: Nice to meet you, Rolly and Polly!

Polly: Good evening, Mrs Black! Nice to meet you, too!

4) *Rolly:* Good bye, Bill and Mary! You are our best friends!

Bill: Bye, Rolly! Thank you!

Mary: Bye, Polly!

Polly: Bye-buy!

Lesson 3

3 a) Listen and repeat.

One, two, three, four, five, six, seven, eight, nine, ten.

b) Listen and point. Прослухай і вкажи.

Six, three, ten, five, two, seven, one, eight, four, nine.

4 a) Listen and write numbers.

1) — How old are you, Tim?

— I am seven.

2) — How old is Nora?

— She is ten.

3) — How old is your friend Pete?

— He is eight.

4) — How old are Lin and Emma?

— They are five.

Lesson 4

2 a) Listen and point.

Olenka: This is my friend Zlata.

Stas: Where is she from?

Olenka: She is from Poland.

Stas: Where are Migel and Tomas from?

Olenka: Migel and Tomas are from Spain. They are from Spain.

Stas: Where is David from?

Olenka: David is from England. He is from England.

Stas: Where is Ann from?

Olenka: Ann is from Canada. She is from Canada.

Lesson 5

2 Listen and point.

Mary: Meet my family!

1) I have got a mother. Her name is Pam. 2) I have got a father. His name is Tim. 3) I have got a brother. His name is Bill. 4) I have got a sister. Her name is Ann. 5) I have got a grandmother. Her name is Jen. 6) I have got a grandfather. His name is Ben.

Lesson 6

1 Listen and repeat.

1) We can say mother or Mum.

2) We can say father or Dad.

3) We can say grandmother or Granny.

4) We can say grandfather or Granddad.

2 Listen and chant.

This is our Mum.

This is our Dad.

We are their children.

And we are very glad.

This is our Granny.

That is our Granddad.

We are their grandchildren.

They are very glad.

3 Listen and point.

Look! This is my family. I have got Mum and Dad. I have got a brother. I have got Granny but I haven't got granddad.

Lesson 7

2 Listen and point.

Man: Have you got an aunt or an uncle, Jill?

Jill: Yes, I have got an aunt and an uncle.

Man: Have they got children?

Jill: They have got a son and a daughter. Their names are Nick and Betty. They are my cousins.

Lesson 8

2 Listen and point.

Bill: Number 1. I get up every morning.

Mary: Number 2. I always wash my face.

Bill: Number 3. I always brush my teeth.

Mary: Number 4. I have breakfast every morning.

Bill: Number 5. I get dressed every morning.

Mary: Number 6. I go to school on weekdays.

Lesson 9

2 Listen and match.

Bill: I always come home from school in the afternoon and play computer games. In the evening, I always help my Mum and play with my dog.

Mary: I always come home from school in the afternoon and play with my cat. In the evening, I always do my homework and help my Dad.

Lesson 10

1) Listen and repeat.

Jack: It's Saturday. I never go to school on Saturday and Sunday. It is my weekend.

Jack: I always tidy my room at the weekend.

Jack: I always visit my Granny at the weekend.

Jack: I always meet my friends at the weekend.

2) Listen and point.

1) *Olenka:* I always tidy my room at the weekend.

2) *Vlad:* I always visit my grandpa at the weekend.

3) *Jack:* I never play computer games at the weekend.

4) *Bill:* I always help my Mum at the weekend.

5) *Mary:* I never do my homework at the weekend.

6) *Jill:* I always meet my friends at the weekend.

Lesson 12

1) Listen, point and repeat.

1) *Bill:* Mary, look! What's this?

Teacher: It's a wallet!

2) *Mary:* Hi, Jill! How are you?

Jill: Hi, Jill! Hi, Mary. I'm glad to see you!

Bill: Is this your wallet?

Jill: No, it is not.

3) *Bill:* Hi, Jill! How are you?

Jack: Hi, Jill! Hi, Mary. Hi, Jill! I'm glad to see you!

Jill: Is this your wallet?

Jack: No, it is not.

4) *Mary:* Hey! Look!

5) *Jack:* Hello! What's your name?

Sashko: Hello, I'm Sashko.

6) *Bill:* Is this your wallet?

Sashko: Yes, it is!

7) *Sashko:* Look, this is my family! Thank you!

8) *Mary:* Welcome to our school, Sashko!

UNIT 2

Lesson 1

2) a) Listen and match.

Olenka: Hello, Polly! Your schoolbag is big. What have you got?

Polly: Yes, my schoolbag is big. I have got a book, a pencil case and a ruler.

Olenka: What has Rolly got?

Polly: Rolly has got a copybook, a pen and a pencil.

Olenka: Good!

Lesson 2

2) Listen and point.

1) *Olenka:* What colour is your sharpener, Rolly? Is it green?

Rolly: No, it is not. It is not green. It is grey.

2) *Olenka:* What colour is your ruler, Polly? Is it pink?

Polly: Yes, it is. My ruler is pink.

3) *Olenka:* What colour is your rubber, Vlad? Is it yellow?

Vlad: No, it is not. My rubber is not yellow. It is red.

Lesson 3

2) a) Listen and point.

Woman: Number one. What is this?

Boy: This is a bookcase.

Woman: Number 2. What is that?

Boy: That is a chair.

Woman: Number 3. What is this?

Boy: This is a play area.

Woman: Number 4. What is that?

Boy: That is a desk.

Woman: Number 5. What is this?

Boy: This is a window.

Woman: Number 6. What is that?

Boy: That is a computer.

Woman: Number 7. What is this?

Boy: This is a door.

Woman: Number 8. What is that?

Boy: That is a blackboard.

3) Listen, chant and do the actions.

This is my desk,

That is my chair,

This is my bag

That I take everywhere.

Sit down, stand up,

One, two, three,

School, school, school,

For you and me.

This is my pencil,

That is my pen.

I use my school things

Again and again.

Sit down, stand up,

One, two, three,

School, school, school,

For you and me.

Lesson 4

2) Listen and point.

1) *Olenka:* Where is your sharpener, Bill? Is it under the book?

Bill: No, it is not. It is not under the book.

Olenka: Is your sharpener under the desk?

Bill: No, it is not under the desk. My sharpener is in my schoolbag.

2) *Vlad:* Where is your ruler, Nazar? Is it under your copybook?

Nazar: No, it is not. It is not under my copybook.

Vlad: Is it in your pencil case?

Nazar: No, it is not in my pencil case. It is on my book.

3) *Polly:* Where is your copybook, Rolly? Is it in your schoolbag?

Rolly: No, it is not. It is not in my schoolbag.

Polly: Is it under your book?

Rolly: No, it is not under my book. It is on my desk.

Lesson 6

2) Listen and point.

1) *Olenka:* Look, Vlad. This is my friend Mary.

Vlad: Has she got a book?

Olenka: No, she hasn't. Mary has got a pen and a copybook. She can write.

2) *Olenka:* And this is her brother Bill.

Vlad: Has he got a robot?

Olenka: Yes, he has. Bill can make a robot.

3) *Olenka:* And these are my friends Jack and Jill.

Vlad: Have they got a ball?

Olenka: No, they haven't. They have got paints. They can paint.

Lesson 7

3) Listen, match and say.

1) *Woman:* Is this your friend, Vlad?

Vlad: Yes, it is. His name is Taras.

Woman: Can Taras swim?

Vlad: No, he cannot swim. He can skip.

2) *Man:* Is this your friend, Olenka?

Olenka: Yes, her name is Kate.

Man: Can she swim?

Olenka: Yes, she can. She can swim well.

3) *Woman:* Who are they?

Vlad: They are my friends, Mike and Ted.

Woman: Can they play tennis?

Vlad: Yes, they can. And they can play football well!

Lesson 8

2) a) Listen and point.

1) Don't run in the classroom.

2) Take your pen from the pencil case.

3) Don't write in the book!

4) Don't speak!

5) Put your book on the desk.

6) Don't eat in the classroom!

Lesson 9

2) Listen and point.

1) *Woman:* Where is your pencil case, Bill? Is it on the desk?

Bill: No, it is not. My pencil case is in my schoolbag.

Woman: In your schoolbag?

Bill: Yes, it is.

2) *Man:* Is your schoolbag on the chair, Mary?

Mary: No, it is not. My schoolbag is under the desk.

Man: Under the desk?

Mary: Yes, it is. It is under the desk.

3) *Woman:* Where is your sharpener, Jack? Is it on the desk?

Jack: Yes, it is. My sharpener is on the desk.

Lesson 10

3) Listen and point.

1) *Woman:* Can you run, Vlad?

Vlad: No, I can't. I can't run but I can skip.

Woman: You can skip! It's good.

2) *Man:* Can you play football, Olenka?

Olenka: Yes, I can. I can play football but I can't swim!

3) *Woman:* Can you jump, Jack?

Jack: No, I can't. I can't jump but I can play tennis.

Lesson 12

1) Listen, point and repeat.

1) *Jill:* Hi, Mary! Hi, guys! Can I join?

Mary: Yes, sure! What can you do?

2) *Mary:* Can you skip the rope?

(the sound of how Jill tries to skip and desperate crying)

Jill (sadly): No, I can't!

3) *Bill:* Can you jump?

(the sound of how Jill tries to jump and desperate crying)

Jill (sadly): No, I can't.

4) *Olenka:* Can you play tennis?

(sound like Jill Beat on a tennis ball and a desperate sigh)

Jill (sadly): No, I can't.

5) *Olenka:* I'm so sorry, Jill.

Bill: You can't join the team.

6) (the sound of a blow to the ball, joyful cries of the stands)

Tribune: Goal!

May, Bill, Olenka: WOW! You can play football!

Jill: I can play football!

7) *Olenka:* Welcome to the team, Jill!

UNIT 3

Lesson 1

2) Listen and point.

1) *Man:* What have you got for breakfast, Polly?

Polly: I have got a sausage sandwich and a glass of milk for breakfast.

2) *Woman:* What have you got for breakfast, Rolly?

Rolly: I have got an egg, a cheese sandwich and a cup of tea for breakfast.

Lesson 2

2) Listen and point.

1) *Woman:* What have you got, Taras? Is it an orange?

Taras: No, it's not an orange.

Woman: Is it a big green pear?

Taras: No, it is not. I have got a big red peach. I like peaches.

2) *Man:* What have you got, Olesia? Have you got grapes?

Olesia: No, I haven't. I haven't got grapes.

Man: Have you got red strawberries?

Olesia: No, I haven't. I haven't got strawberries. I have got red cherries. I like cherries.

3) *Woman:* What have you got, Bill? Is it a yellow banana?

Bill: No, it isn't a banana.

Woman: Have you got a big red peach?

Bill: No, I haven't got a peach. I have got a big green kiwi. I like kiwi.

Lesson 3

2) Listen and point.

Olenka: Look, Vlad. I have got a cucumber. I like cucumber. I have got a cabbage and an onion. I can make a salad.

Vlad: I don't like cabbage, but I like cucumber. And I have got a tomato and peas. I like peas.

Olenka: And I don't like peas!

Т. Є. Рубля, І. Л. Мед, Т. Л. Щеглова

МИСТЕЦТВО

Підручник інтегрованого курсу для 2 класу
закладів загальної середньої освіти

Харків
Видавництво «Ранок»
2019

УДК [7:37.016](075.2)
Р82

Ілюстрації художника *А. Г. Рублі*

Рубля Т. Є.

Р82 Мистецтво : підруч. інтегрованого курсу для 2 кл. закл. загал. серед. освіти / Т. Є. Рубля, Т. Л. Щеглова, І. Л. Мед. — Харків : Вид-во «Ранок», 2019. —

ISBN

УДК [7:37.016](075.2)

Інтернет-підтримка
Електронні матеріали
до підручника розміщено на сайті
interactive.ranok.com.ua

ISBN

© Т. Є. Рубля, Т. Л. Щеглова, І. Л. Мед, 2018
© А. Г. Рубля, ілюстрації, 2018
© ТОВ Видавництво «Ранок», 2019

Зміст

Дивовижний світ мистецтва.....	5
Осінні перетворення.....	9
Кольоровий водограй.....	13
Калейдоскоп фантазій.....	17
Веселка-чарівниця.....	20
За народними мотивами	23
Дивосвіт народної фантазії.....	27
Світ народного мистецтва.....	30
Малюємо музику.....	33
Творчі експерименти	36
Осінні краєвиди	38
Урожайне свято.....	41
Мистецькі настрої.....	44
Зимові пригоди	48
Добро несе різдвяний янгол.....	51
Незабаром Новий рік.....	54
Снігові розваги	57
Зимова казка.....	
Наволоосвітня подорож.....	
Птахи на крилах весну несуть.....	
Підводні мандри	
Створюємо красиві обереги	
У родинному колі.....	
Великодня радість	
Весна крокує по землі.....	
Весняні штрихи	
Дивовижні перетворення.....	
Космічні пригоди	
Мандрівка рідним краєм.....	
Просто казка.....	
У світі мультфільмів.....	
Театральна атмосфера.....	
Дивовижний кіносвіт.....	
Весняне різнобарв'я.....	

Любі друзі!

Ви перейшли у другий клас, і перед вами наступна сходинка на шляху у світ краси і гармонії. Слухаючи музику, розглядаючи твори образотворчого мистецтва та виконуючи цікаві завдання, ви продовжите знайомство з творчістю видатних митців, новими термінами і поняттями. Разом із підручником ви навчатиметесь розуміти мову мистецтва, бачити і чути красу навколишнього світу, а також створюватимете власну скарбничку художніх робіт.

Тож бажаємо вам успіхів у навчанні. Великий світ мистецтва відкриває вам свої таємниці!

Авторський колектив

Умовні позначення:

Робота з вчителем/
вчителькою

Спостерігаємо,
міркуємо, пояснюємо

Запам'ятайте

Співаємо

Слухаємо музику

Творимо красу

Підсумовуємо
та узагальнюємо

Додатковий матеріал

Дивовижний світ мистецтва

Минуло тепле літечко. Ще довго приємні спогади підніматимуть вам настрій. Під час канікул ви були на екскурсіях, у музеях знайомились з картинами, скульптурами, витворами народних митців. Також ви розглядали ілюстрації у книгах і журналах, читали афіші, плакати, оголошення, слухали музику. Усі твори, які ви побачили і почули, створені в різних видах мистецтва.

Види мистецтва — це форми творчої діяльності, які розрізняються способами та методами створення художнього образу. У літературі — слово, у музиці — звукоінтонація, у скульптурі — форма, у живописі — колір, пляма, лінія. Кожен вид мистецтва має свої **зображально-виражальні засоби**.

Розгляньте зображення. Поясніть, в якому виді мистецтва зроблено кожне з них. Назвіть професії митців, які їх виконали. Пригадайте, які виражальні засоби є у кожного виду мистецтва.

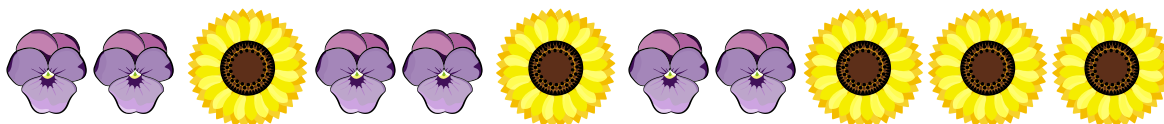

Улітку особливо гарно у селі. Музичний твір композитора Віктора Косенка «Пастораль», що в перекладі означає «сільський», мовою звуків зображує красу природи і сільське життя.

Пригадайте, яку музику, які звуки природи ви чули влітку. Якими звуками ви відтворили б свої спогади про відпочинок з родиною у селі чи на дачі?

Проплескайте літню ритмічну вправу.

Ряд звуків голосу або інструменту, що відрізняються за висотою, називається **регістром**. Регістри бувають високі, середні та низькі.

Прослухайте, як звучать музичні інструменти з різними регістрами. Які з них підходять для зображення літнього настрою? Поясніть свою думку.

Природа з кожним осіннім днем змінює свій колорит. Послухайте і вивчіть пісню «Диво-осінь». Намалюйте словесну картину до цієї пісні.

ДИВО-ОСІНЬ

Гарні дні, ласкаве диво,
Осінь тепла, золота!
Кольорове і красиве
Листя тихо обліта.

Вірші Л. Ратич

Музика А. Олейнікової

Приспів:

Осінь, осінь, осінь, ти — ласкава казка
І в осінню днину годі сумувать.
Осінь, осінь, осінь, ти — остання ласка.
«Здрастуй, диво-осінь!» — буду я співать.

Сонечко ще гріє добре,
І гуляють дітлахи.
Та летіти ген за обрій
Вже збираються птахи.

Приспів.

Птах летить в краї далекі,
Осінь каже: «В добру путь!
До побачення, лелеко,
Повернутись не забудь!»

Приспів.

Пригадайте свої найкращі літні враження і розкажіть про них мовою графіки. Матеріали для роботи та положення аркуша оберіть за власним бажанням. Разом із друзями прикрасьте своїми творами класну кімнату і створіть галерею чудових спогадів про літо.

Уважно розгляньте зображення. Що тут зайве? Поміркуйте чому.

Осінні перетворення

Люди завжди прикрашають своє оточення. Одними з головних прикрас у парках, скверах, на майданах, вулицях та будинках є твори **скульптури**.

Розгляньте зображення скульптур. Назвіть матеріали, використані для їх створення. Які з них подарувала людині природа?

Невеликими скульптурними творами можна прикрасити приміщення або сад, зібрати цікаву колекцію.

Розкажіть про твори мистецтва скульптури, які прикрашають ваше місто або селище.

У музичному мистецтві картини природи створюють завдяки **програμній музиці** — інструментальним творам, назва яких пояснює їхній зміст. Іноді до музичних творів є літературна передмова.

Яку музику називають інструментальною? Пригадайте відомі вам твори програμної музики.

Послухайте музику Антоніо Вівальді «Осінь» з циклу «Пори року» і поміркуйте, якими кольорами можна передати осінні настрої. Поясніть свій вибір.

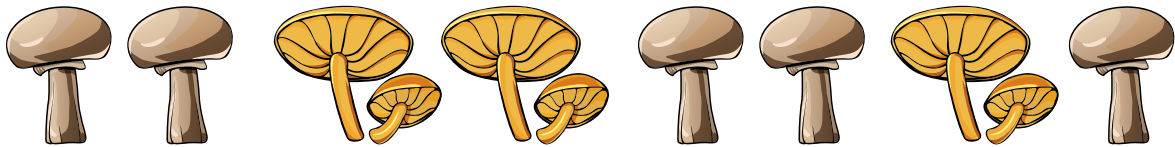

Вивчіть поспівку «Ми на луг ходили». Заспівайте її, плескаючи в долоні ритмічний рисунок. Який природний матеріал можна зібрати на лузі для виготовлення цікавих поробок?

Проплескайте осінню ритмічну вправу.

Розгляньте світлини і розкажіть, який природний матеріал використано для створення цікавих поробок. Такі матеріали ви можете заготовити самостійно.

Об'єднайтеся з друзями в групи і створіть сюжетну скульптурну композицію «Цікаві зустрічі». З'єднувати деталі з природного матеріалу можна за допомогою пластиліну.

З готовими виробами можна погратися в рольові ігри, інсценувати улюблені казки, комікси, а також прикрасити ними полицю вдома. Під час роботи допомагайте одне одному виконувати поробки.

Уважно розгляньте зображення. Що тут зайве? Поміркуйте чому.

Кольоровий водограй

Природа різнобарвна в усі пори року. Вона дивовижним чином поєднує хроматичні та ахроматичні кольори. Зелений килим літнього лісу розквітає з часом золотом осіннього листя. А зима чарує багатими відтінками блакитного.

Розгляньте малюнок осіннього пейзажу. Уявіть та назвіть фарби, які змішала і отримала художниця осінь, щоб зробити його кольоровим.

Поверхню для змішування фарб художники називають **палітрою**.

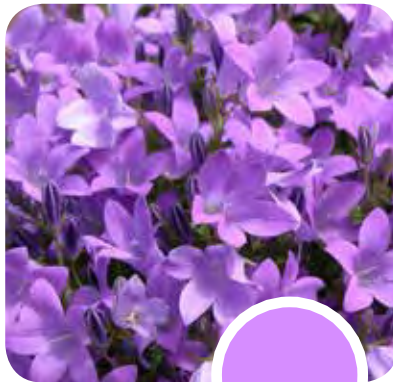
Французький композитор Клод Дебюссі у творі «Тумани» зобразив осінній пейзаж звуками музики.

Чому цей твір є програмною музикою? Поясніть свою думку. В якому регістрі звучала мелодія: високому, середньому чи низькому? Яким кольорам, на вашу думку, відповідають різні регістри?

Пригадайте, що таке предметний колір. Розгляньте квіти на світлинах. Визначте, які фарби для них змішала на палітрі художниця природа. Який колір є предметним?

Осінні листочки, як і квіти, бувають різнобарв'ям.
Вони нагадують святкові прапорці, що тріпочуться
від грайливого вітерця. Вивчіть і заспівайте пісню
«Осінні прапорці». Під час співу пританцюуйте,
сидячи на місці.

Осінні прапорці

Вірші В. Морданя

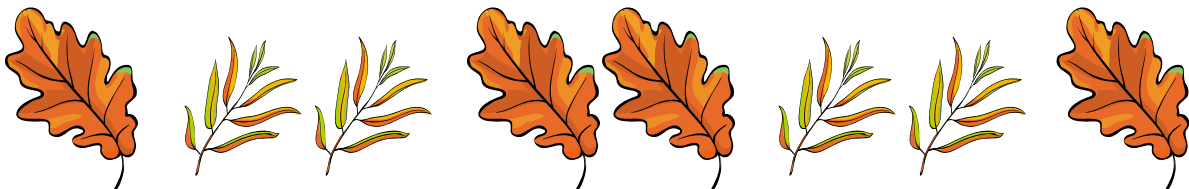
Музика А. Олейнікової

Гомонять про щось діброви,
Сходить сонце на ріці.
Я несу листки кленові,
Як осінні прапорці.

Даленіє неба просинь
І клеочуть журавлі,
Що уже багряна осінь
Хазяйнує на землі.

Проплескайте ритмічну вправу з осінніх прапорців.

Створіть живописну композицію з тих квітів, які вам найбільше подобаються. Нехай кожна квітка на вашому малюнку розквітне належним їй кольором та формою.

Уважно розгляньте зображення. Що неправильно зобразив художник? Поясніть свою думку.

Калейдоскоп фантазій

Осінь-чарівниця мандрує полями, лісами і луками, щедро даруючи усьому навколо яскраві кольори. У небі чути прощальні пташині пісні. Опале листя шелестить під ногами. Осінь створює справжній калейдоскоп кольорів та звуків!

Послухайте, як зобразив красуню осінь норвезький композитор Едвард Гріг у симфонічній увертюрі «Восени». Зверніть увагу, як змінюється музика. Під час слухання покажіть руками рух мелодії.

i

Гучність звучання музики називається **динамікою**. Для її визначення використовують спеціальні позначки: ***f* (форте)** — голосно, ***p* (піано)** — тихо. Зміна гучності мелодії створює **динамічні відтінки музики**.

<i>f</i>	форте	голосно
<i>ff</i>	фортисимо	дуже голосно

<i>p</i>	піано	тихо
<i>pp</i>	піанісимо	дуже тихо

Як динамічні відтінки допомогли композитору Едварду Грігу відтворити настрої осені?

Пригадайте основні кольори. Як утворюються похідні кольори? Якими похідними кольорами розфарбовано осіннє листя?

Уявіть себе композиторами і композиторками та придумайте власну мелодію на віршовані рядки. Такий твір називається **імпровізацією**.

Нині осінь нас чарує, неповторна, чарівна,
Різні барви нам дарує і дивує нас вона.

Заспівайте пісню «Осінні прапорці». Акомпануйте собі на будь-якому інструменті за вибором: маракаси, трикутник, тамбурин, металофон. Зверніть увагу на динамічні відтінки цієї пісні.

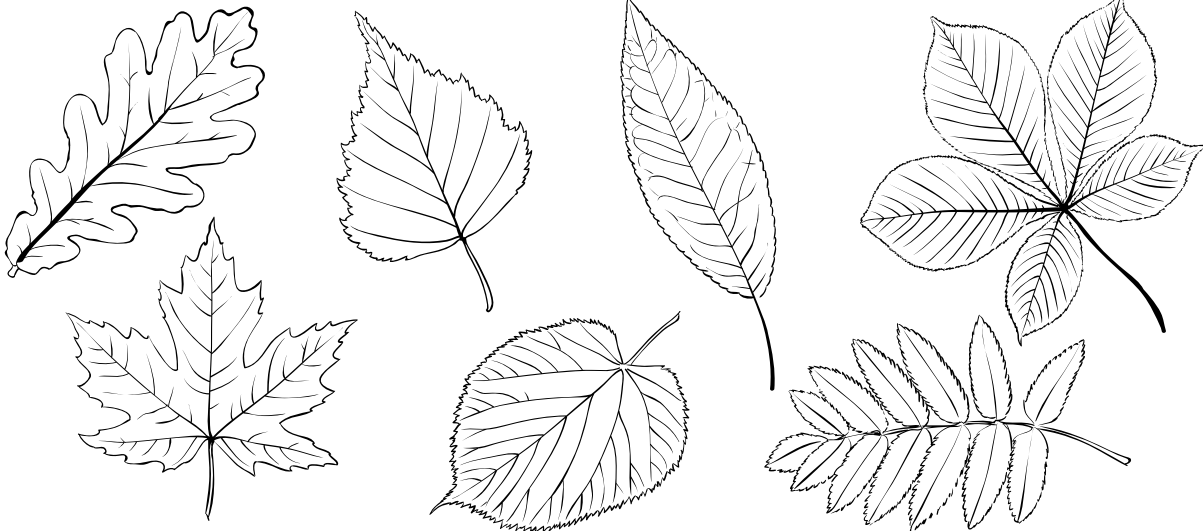
Під час осінньої прогулянки зверніть увагу на красиві листочки різних форм, розмірів і забарвлень. Зберіть колекцію різноманітного листя. Вона стане вам у пригоді під час створення оригінальної композиції — **панно** «Пташиний танок».

Прикрасьте своїми роботами класний кабінет чи вашу кімнату. Не забувайте про правила користування ножицями і клеєм.

Уважно розгляньте зображення. Листочки з яких дерев ви впізнали?

Веселка-чарівниця

Ми щодня спостерігаємо різні явища природи. Кожне з них викликає у нас певний настрій, кольорові та музичні враження. Розгляньте зображення. Розкажіть про свої враження від яскравого сонячного проміння і холодного осіннього дощика.

Послухайте, як мовою музичного мистецтва описав «Дощик» Віктор Косенко. Пригадайте, що таке музичний ритм. Слухаючи музику, тихо проплескайте долонями її ритм.

Який музичний інструмент виконував мелодію? Які динамічні відтінки і регістр використав композитор?

Пригадайте, що таке імпровізація, і придумайте власну мелодію на віршовані рядки.

Помирились сонце з хмарою
І тепер танцюють парою.

Вивчіть і заспівайте перший куплет та приспів пісні «Осіннє сонечко». Співаючи, рухайтесь у ритмі мелодії.

Осіннє сонечко

Вірші М. Ясакової

Музика О. Янушкевич

Лагідне сонечко цілує носик.
 Прокинулось сонечко, гуляти просить.
 Зве осіннє сонечко, миле і привітне.
 Жаль мені, що, сонечко, ти вже не літне. | (2)

Приспів:

Тільки вітер налетить,
 Тільки хмарка набіжить,
 Вже сонечко журиться
 І на мене хмуриться.

Я люблю з сонечком вставати рано,
 Прикинулось сонечко тоді, що й мама.
 Я люблю це сонечко, що таке привітне,
 Хоч і жаль, що, сонечко, ти вже не літне. | (2)

Приспів.

Весело з сонечком збирати квіти,
 Усі люблять сонечко, дорослі й діти.
 Я так люблю сонечко — миле і привітне. | (2)
 Не журися, сонечко, що ти не літне!

Веселка робить усе навкруги святковим. За яких умов з'являється це диво природи? Назвіть послідовність розташування кольорів веселки. Які з них є основними, а які похідними? Який колір не належить ані до основних, ані до похідних?

Вивчіть поспівку «Сім братів-кольорів» про веселкове диво. Акомпануйте собі на музичних інструментах за власним вибором.

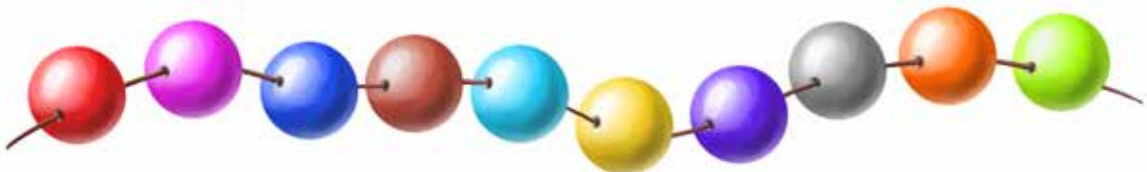
Уявіть, що веселка розфарбувала яскравими кольорами все навколо. Придумайте веселкову тваринку і намалюйте її кольоровими олівцями або фломастерами.

Подаруйте малюнок своїм рідним. Він підніматиме їм настрій.

Полічіть зайві намистинки у веселковій прикрасі.

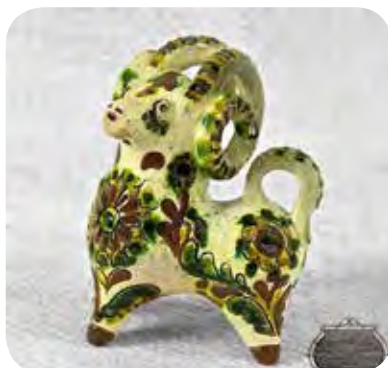

За народними мотивами

Дитячі іграшки дарують нам тепло і радість зма-
лечку. У давнину їх робили власноруч. Ними не
лише грались. Вони були й оберегами дитини від
усього лихого. Розгляньте світлини і розкажіть, які матері-
али використовували для виготовлення народних іграшок.

Музичні народні іграшки — свищики, брязкальця — вико-
ристовували як акомпанемент для співу обрядових пісень.
Які обрядові зимові та весняні пісні ви знаєте?

Послухайте українські народні пісні «Вийшли в поле косарі» та «Женчичок-бренчичок». Поміркуйте, що об'єднує ці музичні твори. Дайте характеристики пісням: який темп, регістр, динамічні відтінки.

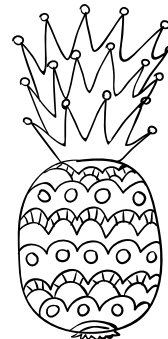
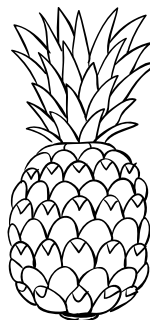
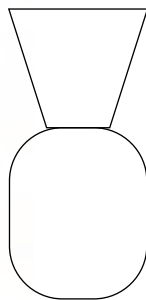
Вивчіть і заспівайте другий і третій куплети пісні «Осіннє сонечко». Покажіть рукою рух мелодії.

Глиняні іграшки — особливий вид народного мистецтва. Народні майстри втілювали в них свої уявлення про світ, природу та людей.

Вони були оригінальні, виразні, прості за формою. Зовнішній вигляд узагальнювався та спрощувався. Це називається **стилізацією**.

Іграшки яскраво розмальовували, прикрашали чудовими візерунками — **декорували**.

Об'єднайтеся з друзями у групи. Виліпіть іграшкових Тараса та Одарочку з пластиліну конструктивним методом. За потреби користуйтеся зразками поетапного виконання роботи.

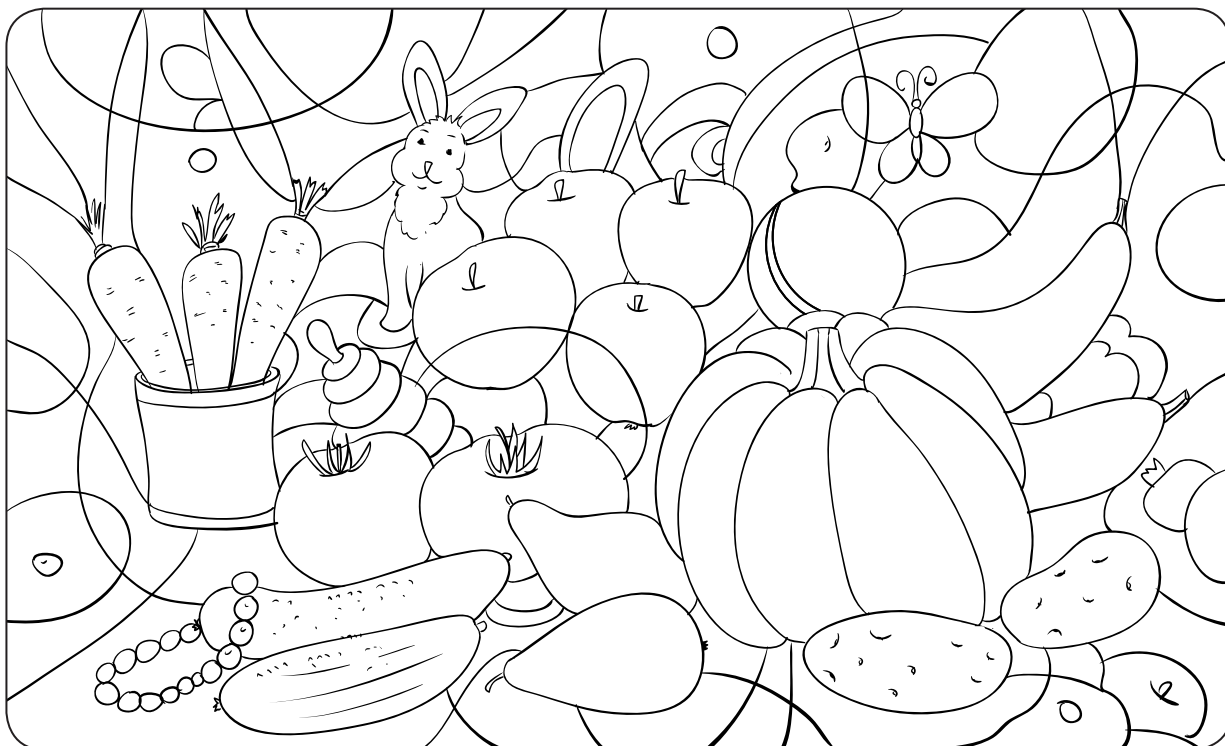

Придумайте та розіграйте сценку «Тарас та Одарочка — працююча парочка». Подаруйте іграшки своїм друзям.

Не забувайте про взаємодопомогу. З доброю по-смішкою та дружньою підтримкою цікавіше працювати разом.

Уважно розгляньте плутанку. Що зайвого намалював художник? Поясніть чому.

Дивосвіт народної фантазії

Світ народного малярства — це дивовижні кольорові сполучення. У розписах здебільшого використовують основні та похідні кольори.

Якщо кольори розташовані поряд, то підсилюють яскравість один одного: червоний та зелений, жовтий та фіолетовий, синій та оранжевий. Таке сполучення кольорів називають **контрастом**.

Пригадайте та розкажіть про колірні контрасти, які ви бачили в природі, предметному середовищі та творах образотворчого мистецтва.

Розгляньте зображення. Розкажіть, як утворюються світлі й темні відтінки кольорів.

Виконайте пісню «Осіннє сонечко». Акомпануйте собі на музичних інструментах за вибором. Назвіть контрасти, які присутні в пісні.

У давнину народні пісні й награвання на музичних інструментах виконували **троїсті музики** — це ансамбль із трьох виконавців, які грають на традиційних інструментах. Гурт музикантів, що разом виконують музичний твір, називають **ансамблем**.

Послухайте жартівливі українські мелодії у виконанні троїстих музик. Звучання яких музичних інструментів ви почули?

Зображення тварин у живописі, скульптурі, графіці називають **аніمالістичним жанром**.

Розгляньте репродукції робіт відомої української народної художниці Марії Примаченко. Які враження твори викликають у вас?

Уявіть і намалуйте свою фантастичну тварину за мотивами творчості Марії Примаченко.

Поміркуйте, які ознаки підкажуть, що намальована істота є фантастичною. Ваші живописні роботи створять навколо атмосферу доброти й надзвичайної чарівності.

Розгляньте зображення. Які музичні інструменти не можуть використати троїсті музики? Поясніть чому.

Світ народного мистецтва

Народний український посуд дивує різноманітністю форм і красою оздоблення. Майстри та майстрині в орнаментах гармонійно поєднували елементи тваринного та рослинного світів. Яскраві кольорові сполучення у візерунках створювали відчуття затишку, тепла, добробуту.

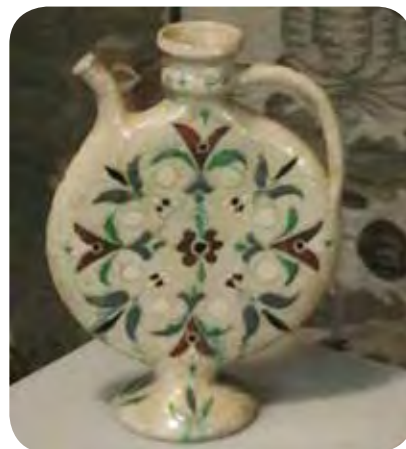
Розгляньте орнаменти та візерунки на глиняному посуді. Розкажіть, які природні форми взяті за основу для створення оздоблення.

Подумайте, для чого використовувався зображений на світлинах посуд.

Обробка глини та виготовлення різноманітного посуду називається **гончарством**. Подивіться, скільки тепла і любові вкладає у свою працю гончар.

Якими виробами з глини користується ваша родина?

Влаштуйте урок-гру.

Проведіть музичне командне змагання — перевірте свої знання з музичного мистецтва.

Об'єднайтеся у групи і виконайте аплікаційний ескіз українського народного посуду за допомогою запропонованих учителем шаблонів. Прикрасьте його намальованим орнаментом. У роботі використовуйте кольоровий папір, ножиці, клей і фломастери.

Оформіть своїми виробами виставку «Українське народне гончарство».

Розгляньте зображення. Чому, на вашу думку, не користуються таким дивним посудом?

Малюємо музику

Природа створила дивовижні форми. Удосконалила їх незвичайними узорами. Природні форми стали гармонійними, виразними і неповторними. Розгляньте світлини. Назвіть лінії, якими природа поєднала красу форми з її оздобленням.

Пригадайте, на яких природних формах вам сподобались сполучення різних ліній.

Під час слухання або виконання музичних творів у нас з'являються різні почуття та емоції. Пригадайте свій настрій під час звучання маршів, вальсів, хороводних пісень.

Послухайте козацький марш, «Вальс-жарт» і гуцульську коломийку. Звучання яких музичних інструментів ви почули? Якими лініями можна намалювати ці мелодії?

Коломийки — це веселі коротенькі українські народні пісеньки, що можуть виступати і як приспівки до танцю.

Вивчіть і заспівайте пісню «Ой заграйте, дударики». Намалюйте словесну картину пісні, описуючи її кольорове забарвлення.

Ой заграйте, дударики

Вірші В. Панченка
Музика А. Філіпенка

Ой заграйте, дударики,
Молоді гуцули,
Так, щоб танець-увиванець
Полонини чули.

Ой заграйте, дударики,
На дудках кленових.
Як приємно танцювати
В кептариках нових.

Ой заграйте, дударики,
А ми заспіваєм.
Хай злітає наша пісня
Та над нашим краєм.

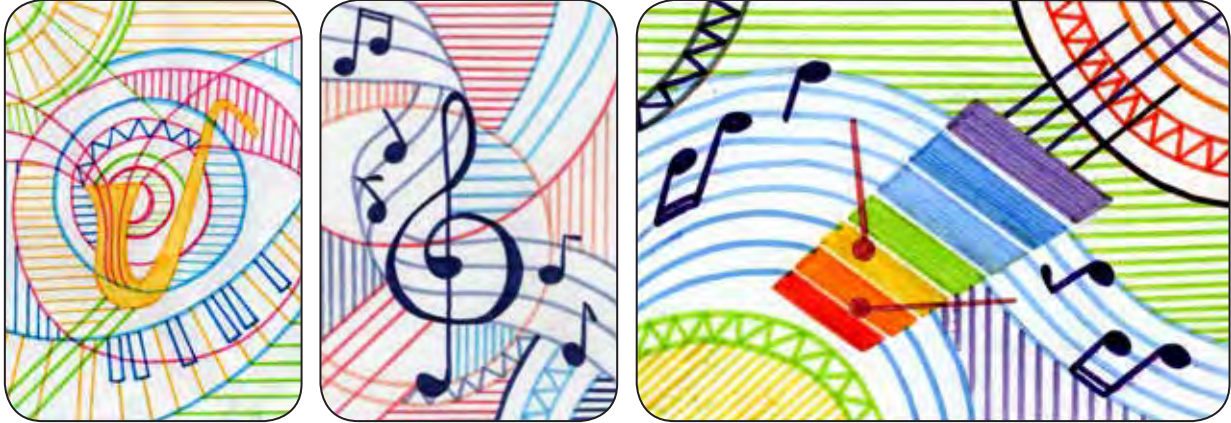
Проплескайте ритмічну вправу.

Розгляньте графічні композиції. Визначте, якими лініями створені фігури і фон, на якому вони зображені.

Намалюйте фломастерами музику, яка вам подобається. Використайте різні види ліній. Готові роботи стануть портретами улюбленої музики.

Уважно розгляньте зображення. Об'єднайте їх у дві групи. Поясніть свій вибір.

Творчі експерименти

Осінь залишає на згадку про себе різноманітне насіння рослин. Людська фантазія створює з них подарунки, неймовірні прикраси, гарні обереги.

Зберіть свою колекцію насіння. Розгляньте форму та кольори кожного з них. Поєднайте різне насіння за формою й кольором. Розкажіть, які сполучення й чому вам сподобались.

Пригадайте, що таке оркестр. Розкажіть, чи можуть тріості музики називатись народним оркестром.

Народний музичний інструмент сопілка у вмілих руках майстрів перетворився на флейту. Вона належить до дерев'яних духових інструментів.

Послухайте українську народну мелодію «Вітерець» і «Осінній вальс» Євгена Доги.

Порівняйте звучання сопілки та флейти. Дайте характеристики почутим мелодіям.

Вивчіть і заспівайте поспівку «Коломийка» з танцювальними рухами. Розкажіть, яким став ваш настрій після її виконання.

Розгляньте зображення. Визначте, який рослинний матеріал використано для створення декоративної композиції. Створіть прикрасу з насіння із побажаннями добробуту і благополуччя.

Пригадайте і заспівайте пісню «Ой заграйте, дударики». Під час співу рухами проілюструйте її зміст.

У вільну хвилинку виготуйте танграм. Складіть із його елементів цікаві образи людей і тварин. Розіграйте з ними відомі вам пісні й казки.

Осінні краєвиди

Приємні спогади про чудову яскраву осінь митці зберігають на своїх картинах і світлинах.

Розгляньте зображення і визначте кольорові сполучення, що утворюють колорит пейзажів. Доберіть мелодії, що їм підходять. Розкажіть, як впливають кольори і музика на ваш настрій.

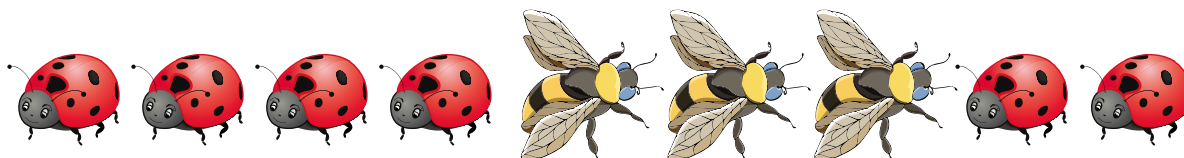
Музика звучить у театральних постановках і кінофільмах, під час шкільних і родинних свят. Її підбирають залежно від тематики й призначення.

Прослухайте «Попутну пісню» Михайла Глінки і «Політ джмеля» Миколая Римського-Корсакова (уривок з опери «Казка про царя Салтана»). Розкажіть, як музичні звуки створюють певний настрій, відчуття руху і розкривають зміст твору.

Проплескайте ритмічну вправу.

Пригадайте і поясніть терміни, які стосуються створення пейзажів: лінія горизонту, передній план, далекий план, колорит.

Щоб передати на малюнку переливи осінніх барв, мінливість погоди, глибину неба та простору використовують **техніку акварелі «по-вологому»**.

Спочатку слід намалювати далекий і середній плани, а коли зображення підсохне, додати елементи переднього плану.

Намалюйте осінній пейзаж. Уявіть певний стан природи і доберіть відповідні кольори. Для створення яскравого сонячного дня візьміть більше теплих кольорів та їх поєднань, а для дощового сумного дня — холодні й тьмяні кольори.

Вивчіть і заспівайте перший куплет і приспів пісні «Листопад». Намалюйте словесну картину до цієї пісні.

Листопад

Вірші Ю. Сабаріної

Музика А. Олейнікової

Закружляло жовте листя
У повітрі враз,
Дощ наспівує тихенько
Свій осінній джаз.
Листопадом стелить
Осінь навкруги,
А птахів вже десь чекають
Інші береги.

Приспів:

Ключ пташиний у тумані
В даліні небесній тане
І з собою забирає
Світлі теплі дні.
На світанні улитає,
Та надію залишає,
Що повернеться додому
Знову навесні.

Пограйте з однокласниками в ритмічну гру «Музичний капелюшок».

Гравці утворюють коло й під музичний супровід передають одне одному капелюшок. Як тільки музика припиниться, дитина, у якої опинився капелюшок, виходить у центр і виконує танцювальні рухи під музику. Решта гравців їх повторюють.

Урожайне свято

Осінь поступається зимі. Та на згадку про себе вона залишає нам дарунки — різні фрукти й овочі. Вони смачні й корисні, а ще викликають бажання милуватись розмаїттям природних форм і кольорів. Тому не дивно, що їхня краса здавна надихала художників на створення чудових картин.

Розгляньте зображення. Пригадайте, до якого жанру образотворчого мистецтва вони належать. Назвіть предмети переднього й далекого планів. Визначте, контрасти присутні на зображенні.

Композитор Карен Хачатурян написав музику до балету «Цибуліно». Послухайте її фрагменти: «Танець Цибуліно, Помідора та охоронців», «Танець Редиски», «Зведення будиночка Гарбуза», «Загальний танок на Базарній площі».

Розкажіть про характер кожного музичного фрагменту. Зробіть до них словесні малюнки.

Вивчіть та заспівайте поспівку «Ходить гарбуз по городу». Намалюйте словесну картину до цієї пісні.

У техніці **рваної аплікації** створить натюрморт. Обміркуйте поєднання й розташування образів овочів і фруктів на аркуші паперу. Зверніть увагу на форму та колір обраних плодів. За потреби користуйтеся зразком виконання роботи.

Правильне узгоджене поєднання різних елементів у цілісне зображення називають **композицією**.

Уважно розгляньте зображення. Що неправильно намалював художник? Поясніть чому.

Мистецькі настрої

Наш світ дивовижний. Він багатий на різнобарв'я кольорів, красу форм і природних явищ. Ми радіємо гарному оточенню, цікавим подіям, що залишаються у нашій пам'яті приємними спогадами й враженнями. Ними можна ділитися з іншими у розповідях, піснях, малюнках, танцях.

Танці відображають сюжети з життя. Танцювальне мистецтво розвиває творчу уяву, почуття ритму, а ще сприяє виробленню правильної постави, піднімає настрій.

Полька — веселий чеський танець, а **полонез** — урочистий польський бальний танець. Їх танцюють у парі. Послухайте польку Йогана Штрауса і полонез Петра Чайковського з опери «Євгеній Онєгін». Чим відрізняються ці мелодії? Розкажіть, які кольорові сюжетні картини ви уявили під час слухання музики.

Зображення, за яким можна скласти невелику розповідь, називають **сюжетним твором**.

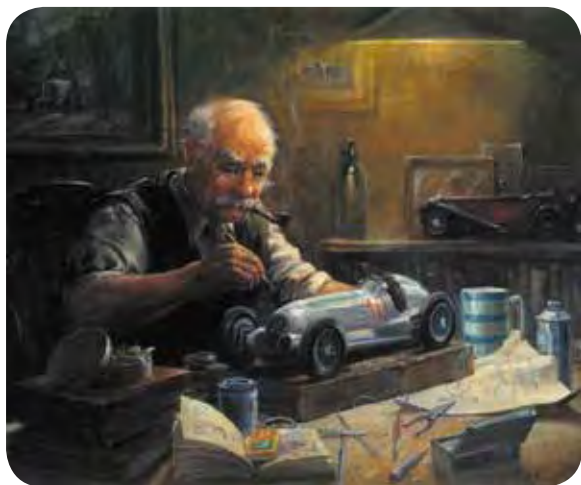
Предметним зображенням можуть бути об'єкти природного і предметного світу. Наприклад: рослина, тварина, техніка, меблі, посуд, іграшка.

Розгляньте зображення. Поясніть, чому їх можна назвати сюжетними. Які елементи цих малюнків можна використати для створення предметних зображень? Назвіть техніку малювання, в якій виконані твори.

Вивчіть і заспівайте перший куплет та приспів пісні «Казкові сни». Придумайте елементи композиції, що можуть доповнити цю ілюстрацію. Який настрій вона створює?

Казкові сни

Музика і вірші Н. Май

Коли зоря на небі стане,
Ти подивись на небеса,
Ти доторкнись до зір руками,
І всі здійсняться чудеса.

Приспів:

У царстві зоряного неба
Живуть казкові дивні сни,
Вночі спускаються до тебе,
Бентежать душі нам вони.

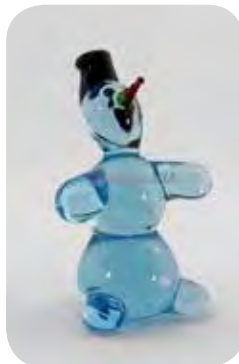

Зимові пригоди

Зимонька-зима за вікном господарює. То морозним яскравим сонечком сміється, то відлигою заплаче, а то сердито снігом замете усе довкола. Розкажіть, які зимові ігри зі снігом вам подобаються.

Розгляньте зображення. Назвіть матеріали, з яких виготовлені скульптури, що на світлинах. Який матеріал для ліплення вам подобається найбільше?

Діти з нетерпінням чекають на 19 грудня — день Святого Миколая. Розкажіть, що ви знаєте про це свято. Розгляньте зображення. Які свята на них ви бачите? Поясніть свою думку.

Пригадайте, що таке колядки і коли їх виконують.

Послухайте, вивчіть і заспівайте колядку «Миколай, Миколай, ти до нас завітай!». Розкажіть, навіщо діти запрошують до себе Святого Миколая.

Миколай, Миколай, ти до нас завітай!

Музика і вірші І. Шевчук

Вже надходить ніч чарівна,
Спить увесь рідненький край.
Ось, ось в наші всі оселі
Завітає Миколай.

Приспів:

Миколай, Миколай,
Ти до нас завітай.
Всім малятам посміхнись,
Щирим серцем пригорнись.

Жде його малеча вся,
Ой, радіє дітвора,
І усі, усі дорослі
Миколая ждуть у гості.

Приспів.

Вже ідуть морози люті,
І паде пухнастий сніг.
Миколая ждуть усюди
Всі в оцю чарівну ніч.

Приспів.

Солоне тісто — приємний і зручний матеріал для ліплення. Його можна приготувати вдома власноруч. Біле тісто схоже на сніг. Об'єднайтеся з однокласниками в групи, виліпіть друзів сніговиків. Придумайте казкові зимові пригоди про них.

Звуки зими відрізняються від звуків осені. Послухайте, якими музичними звуками розповів про зиму композитор Антоніо Вівальді у концерті «Зима» (із циклу «Пори року»). Розкажіть про свої враження від музики.

Проплескайте зимову ритмічну вправу.

Уважно розгляньте зображення. Поміркуйте, які подарунки приготував Святий Миколай дітям.

Добро несе різдвяний янгол

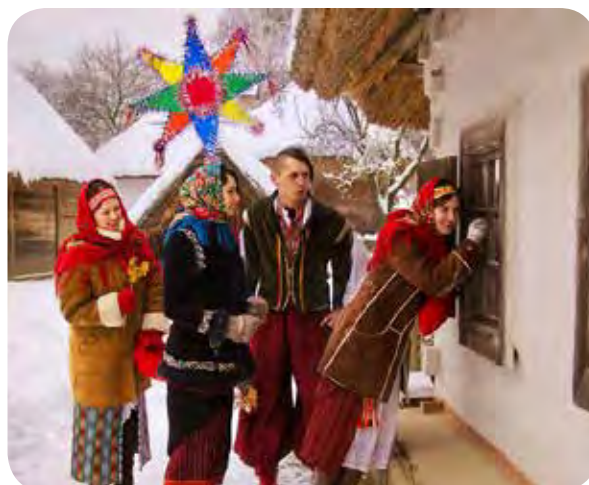
Готуючись до зимових свят ми з любов'ю та фантазією прикрашаємо свої оселі. Найбільшим зимовим родинним святом є Різдво. До нього створюють особливі прикраси. А маленькі діти чекають на подарунки й сповнення найзаповітніших бажань.

Розкажіть, як готуються до Різдва у ваших родинах.

Ви вже знаєте, що колядки і щедрівки належать до календарно-обрядових пісень зимового циклу. Пригадайте, про що в них співається.

Вивчіть і заспівайте поспівку «Коляд, коляд, коляд-ниця». Пританцюуйте у ритмі мелодії. Опишіть картину, що намалювала ваша уява.

Розгляньте зображення. Визначте, з яких матеріалів і в яких техніках виготовлені різдвяні янголи. Розкажіть, для чого їх створюють.

Можливо, у вас є досвід виготовлення різдвяних янголів. Поділіться ним з друзями.

Послухайте колядку «Нова радість стала». Відтворіть рухами її зміст. Поясніть, чим відрізняються колядки від щедрівок.

Заспівайте вивчені народні різдвяні пісні соло та разом із друзями. Ви зможете виконати їх на свята для своєї родини.

Подивіться, яким різдвяного янгола уявили та намалювали художники.

Намалюйте акварельними фарбами свого різдвяного янгола. Гарна листівка стане приємним вітанням і чудовим оберегом для вашої родини. Тож виконуйте роботу з добрими думками і радісним настроєм.

Уважно розгляньте зображення. Що неправильно намалював художник? Поясніть свою думку.

Незабаром Новий рік

Сховавшись під білу снігову ковдру, зимова природа занурилася в довгий глибокий сон. Усе ніби чекає настання чарівної казки. Ця казка — новорічна ніч, сповнена дива і приємних сюрпризів.

Розгляньте малюнок і визначте, чим схожий святковий новорічний **інтер'єр** вашої оселі із зображенням. Розкажіть, які кольори якнайкраще підходять до святкового інтер'єру.

Зробіть новорічну вітальну листівку для рідних або друзів. Листівку можна виконати на папері фарбами, можна зліпити з пластиліну або навіть спекти у вигляді печива.

Техніку виконання і матеріали оберіть за власним бажанням. Придумайте для листівки яскраве оздоблення.

Пам'ятайте: із щирими приємними вітаннями свята стають незабутніми.

Перетворіть урок на музичне свято.

Пригадайте та заспівайте пісні про зиму, супроводжуючи виконання танцювальними рухами.

Відгадайте зимові загадки, запропоновані учителем. Придумайте і загадайте однокласникам свої загадки.

Слухаючи улюблені мелодії, покажіть друзям танцювальні рухи і повторіть за ними ті, що придумують вони.

Проплескайте ритмічний рисунок віршованих рядків.

Якось вранці на поріг
 Випав білий-білий сніг.
 Біла стала вся земля,
 Річка, луг, ліси й поля.

Незабаром зимові канікули. Відпочиваючи, запам'ятайте свої найкращі враження, щоб поділитись ними після канікул з друзями. На все добре, друзі!

Снігові розваги

Красуня зима морозними віхолами водить хороводи. Закувала у кристаль річки й озера. Білий пухнастий сніг у танці кружляє, на землю тихо килимом лягає. Настав час дитячих зимових розваг. Розкажіть про свої улюблені зимові ігри.

Розгляньте малюнки. Зображення, яке створює відчуття руху, називається **динамічною композицією**, а відчуття нерухомості — **статичною композицією**.

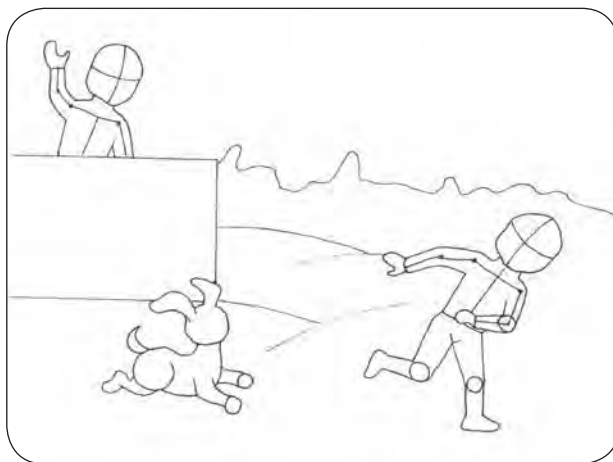
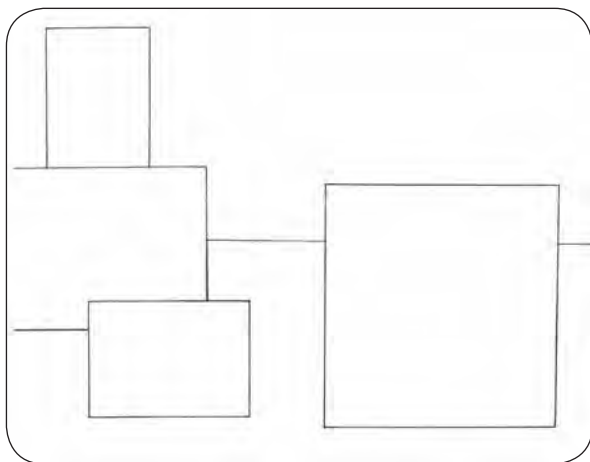
У якому малюнку відчувається динаміка, у якому — статика? Опишіть особливості їх композицій.

Неймовірну красу зими можна не лише побачити, а ще й почути у віршах і звуках музики. Послухайте твір французького композитора Клода Дебюссі «Сніг танцює» і уявіть зимовий пейзаж. Опишіть картину, яку ви уявили. Поясніть, чому ваша уява змалювала саме динамічну композицію.

Намалюйте зимові ігри й розваги, у які ви граєтеся з друзями. Вирішіть, що буде зображено на передньому плані вашого малюнка, а що — на далекому. Оберіть положення аркуша паперу залежно від задуманої композиції. Поясніть свій вибір. Розмалюйте картину кольоровими олівцями або фломастерами.

Вивчіть і заспівайте пісню «Просто снігопад». Співаючи, передайте рухами зміст твору.

Просто снігопад

Музика і вірші А. Олейнікової

Подивіться, подивіться,
Що накоїв снігопад:
За вікном у шубах білих
Вже ялиночки стоять.
Мить — і двір перетворився
На перину, що в пуху.
Сніг, звичайно, приземлився
На балконі й на даху.

Приспів:

Снігопад, снігопад —
Побіліло всюди.
Снігопад, снігопад —
Сніжний хіт-парад!
Ну чому в снігопад
Так радіють люди?
Ну чому? А тому —
Просто снігопад!

Подивіться, подивіться,
Що накоїв снігопад:
Сніговик в саду з'явився,
І санчата стали в ряд.
Сніг покрив усі доріжки,
Тротуари замело,
Навкруги казково трішки —
Стільки снігу намело.

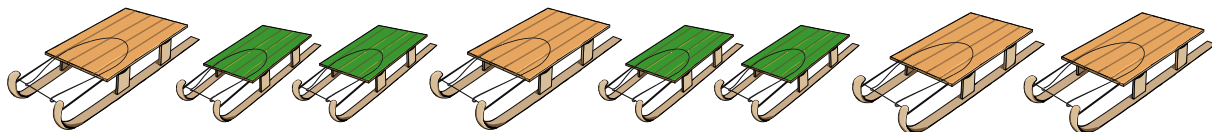

Приспів.

Про які дитячі розваги ви заспівали? Поясніть, чому всі радіють зимі. Розкажіть про свої враження від цієї пори року.

Проплескайте ритмічну вправу.

Уважно розгляньте зображення. Знайдіть на них відмінності.

Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ

2 клас
1 ЧАСТИНА

Ольга Гнатюк
Олена Антонова
Анжела Бровченко

Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ

Підручник для 2 класу
закладів загальної середньої освіти
1 ЧАСТИНА

КИЇВ
«ГЕНЕЗА»
2019

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ:

— Виконайте завдання, дайте відповідь на запитання

— Робота в парах

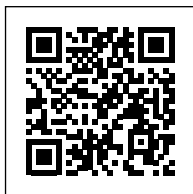
— Робота в групах

— Практична робота

— Словникова скарбничка

фрагмент інтерактивної версії підручника:
https://youtu.be/SOxkwzYPp_M

Любі другокласники та другокласниці!

Ось і минув канікул час,
і ви прийшли у другий клас.
За парти сядете ви знову,
аби продовжити розмову
про те, як дужими зростати,
міцне здоров'я завжди мати.
І про природу України,
і про оточення людини,
про технології цікаві
і про комп'ютерні забави,
про математику і мову
продовжимо вести розмову.

ТЕМА 1–2 ТИЖНІВ

Правила

Які існують правила? Поведінка у громадських місцях

Поговорімо про правила. Протягом дня ви дотримуетесь правил гігієни, у школі — правил поведінки на уроках. Рухаючись дорогою, слід виконувати Правила дорожнього руху. Правил є багато. Щоб привернути увагу людей, правила поведінки вивішують на видному місці. Наприклад, біля входу в національний природний парк у м. Києві є стенд з правилами поведінки. Прочитайте їх. Обговоріть.

Не
розпалюйте
багаття!

Не
пошкоджуйте
дерева!

Не
засмічуйте
ліс!

ОБГОВОРІТЬ У КЛАСІ: 1. Що таке правила? 2. Які правила ви знаєте? 3. Для чого вони потрібні?

А щоб дізнатися більше про те, для чого нам потрібні правила, завітайте в гості до Добрячка.

Правила пішохідного руху

1. Що вивчають учні? Розкажіть, які правила встановлено у вашій школі.
2. Розгляньте малюнки. Визначте місця перебування учнів і розкажіть, яких правил слід дотримуватися в них.

Поставте одне одному запитання по черзі.

1. Де повинні рухатися пішоходи?
2. Якого боку тротуару повинні триматися пішоходи?
3. Як треба поводитися, йдучи по вулиці?
4. Де можна рухатися пішоходам, якщо немає тротуару?

ОБГОВОРІТЬ У КЛАСІ: Що може трапитися, якщо не знати і не дотримуватися Правил дорожнього руху?

Правила поведінки в довкіллі

Наша планета — спільний дім для всіх мешканців Землі, який потрібно тримати в чистоті та порядку.

Народна мудрість говорить: «Чисто не там, де прибирають, а там, де не сміять!». Викинуте в не відведеному для цього місці сміття псує краєвиди, отруює землю, повітря та водойми, калічить тварин. Розбитими пляшками та відкритими бляшанками травмуються як люди, так і

тварини. До того ж дикі тварини можуть з'їсти залишений на природі непотріб і після цього захворіти й загинути.

Слід пам'ятати, що не все викинуте сміття швидко розкладається та зникає. Так, пластикова пляшка розкладеться більше ніж за 100 років. Поліетиленовий пакет зникне лише через 200 років.

Не смітити — значить не тільки не викидати будь-де сміття. Його самостійне спалювання, так само як і спалювання листя, стерні, — це теж засмічення довкілля небезпечним для здоров'я димом.

А ще потрібно сортувати сміття (розподіляти в окремі контейнери за видами матеріалу). Тобто слід окремо складати сміття зі скла, паперу, пластику, металу. Чому? Тому що тоді буде легше його збирати й потім переробляти. З макулатури зроблять новий папір, метал переплавлять, з пластику зроблять нові корисні речі. Те, що не піддаватиметься переробці, спалять на спеціальних сміттеспалювальних заводах.

А чи знаєте ви, що прибирання сміття може бути цікавим і веселим? Нині популярності набув плогінг. Це пробіжка та одночасне підбирання сміття в пакет.

Складіть правила «Як dbати про чистоту довкілля». Розкажіть, які з них ви виконуєте.

1. За малюнками розкажіть, хто дбає про довкілля, а хто — ні.

2. Поміркуйте, що можна зробити, аби сміття було менше.

3. Як ви дбаєте про чистоту довкілля?

4. Чи сортують сміття у вашому місті (селі)? У вашій родині? У школі?

Об'єднайтеся в 4 групи. «Розсортуйте» сміття: папір (1 група), пластик (2 група), метал (3 група), скло (4 група).

Вийдіть на шкільне подвір'я. Уявіть себе плогерами.

Наголос. Складання розповіді

Якщо у слові «правило» ви поставите наголос на другий склад, то це вже буде слово з іншим значенням.

ПРАВИ́ЛО — інструмент для штукатурних і мулярських робіт.

ПРАВИ́ЛО — довге кермове весло.

1. Прочитайте пару слів. Поділіть їх на склади, назвіть наголошені та ненаголошені.

Пра́вило — прави́ло

2. а) Прочитайте слова, поясніть їхні значення. Назвіть наголошені та ненаголошені склади.

За́мок — замо́к; бра́ти — браті́; о́рган — орга́н

б) Наведіть свої приклади слів, які набувають різних значень у разі зміни наголосу.

3. а) Художник отримав завдання намалювати білку на березі та черепаху на березі. Чому його малюнки вийшли кумедними?

Білка на березі.

Черепаха на березі.

б) Складіть коротку розповідь (5–7 речень) із цими словосполученнями: *білка на березі, черепаха на березі.*

Лічба предметів

1. Полічіть за правилами лічби предмети, розташовані у класі (парти, стільці, ручки, олівці, зошити тощо). Скільки учнів у класі? Дівчаток? Хлопчиків?

2. Зазирніть у Казкове королівство та допоможіть приготуватися до святкової вечері. Але спочатку спробуйте відшукати потрібний ключ і відчинити двері Замку.

3. Розгляньте малюнок, дайте відповіді на запитання і виконайте завдання.

- Скільки люстр зображено?
- Полічіть ті свічники, на яких по три свічки.
- Знайдіть, де заховалися блазні.
- Назвіть предмети червоного кольору, жовтого, синього.
- Назвіть предмети, які мають форму круга, трикутника, прямокутника.
- Скільки тарілок? Фужерів? Виделок? Ложок? Скільки всього предметів посуду?
- Скільки дітей у Королеви і Короля? Скільки дочок? Синів?
- Скільки всього людей у залі?
- Які фрукти лежать на столі? Скільки ваз для фруктів?
- Що ще є на столі? Що б ви ще додали до святкового столу?

Правила поведінки в комп'ютерному класі

1. Прочитайте і обговоріть правила поведінки в комп'ютерному класі.

- Заходити до комп'ютерного класу потрібно спокійно, не штовхаючись. Сідати за комп'ютер і вмикати його можна тільки з дозволу вчителя або вчительки.
- Сидячи за комп'ютером, дотримуватися правильної постави; не їсти; не класти речі на клавіатуру.

2. На якому малюнку зображено правильну поведінку учнів?

ОБГОВОРІТЬ У КЛАСІ: 1. Для чого потрібно виконувати правила безпеки в комп'ютерному класі?
2. Як виконання правил впливає на здоров'я і безпеку учнів?

Покажіть, як правильно сидіти за комп'ютером.

Перегляньте мультфільм про Настуню і комп'ютер. Які правила ви почули?

Інформація — це знання про навколишній світ. Її ми сприймаємо за допомогою органів чуття.

Які органи чуття дітей задіяні для отримання інформації?

Школа майстрів

ОБГОВОРІТЬ У КЛАСІ: Пригадайте і розкажіть правила безпечної роботи на уроках технологій.

Саморобки можна створювати не лише зі звичайних матеріалів, а й із вторинної сировини.

Саморобка з вторинної сировини «Весела медузка»

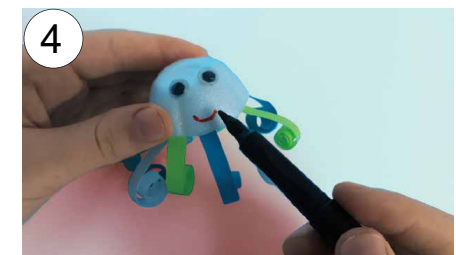
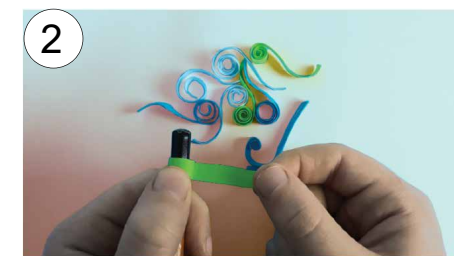
Виготовте саморобку з вторинної сировини за ілюстрацією або власним задумом.

Для роботи потрібно: упаковка з-під яєць, кольоровий папір, клей, фломастери, ножиці, олівець.

Послідовність виконання:

1. Відріжте одиночний контейнер від упаковки з-під яєць — це буде голова медузи.
2. Накрутіть на олівець смужки паперу.
3. Приклейте смужки до голови.
4. Намалюйте фломастерами ротик та очі.

Безпека

Безпека на дорозі, у школі

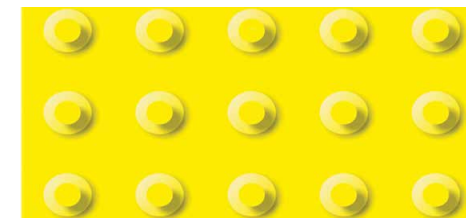
Щодня ви ходите до школи маршрутом, який обрали разом з дорослими. Рухаючись ним, потрібно пам'ятати про небезпечні місця, які можуть траплятися на шляху, — дороги, каналізаційні люки тощо. Особливо слід бути уважними та обережними, переходячи проїзну частину дороги.

1. Чи доводиться вам переходити проїзну частину дороги, йдучи до школи?
2. Розкажіть, як правильно переходити дорогу.

3. Чим обладнано світлофори для незрячих людей?
4. Для чого призначено таке покриття?

5. а) Подивіться мультфільм «Абетка безпеки на дорозі».

- б) Розкажіть, про які правила безпеки на дорогах ідеться.

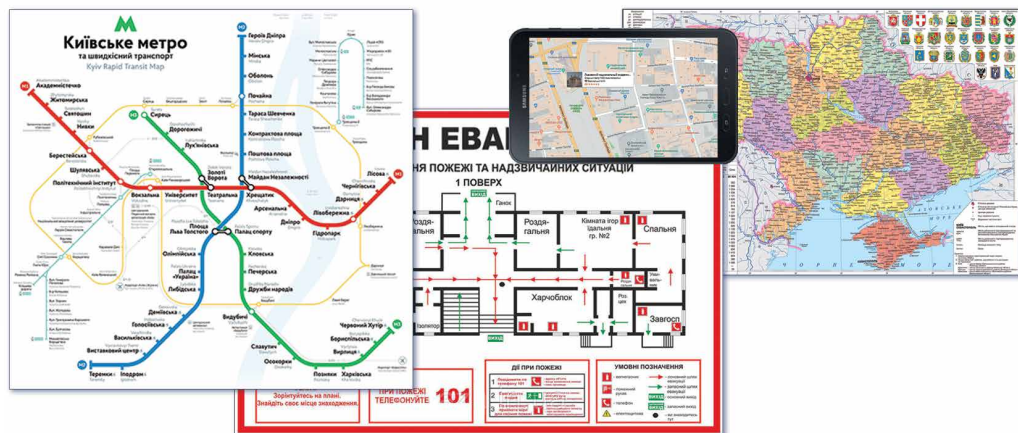
У школі також потрібно дотримуватися правил безпечної поведінки. Інакше можна травмуватися самому й травмувати інших.

На жаль, трапляються також випадки, коли у школах виникають небезпечні ситуації, зокрема пожежі. У такому разі дуже важливо не розгубитися і не панікувати. Діяти потрібно спокійно, слухати дорослих і виконувати їхні вказівки. Щоб швидко вийти з приміщення, слід добре знати план евакуації.

1. Що зображено на малюнках? На якому з них показано план евакуації?

2. Назвіть номер телефону, за яким слід телефонувати в пожежно-рятувальну службу.

ОБГОВОРІТЬ У КЛАСІ: 1. У яких випадках потрібна евакуація людей з приміщення? 2. Що означають зображені знаки?

Знайдіть у своїй школі план евакуації та евакуаційні знаки. Згідно з планом евакуації разом з учителем повправляйтеся в евакуації з різних приміщень школи (класу, їдальні, бібліотеки тощо).

Евакуація — організоване виведення людей з небезпечних місць.

Правила взаємодії

Навчаючись у колективі, виконуючи разом якусь роботу, важливо вміти взаємодіяти з іншими людьми. Тобто вміти домовитися, вислухати думку інших, висловити свій погляд, шануючи гідність інших. Слід поводитися чемно і нікого не ображати. А також надавати допомогу тим, хто її потребує. І головне — довести до кінця розпочату спільну справу.

Пригадайте різні випадки, коли ви виконували якусь спільну роботу (наприклад, готувалися разом до свята).

- Чи дружними ви були?
- Яких правил взаємодії ви дотримувалися?

ОБГОВОРІТЬ У КЛАСІ: 1. Чи можна ваш клас назвати дружним? Чи вважаєте ви себе однією командою? 2. Чому важливо вміти взаємодіяти?

1) Складіть разом із пазлів картину або з конструктора якусь модель.

2) Проаналізуйте свою роботу, дайте відповіді на запитання:

- Чи всі були залучені до роботи?
- Чи не заважали ви одне одному?
- Чи спокійно спілкувалися, не сварилися тощо?
- Чи важко було виконувати завдання у групі?

ЗАПАМ'ЯТАЙТЕ!

Якщо хтось не може виконати роботу й потребує допомоги — порадьте, покажіть, навчіть, а не глузуйте!

У школі не місце конфліктам, насильству, цькуванню (б'улінгу).

1. Пригадайте українську народну казку «Ріпка». Поясніть, чому важливо вміти взаємодіяти.

2. а) Подивіться мультфільм «Про двох цапків».

б) Що завадило цапкам перейти місток?

ПОЯСНІТЬ ПРИСЛІВ'Я

Щасливо там жити, де вміють дружити.

1. Обговоріть, як ви розумієте девіз дружного класу: «Один за всіх і всі за одного».

2. Придумайте девіз для свого класу.

Підготуйте проект «Наш дружний клас».

Зробіть стіннівку, використавши фотографії, де ви виконували якусь спільну роботу. А також підготуйте виставку результатів вашої спільної праці — малюнків, виробів тощо.

Колектив — це група людей, у яких є спільна мета, загальні справи та інтереси.

Безпека на природі

Відпочинок на природі дає гарний настрій і великий заряд бадьорості.

Щоб цікаво провести вільний час на природі, зберегти своє життя і здоров'я, треба дотримуватися певних правил безпеки:

- Не ходити без дорослих до лісу, парку, річки тощо.
- Не пити води з річки, озера, болота.
- Не збирати й не їсти невідомих вам грибів, ягід, рослин.

До того ж, перебуваючи на природі, потрібно пам'ятати, що ліс, луки, степ є домівкою диких тварин. Інколи зустрічі з ними можуть бути небезпечними.

Особливу небезпеку становлять дикі тварини з дитинчатами та хворі тварини. Наприклад, лисиця, хвора на сказ, може вкусити. Після цього потрібно довго лікуватися.

Слід пам'ятати, що серед дикорослих рослин є отруйні. Одні рослини отруйні цілком, в інших — отруйне лише листя, у третіх — коріння і насіння. Не чіпайте їх!

Блекота чорна

Вовчі ягоди

Борщівник
Сосновського

Дурман звичайний

Беладона звичайна

Вороняче око

Якщо ж ви любляете разом з дорослими збирати гриби, то повинні знати, які є їстівними, а які — отруйними.

1. Розгляньте фотографії грибів. Назвіть, які з них їстівні, а які — отруйні.

Білий гриб

Підосичник

Бліда поганка

Лисички

Підберезник

Мухомор

Опеньки

Маслюк

2. Розкажіть, які гриби ви збирали з дорослими. У яких місцях?
3. Які лікарські рослини ви знаєте?

Словосполучення. Казка про Котика і Півника

1. Об'єднайтеся у 3–4 групи й проведіть змагання. Складіть якнайбільше словосполучень зі словами *безпека* та *безпечний(а, е)* (наприклад, безпека на дорозі, безпечна поведінка, безпечний маршрут тощо). Яка група складе найбільше словосполучень, та й переможе.

2. Складіть «*Абетку безпеки*».

Повторіть алфавіт. На кожну літеру алфавіту придумайте правило безпечної поведінки. Наприклад, на букву «Бе» — *бережіть себе!*, «Де» — *дотримуйтеся правил безпеки* і т. д.

1 група: від літери «А» до «Зе», 2 група — від «І» до «Те», 3 група — від «У» до «Я».

1. Розкажіть правила безпечної поведінки вдома.

2. Які ви знаєте казки, мультфільми, де герої порушують правила безпечної поведінки?

3. а) Прочитайте або розкажіть в особах «Казку про Котика і Півника».

б) Дайте відповіді на запитання:

- Що надумала Лисиця? Як вона обдурила Півника?
- Що придумав Котик?
- Чим закінчилася казка?
- Які емоції (переживання, страх тощо) викликала у вас казка?

ОБГОВОРІТЬ У КЛАСІ: 1. Як потрібно було вчинити Півнику, щоб не трапилося біди? 2. Яке правило безпеки він порушив? 3. Чому слід слухатися дорослих?

Вимірювання довжини відрізків

1. Якою дорогою Котику безпечніше дістатися додому?
2. На скільки сантиметрів безпечна дорога коротша від небезпечної?

Безпечна робота із цифровими пристроями. Про інформацію

Сучасна людина живе у світі інформації. Працювати з інформацією допомагають цифрові пристрої — комп'ютери, планшети, мобільні телефони та інші гаджети. Під час роботи з ними слід дотримуватися правил безпечної поведінки.

ЗАПАМ'ЯТАЙТЕ!

- Відстань між очима та планшетом повинна бути 30–40 см.
- Не дивіться мультфільми та не грайте лежачи.
- Шкідливо для очей працювати за комп'ютером та іншими пристроями в темній кімнаті.
- Користуйтеся пристроями в місцях, де на них не потрапляють прямі сонячні промені.
- Користуватися планшетом або смартфоном під час руху шкідливо.

Розгляньте малюнки. Якою має бути постава під час роботи із цифровими пристроями?

Інформація, яку отримує людина, повинна бути зрозумілою, своєчасною і відповідати дійсності.

Джерело інформації — усе те, що дає інформацію: людина, текст, предмет, навколишнє середовище тощо. Приймач — усе, що сприймає інформацію.

Визначте, яку інформацію дають різні джерела.

Зорова
Нюхова
Слухова
Дотикова
Смакова

ОБГОВОРІТЬ У КЛАСІ: Комп'ютер є джерелом чи приймачем інформації? Обґрунтуйте свою думку.

Поміркуйте і дайте відповіді на запитання.

1. Чи може людина бути одночасно джерелом і приймачем інформації?
2. Чи може тваринка бути приймачем інформації?
3. Чи є мобільний телефон джерелом інформації?
4. Інформацію якого виду можна отримати за допомогою планшета?

Гаджет — цікава технічна новинка у вигляді електронного пристрою.

В гостях у казки

З якої казки ці герої? Зверніть увагу, що аплікацію виконано з різних видів паперу. Пригадайте і назвіть види паперу.

Виготовте аплікацію з різних видів паперу до **«Казки про Котика і Півника»**.

Для роботи потрібно: газета, кольоровий звичайний і гофрований папір, клей, ножиці, фломастери.

Послідовність виконання:

1. Виріжте два круги з газети для тулуба Півника та один круг меншого розміру з кольорового паперу — для крила.
2. Складіть усі заготовки навпіл.
3. Виріжте з газети круг для голови. Для хвостика виріжте три круги з гофрованого паперу, розріжте їх навпіл.
4. Викладіть усі деталі на основу та приклейте. Гребінець, дзьоб, око, лапки та борідку домалюйте фломастерами.

Навчання

Важливість навчання

ОБГОВОРІТЬ У КЛАСІ: 1. Для чого вам потрібно навчатися? 2. Чого ви хочете навчитися у школі? Чи важко вам навчатися? 3. Ким ви хочете стати? Що для цього потрібно?

З першого дня перебування у школі у вас з'явилася важлива справа — навчання. Ви дізнаєтеся багато нового, корисного й цікавого — це потрібно для вашого подальшого життя, добробуту. Адже, щоб бути освіченою людиною, почуватися впевнено в житті, оволодіти професією, потрібно вчитися.

Як ви думаєте, чому одним учням навчання дається легко, а іншим — важко?

Пам'ятайте, що успішність навчання залежить від наполегливості, працьовитості, бажання вчитися, організованості тощо. Щоб добре вчитися, треба пла-

нувати свій час, дотримуватися режиму дня, тренувати пам'ять, увагу, зосередженість.

ОБГОВОРІТЬ У КЛАСІ: Що означає бути наполегливими? Організованими? Працьовитими?

Навчання і відпочинок

Навчання у школі та виконання домашнього завдання — це серйозна розумова праця. Якщо працювати тривалий час без відпочинку, то може настати втома. Тому потрібно відпочивати. Відпочинок може бути різним — активним і пасивним. Після навчання корисно робити гімнастику, дихальні вправи, слухати музику або гуляти. А взагалі для відпочинку головне — чергування розумової та фізичної праці.

ПОМІРКУЙТЕ: 1. Чи все ви робите для того, щоб навчання було успішним? 2. Чи допомагає дотримання розпорядку дня успішності в навчанні?

1. Назвіть умови успішного навчання. Чи вдається вам їх виконувати? 2. Чому важливо вміти розподіляти свій час для навчання і відпочинку? 3. Назвіть предмети, зображені на малюнку. Що допомагає в навчанні? Що зайве?

ВІДГАДАЙТЕ ЗАГАДКУ

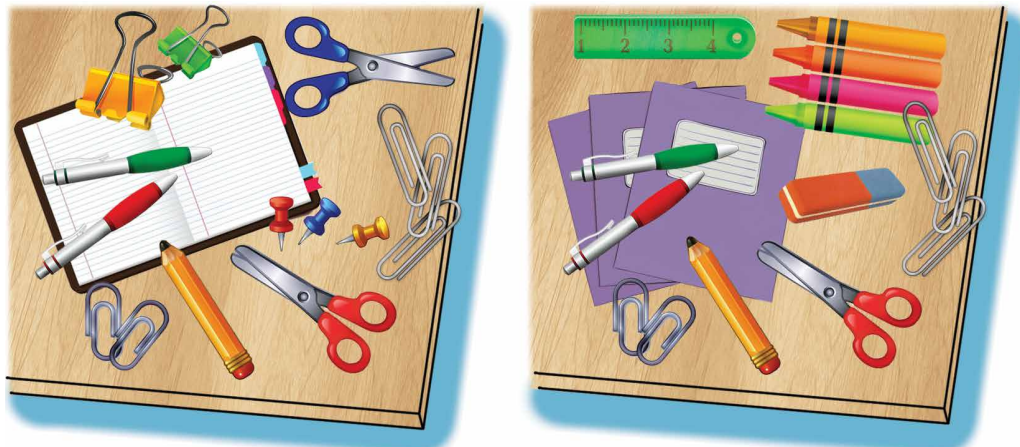
На базарі їх не купиш,
на дорозі не знайдеш,
і не зважиш на терезах,
і ціни не підбереш.

Пограймо!

Перевірте свою уважність.

Хто швидше знайде всі відмінності між малюнками?

ГРА «ЧОГО НЕ ВИСТАЧАЄ?»

На парті розкласти різні предмети. Один (одна) учень (учениця) дивиться на предмети кілька секунд, запам'ятовує їх. Заплющує очі. Інший (інша) учень (учениця) прибирає один предмет (або більше предметів) і ховає його. Розплющивши очі, учень (учениця) має сказати, чого не вистачає. Потім учні міняються ролями.

ПОЯСНІТЬ ПРИСЛІВ'Я

Вік живи — вік учись.
Важко знання добувати, зате легко носити.
Грамотний — видющий і на все тямущий.

Як пізнавати світ. Проводимо дослідження

Кожна доросла людина колись була немовлям. Немовля дивиться на світ широко відкритими оченятами і мало що розуміє. Воно оглядає, обмацує, пробує на смак оточуючі предмети. Знайомитися з ними немовляті допомагають органи чуття. Ви про це вже знаєте.

Пригадайте, які ви знаєте органи чуття. Розкажіть, як вони допомагають пізнавати світ.

Поступово дитина починає розуміти призначення різних предметів. Батьки допомагають їй пізнавати навколишній світ.

Підрісши, усі діти йдуть навчатися до школи. Там вони здобувають нові для себе знання про природу, про стосунки між людьми, про мову, математику тощо. Після закінчення школи багато дівчат та юнаків виявляють бажання навчатися далі в закладах вищої освіти. Навчаючись, люди отримують ті знання, якими вже володіють інші люди у світі.

А як же здобувати нові знання, які ще нікому не відомі? Для цього потрібно проводити дослідження. За отриманими результатами слід робити висновки. Такою роботою займаються люди науки — учені.

ОБГОВОРІТЬ У КЛАСІ: 1. Хто такі вчені? Чим вони займаються? 2. Яких учених ви знаєте?

Проводити дослідження можете й ви. Не обов'язково це робити з метою відкриття чогось невідомого людством. Якщо в результаті вашого дослідження ви зможете зрозуміти те, чого раніше не розуміли, — це теж буде хорошим результатом.

Щоб почати дослідження якогось предмета чи явища, потрібно обміркувати його план. Тобто продумати послідовність дій. Починати слід з простих дій і, за потреби, поступово їх ускладнювати. Може виявитися, що ви зможете відшукати відповідь на запитання після простого спостереження і складні досліді будуть непотрібними.

Дуже добре, якщо перед проведенням дослідження ви вже здогадуватиметеся про його результат. Це припущення ще називають гіпотезою. Результат дослідження підтвердить або спростує вашу гіпотезу.

Досліджують навколишній світ через спостереження та досліді.

ПОФАНТАЗУЙТЕ: Уявіть себе вченими. Чим би ви хотіли займатися? Які відкриття зробити?

Учений — фахівець з якої-небудь галузі науки.

Складання розповіді. Вірш «Чого я вчуся»

Прочитайте вислови. Які з них ви чули, а які — ні? Поясніть, як ви їх розумієте. Складіть з ними речення.

Як з гуски вода.
Мало каші з'їв.

Над книжками сидіти.
Робити з мухи слона.

ВПРАВА «КРІСЛО АВТОРА»

Складіть невеликий твір (4–7 речень), починаючи його такими словами: «Я навчаюся для того, щоб...». Розкажіть його у «кріслі автора».

1. Прочитайте вірш. Для чого дівчинка вчиться?

ЧОГО Я ВЧУСЯ?

Вдома вчить мене матуся,
в школі вчить мене учитель,
і сама я пильно вчуся
рідним словом говорити.

Вчусь не тільки говорити,
а й читати і писати,
щоби здивувались діти,
щоб раділи мама й тато.

Щоб пішла між люди слава,
щоб сказали: «От дитинка!
Пильна, мудра і ласкава
ця маленька українка!»

Михайло Маморський

Вивчіть вірш напам'ять.

2. Розкажіть, що нового ви дізналися в першому класі. У другому? Що вас найбільше цікавить?

3. Поставте питання одне одному і дайте на них відповідь.

4. Поставте вчителю (вчительці) питання, відповіді на які ви б хотіли отримати.

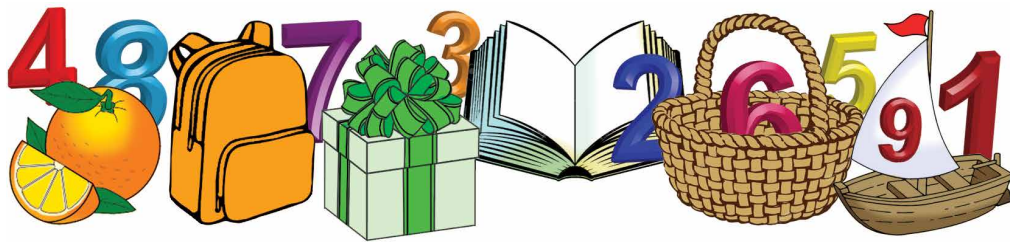
Об'єднання предметів

1. Знайдіть «зайвий» предмет у кожному рядку. За якими ознаками можна об'єднати ці предмети?

2. Хто швидше знайде, де «заховалися» цифри?

3. Поміркуйте.

У мішечку лежать три синіх і три жовтих м'ячики. Дівчинка виймає три м'ячики. Якого кольору вони можуть бути?

Представлення даних

Під час навчання ви маєте справу з різними видами інформації. За способом подання інформація може бути графічною, числовою, текстовою, звуковою, комбінованою, у вигляді умовних сигналів або жестів. Щоб передати інформацію від джерела до приймача, її потрібно представити в певному вигляді, тобто закодувати.

ОБГОВОРІТЬ У КЛАСІ: За допомогою чого може бути представлена графічна інформація? Числова інформація? Текстова інформація? Наведіть приклади.

Розгляньте таблицю. Інформацію про предмети представлено у вигляді малюнків, чисел, тексту.

	2	два
	3	три

Визначте, інформація якого виду міститься у клітинках таблиці.

На столі лежать три планшети	
------------------------------	--

За допомогою текстової інформації можна формулювати запитання.

А) Дайте відповіді на запитання.
Комп'ютер зроблено з дерева? (так/ні)

Зошит виготовлено з паперу? (так/ні)

Яблуко — це овоч? (так/ні)

Білка живе в морі? (так/ні)

Дівчатка і хлопчики люблять малювати (так/ні)

Б) Чи можна дати відповідь *так* або *ні* на останнє запитання? Як ви вважаєте, чому?

Для чіткої відповіді на деякі запитання необхідно ставити уточнювальні питання.

Наприклад, ви приходите в бібліотеку й замовляєте книжку. Необхідно сказати бібліотекарю не тільки назву книжки, але й її автора, рік видання тощо.

У сучасному світі важливим є вміння знайти потрібну інформацію. Для цього використовують книжки, енциклопедії, тлумачні словники, мережу інтернет.

Згадайте і розкажіть однокласникам правила пошуку слів у словнику.

Щоб знайти потрібну інформацію в мережі інтернет, використовують пошукові системи. Найчастіше для пошуку використовують ключові слова. Наприклад, ви хочете дізнатися, які актори грають у фільмі «Гаррі Поттер». Для цього маєте набрати у стрічці пошуку Google: Гаррі Поттер актори.

Умовні сигнали і жести люди використовують у тих випадках, коли звичайне спілкування неможливе. Наприклад, деякі люди користуються спеціальною мовою для глухонімих. У телепередачах для цього подають сурдопереклад. Дайв-сигнали використовують для спілкування аквалангістів під водою.

1. Літери «зблукали». Упорядкуйте їх і дізнайтеся слово.

КА Л Я Р К У Т О Л Ь

2. Знайдіть зайвий предмет. Поясніть свій вибір.

Дані — це подання інформації у вигляді, придатному для обробки й передавання її людиною або пристроєм.

Навчаємось розмічати матеріал

1. Які інструменти потрібні для розмітки матеріалу?
2. Розкажіть, як правильно працювати із шаблоном та трафаретом.

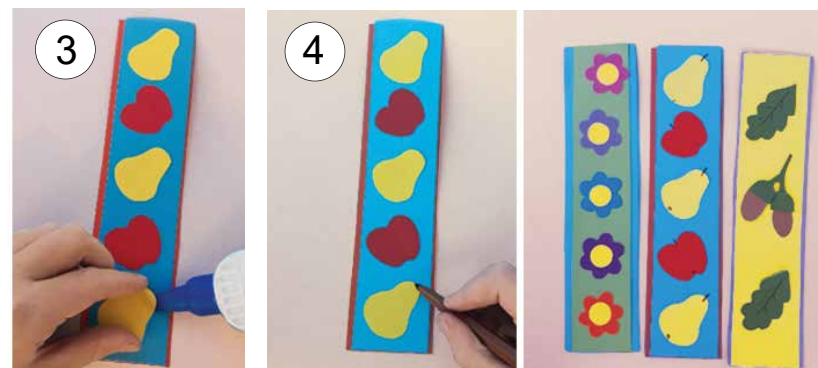
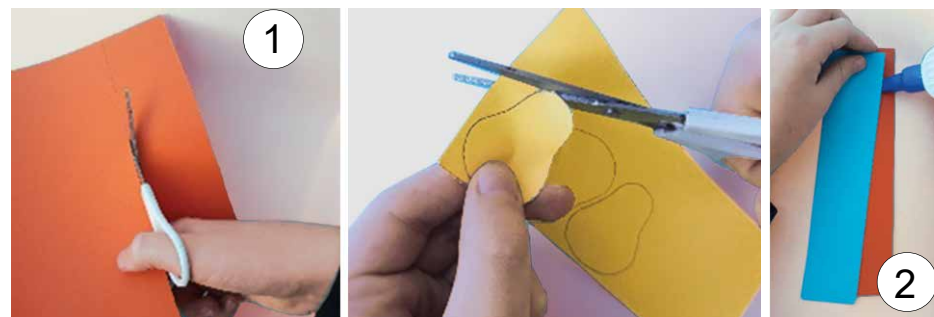

Виготовлення закладки. З кольорового картону або паперу виготовте закладку для книжок.

Для роботи потрібно: кольоровий папір, картон, клей, ножиці.

Послідовність виконання:

1. Із щільного кольорового паперу або картону виріжте деталі закладки.
2. Склейте деталі між собою.
3. Прикрасьте виріб аплікацією.
4. Дрібні елементи домалюйте фломастером.

Моє оточення

Особистий простір. Сім'я. Друзі. Знайомі. Незнайомці

У кожного з вас є багато особистого, тобто такого, що ви вважаєте своїм і нічий більше. Найперше, що спадає на думку, це особисті речі, наприклад, предмети гігієни, одяг, взуття. Крім цього, це — ваша кімната, ваше робоче місце. Особистими є також ваші думки, інтереси, мрії, почуття, ваше власне тіло тощо. Усе це разом називається вашим *особистим простором*.

Зазіхання на особистий простір людини викликає в неї невдоволення. Вам, напевне, теж неприємно, якщо хтось без дозволу бере ваші речі, вимагає бути повністю відвертими, зачіпає і торкається вас.

Отже, вторгтися в чужий особистий простір можна лише з дозволу людини.

Якщо ваш особистий простір хтось порушує, повідомте про це дорослих — батьків, учителя.

Ви живете серед людей.

Найближче ваше оточення — це ваша *сім'я*. Разом ви проводите багато часу — працюєте та відпочиваєте. Допмагаєте одне одному й піклуєтеся одне про одного. Сім'я — найрідніші люди. Ви любите, по-

важаєте, цінуєте членів вашої родини, довіряєте їм. Так і повинно бути!

А ще ви маєте *друзів*, з якими вас пов'язують взаємна симпатія, щирість, довіра, взаєморозуміння і взаємодопомога, спільні інтереси та захоплення. Справжній друг або подруга зарадять у біді, збережуть таємницю, допоможуть у навчанні.

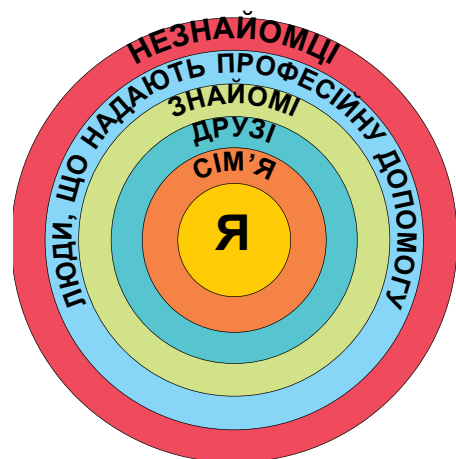
У кожного з вас є *знайомі*. Це — люди, які знають вас, а ви — їх. Наприклад, сусіди, працівники школи, батьки однокласників, діти, з якими ви гуляєте на дворі та займаєтеся у спортивних секціях, їхні батьки.

Пам'ятайте, що не всіх знайомих людей ви можете добре знати, а тому повністю довіряти їм не слід!

У житті ви також стикаєтеся з людьми, які надають вам *професійну допомогу*, — з лікарями, пожежниками, поліцейськими.

Розкажіть, у яких випадках ви звертаєтеся до цих людей. За якими номерами телефонів слід дзвонити, щоб їх викликати?

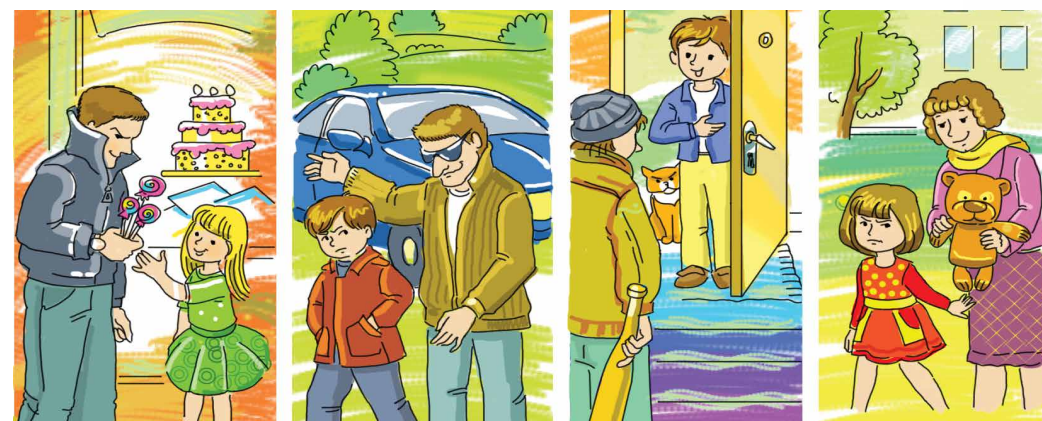

Важливо також знати, як поводитися з *незнайомими людьми*.

Незнайомці бувають різні. Найбільше серед них, звичайно, добрих і хороших людей. Але трапляються й погані, злі. Вони можуть обманювати, хитрувати, лестити. Важко зрозуміти на перший погляд, де людина хороша,

а де — ні. Необов'язково крадій чи шахрай — це чоловік з вусами та в окулярах з підозрілим виразом обличчя. Це також можуть бути і жінки, і бабусі та навіть діти, яких вмовили скоїти щось нехороше. Тому будьте обережними й ніколи не довіряйте незнайомим людям.

ОБГОВОРІТЬ У КЛАСІ: Чи правильно поведуться з незнайомцями діти, зображені на малюнках? Як слід діяти в таких ситуаціях?

1. Чи впливає оточення на вашу поведінку? Хто? Як саме?
2. Хто з друзів є прикладом для вас? Поясніть чому.
3. На вашу думку, чи можете ви бути прикладом поведінки для інших?
4. Кому з найближчого оточення ви довіряєте? З ким можете обговорити найпотаємніше?

Розіграйте різні ситуації поведінки з незнайомими людьми.

1 група: незнайома людина дарує якусь річ; 2 група — незнайома людина просить піти з нею і допомоги; 3 група — незнайома людина проситься зайти у вашу квартиру.

Як виникає тінь

Давайте поспостерегаємо за утворенням тіні та спробуємо пояснити, чому вона виникає.

Погляньте навкруги. Напевно, ви помічаєте, що ділянки підлоги, стін, навіть вашого тіла освітлені по-різному. Є темні та світлі місця.

Тінь — це затемнена ділянка простору. Вона нагадує контури якогось предмета. Якого саме? Того, який розташований між джерелом світла та поверхнею, на якій ви бачите тінь.

Джерелами світла є сонце, електрична лампочка, вогнище, ліхтарик тощо. Утворюють тінь непрозорі предмети. Це відбувається тому, що вони не пропускають світлових променів від джерела світла і за ними утворюється слабо освітлена затемнена ділянка. Якщо змінювати розташування джерела світла та непрозорого предмета, змінюватиметься і розмір тіні.

Щоб тінь зникла, потрібно прибрати на шляху світлових променів непрозорий предмет або ж вимкнути джерело світла.

Проведіть досліди у класі та на вулиці.

1. Візьміть настільну лампу. Увімкніть.

Піднесіть до лампи предмети: зошит, склянку з водою, лупу, порожню скляну банку, окуляри, металеву кришку та ін. Віддаляйте та наближайте їх. Що ви побачили?

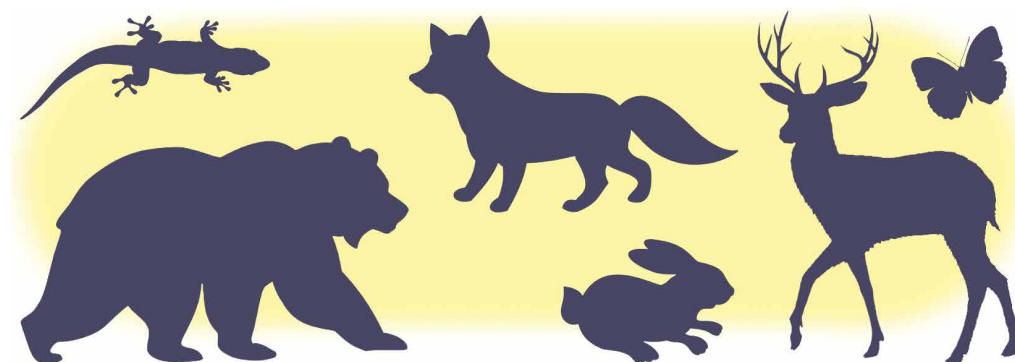
- Які предмети прозорі, а які — ні?
- Які предмети утворюють тінь?
- Коли тінь зменшується? Збільшується?

2. Вийдіть на шкільне подвір'я в сонячну погоду. Проведіть спостереження за тінню і дайте відповіді на запитання.

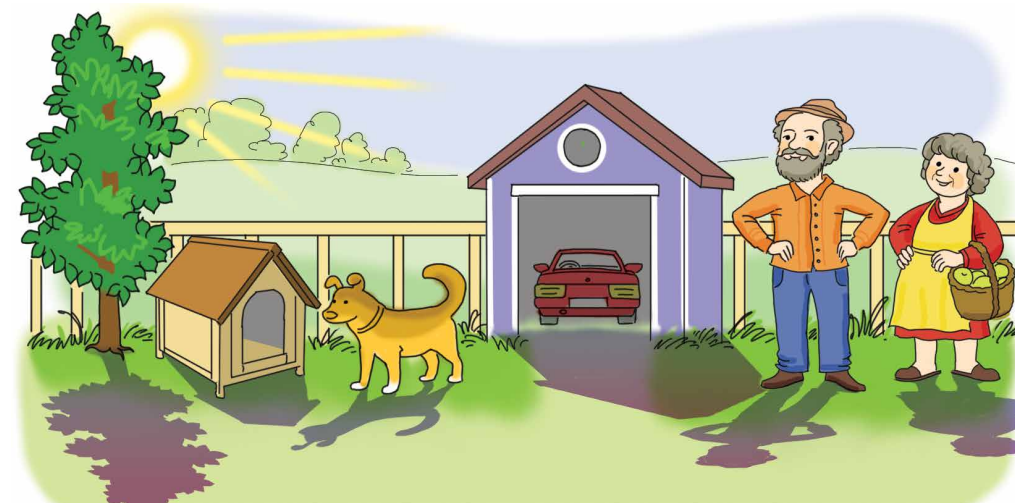
- Коли можна побачити тінь?
- Від яких предметів ви побачили тіні?
- Коли тінь від предметів коротша — коли сонце високо в небі чи низько?
- Коли тінь від предметів більша — коли предмети розташовані ближче до джерела світла чи далі від нього?

1. Згадайтеся, тінь яких тварин зображено.

2. Чи правильно художник зобразив тінь? Поясніть.

Погода та її елементи. Прогноз погоди

Щодня перед виходом на вулицю ви, напевно, хочете знати, яка сьогодні буде погода. Адже це вам потрібно хоча б для того, щоб одягнутися відповідно до неї. Про погоду можна дізнатися з різних джерел — з екранів телевізора, радіо, газет, інтернету. Наприклад, можна почути або прочитати про

погоду: «Мінлива хмарність. Без опадів. Слабкий вітер, переважно східний. Температура + 5–12 °С».

Так що ж таке погода? Із чого вона складається? Щоб дати відповіді на ці запитання, спочатку поговоримо про повітря.

вітромір флюгер

Нашу планету з усіх боків оточує повітряна оболонка. Її називають *атмосферою*.

Повітря не стоїть на місці. Воно постійно рухається. Рух повітря — це вітер. Його швидкість вимірюють *вітроміром*, а напрямок — *флюгером*.

Сонце по-різному нагріває різні ділянки Землі, а від неї по-різному нагрівається і повітря. Десь воно холодне, а десь — тепле, тобто має різну температуру. Температуру повітря вимірюють *термометром*, ви про це вже знаєте.

У повітрі також міститься водяна пара. Від її кількості залежить вологість повітря. Її вимірюють *гігрометром*.

У повітрі також міститься водяна пара. Від її кількості залежить вологість повітря. Її вимірюють *гігрометром*.

термометр

гігрометр

При охолодженні водяної пари утворюються дрібненькі крапельки води або кристалики льоду. З них утворюються *хмари*. З хмар випадають *опади*: дощ, сніг, град.

Повітря, хоча воно і здається легеньким, створює *тиск* на Землю. Тиск можна виміряти *барометром*.

Так-от, **погода** — це стан атмосфери в якомусь місці в певний час, наприклад у вашому населеному пункті зараз.

Температура і вологість повітря, вітер, хмарність, опади, атмосферний тиск — це елементи погоди.

Люди навчилися передбачати, яким буде стан атмосфери в якомусь місці в майбутньому. Тобто яка буде погода завтра, післязавтра, через тиждень тощо. Таке обґрунтоване науковцями передбачення називається *прогнозом погоди*.

Знати, якою буде погода, дуже важливо.

Розгляньте малюнки і скажіть, для чого потрібно завбачати погоду.

барометр

Люди здавна, спостерігаючи за природою, намагалися передбачити погоду. Наприклад, є ось такі народні прикмети.

Якщо осінь багата на гриби — зима буде тепла.

Грім у вересні — на теплу і тривалу осінь.

Багато ягід горобини — осінь буде дощова, мало — суха.

1. Назвіть, які ще народні прикмети ви знаєте. Чи справджуються вони?
2. Що таке погода? Які її елементи?
3. Розкажіть, як ви дізнаєтеся про погоду.
4. Що таке прогноз? Для чого він потрібен людям?
5. Хто слухав або читав прогноз погоди на сьогодні? Розкажіть про нього.

ВІДГАДАЙТЕ ЗАГАДКИ

Мене просять і чекають,
а як покажусь — утікають.

Пухнаста вата
пливе кудись.
Що вата нижче,
то дощик ближче.

Молоко над річкою пливло —
нічого не видно було.
Розчинилося молоко —
стало видно далеко.

Вийдіть на шкільне подвір'я. Розкажіть, яка зараз погода, за таким планом.

1. Температура повітря.
2. Хмарність.
3. Вітер.
4. Опали.

Прикметники. Вірші

1. Доберіть прикметники до слів: *погода, вітер, дощ, хмари*. Складіть речення.
2. Прочитайте уривки віршів. Про які елементи погоди в них говориться?

Намалюю вітер тихий, ніжний,
намалюю дощовий і сніжний.
Вітер, що здіймає грізні хвилі,
і вітрець між квітами на схилі.

Степан Жупанин

Вимив дощик рідне поле
нам на втіху.
Після дощику навколо
тихо-тихо...

Задивилися хмаринки
сині-сині,
як гойдаються росинки
на стеблині.

Грицько Бойко

Об'єднайтеся у групи. Користуючись різними джерелами інформації, знайдіть вірші (1 група); загадки (2 група); народні прикмети (3 група) про погоду.

Розгляньте та порівняйте малюнки. Яку погоду на них зображено?

1. Розкажіть одне одному:
— яка сьогодні погода;
— як слід одягатися, коли тепло, холодно.
2. Складіть прогноз погоди на завтра.

Цікава математика

Де зображено предмет, а де — тінь предмету? Полічіть, скільки предметів зображено на малюнку, а скільки — тіней.

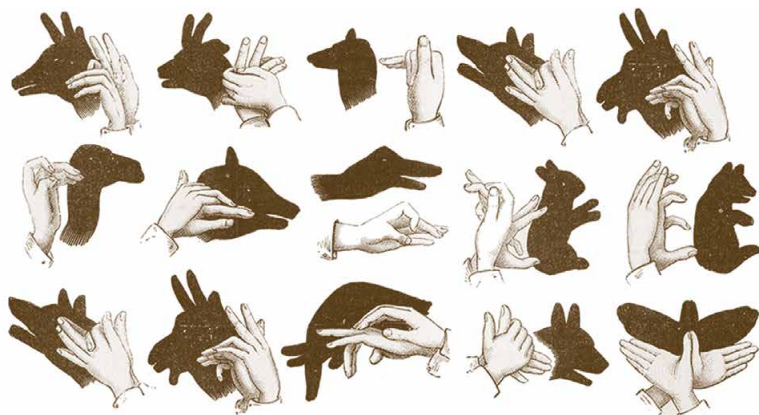
Пограймо!

ГРА «ТЕАТР ТІНЕЙ»

Пограйте в театр тіней. Для цього вам знадобляться проектор та екран.

а) За допомогою своїх рук покажіть зображення різних тварин.

б) Придумайте казку й покажіть її за допомогою тіней.

- Поміркуйте!**
1. Чи може дощ іти два дні підряд?
  2. Уночі йшов дощ. Чи може бути через 5 днів сонячна погода?
  3. О 12 годині дня в селі йшов дощ. Чи може бути в селі сонячна погода через 12 годин?

Робота з різними видами інформації. Збереження даних людиною і пристроями

Для роботи з інформацією її потрібно представити у вигляді даних.

Народи світу подають інформацію по-різному. Усі мови людства є природними. У давній країні з назвою «Фінікія» придумали знаки для позначення звуків і назвали їх літерами.

Наприклад, літерами латинського алфавіту ми користуємося на уроках математики. А лікарі всього світу виписують рецепти на ліки латинською мовою.

Аα

альфа

Вβ

віта

Гγ

гамма

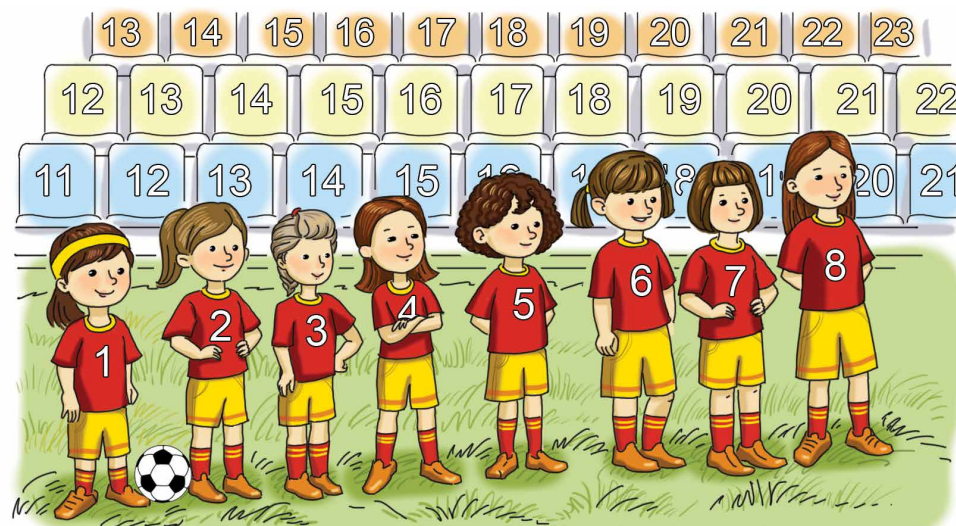
Як ви вважаєте, чому список літер у певному порядку називається «алфавіт»?

Інформацію можна представити кольорами (наприклад, світлофора) та числами.

1. Яку інформацію ви отримуєте, коли на перехресті бачите світлофор? Скільки знаків використовується?

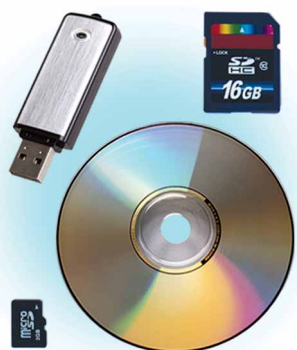
2. За малюнком наведіть приклади використання чисел як порядкових номерів.

ОБГОВОРІТЬ У КЛАСІ. Що означають записи:

- +380 (67 555-55-55)?
- +18 °C?
- 14.10.2018?

Під час роботи з інформацією людина використовує для її збереження власну пам'ять та носії. Наприклад, текст можна запам'ятати або зберегти на папері. Фото можна зберегти на фотопапері.

Для зберігання інформації в пам'яті комп'ютера використовують комп'ютерні носії інформації.

З появою комп'ютера з'явилась і комп'ютерна мова. Ця мова штучна. Комп'ютерний алфавіт — це список усіх символів, які можна набрати за допомогою клавіатури й побачити на екрані.

Таких символів 256.

Штучними мовами користуються люди різних спеціальностей.

Носій — будь-який матеріальний предмет, на якому можна зробити запис або малюнок, записати звук, відео.

Чарівний папір

Деталі аплікацій з паперу можна виконати способом обривання. Такий спосіб застосовують, коли зображують тварин, дерева, квітів тощо.

АПЛІКАЦІЯ «НАЙКРАЩІ ДРУЗІ»

Працюючи в парах, виготуйте аплікацію з рваного паперу «Найкращі друзі». Перш ніж розпочати роботу, домовтеся, хто що буде виконувати.

Для роботи потрібно: кольоровий папір, клей, пензлик, фломастери.

Послідовність виконання:

1. Вирвіть з паперу деталі фігурок дівчинки або хлопчика.
2. Викладіть деталі на основу та приклейте.
3. Намалюйте фломастером риси обличчя.

Виготовте аплікацію «Природа восени».

Осінь

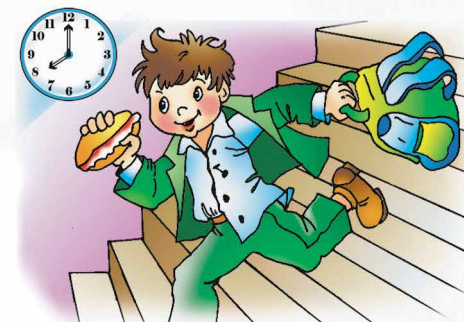
Як дбати про здоров'я

З настанням осені на вулиці холоднішає і відчувається вогкість. У таку погоду можна застудитися. Щоб цього не сталося, потрібно перш за все самим дбати про здоров'я:

- одягатися відповідно до погоди;
- не ходити в мокрому одязі і взутті;
- вести здоровий спосіб життя;
- вчасно робити щеплення в поліклініці.

1. Розгляньте і порівняйте малюнки. Хто з дітей дбає про своє здоров'я?

2. Розкажіть, як ви дбаєте про своє здоров'я, як його зміцнюєте.

3. Як слід одягатися восени?

Прочитайте вірш. Що слід робити, аби бути здоровими?

ПРО ЗДОРОВ'Я

Здоров'я — основа усього на світі,
здоровими бути бажають всі діти.
Для цього потрібно щоденно вмиватись,
робити зарядку і тепло вдягатись.
Себе гартувати водою і сонцем.
І солодко спати з відкритим віконцем.
І їсти усе, що на стіл подають,
бо страви нам росту і сил додають.

Людмила Лисенко

ОБГОВОРІТЬ У КЛАСІ: 1. Як треба діяти, якщо несподівано погіршилося самопочуття: у школі, удома, на вулиці. 2. До кого звертатися в різних випадках?

Назвіть номер «швидкої медичної допомоги».

ПОЯСНІТЬ ПРИСЛІВ'Я

Здоровим будеш — усе добудеш.
Чиста вода — для хвороби біда.

Розгадайте ребуси.

x

'''

ВІДГАДАЙТЕ ЗАГАДКУ

Чого хочеш — не купиш, а що хочеш продати — не продаси. *Що це?*

Характер людини

У кожної людини свій характер, або ще кажуть — своя натура, своя вдача. Це притаманні тільки їй особливості поведінки, ставлення до колективу, інших людей, до праці, до того, що її оточує, та до самої себе.

Як не буває однакових людей, так не буває однакових характерів. Характери можуть мати якісь спільні риси, ознаки. У людському характері є як позитивні, так і негативні риси. Чесність, працьовитість, скромність, сміливість, доброта, щирість тощо — це *позитивні* риси. Лінь, заздрість, брехливість, жадібність, хвалькуватість, боягузтво тощо — *негативні* риси характеру.

Зробити висновок про характер людини можна з того, як вона мислить, поводить за різних обставин, якої думки про інших людей і про себе. Знати характер людини дуже важливо. Це дає змогу передбачити, як людина поводитиметься за певних умов, чого від неї очікувати, як вона виконуватиме дані їй доручення.

Знання рис свого характеру допоможе краще зрозуміти й оцінити свої вчинки, ставлення інших людей до тебе. Адже ви постійно з кимось спілкуєтесь, вза-

емодієте. Якщо ви поглянете на себе збоку, то, можливо, спробуєте щось у собі змінити, удосконалити.

ОБГОВОРІТЬ У КЛАСІ: 1. Якими рисами характеру має володіти людина і чому? 2. Чи може людина змінити свій характер? 3. Поміркуйте, чи може бути схожим характер у дитини і дорослої людини? 4. Як ви вважаєте, чи впливає характер людини на її здоров'я?

 1. Назви позитивні та негативні риси характеру. Подумай, які з наведених рис характеру є в тебе? Які — ти хотів/хотіла би виховати в себе? 2. Які риси характеру ти найбільше цінуєш у людях? Чому?

 Один учень називає будь-яку рису характеру, інший/інша — протилежну рису характеру. Наприклад, *жадібний* — *щедрий*.

 Пригадайте, назвіть і складіть перелік рис характеру літературних героїв (1 група), історичних постатей (2 група), героїв фільмів, мультфільмів (3 група). На кого з них ви би хотіли бути схожими, а на кого — ні?

РОЗГАДАЙТЕ РЕБУС

''' ,

O = E

Нежива і жива природа восени

Прочитайте текст. Розкажіть, які зміни відбуваються в неживій природі та в житті рослин і тварин восени.

Восени Сонце піднімається на небосхилі не так високо, як улітку. Ночі стають довшими, а дні — коротшими. **23 вересня** тривалість ночі дорівнює тривалості дня. Цей день називають *днем осіннього рівнодення*.

Частіше ідуть дощі і з'являються тумани. Теплі дні чергуються з холодними. Уночі та зранку можуть бути заморозки.

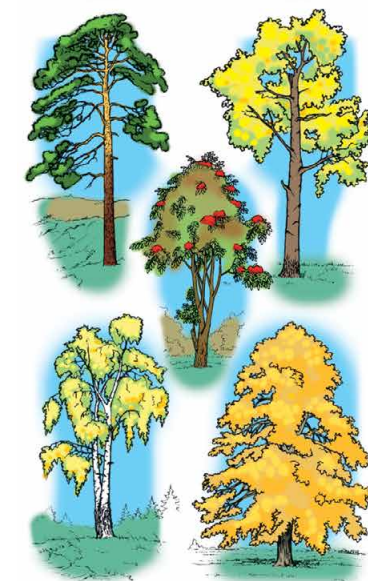
Наприкінці осені волога земля і водойми починають замерзати. Випадає перший сніг.

З приходом осені змінюють забарвлення свого вбрання кущі та дерева. У берези та липи листя стає яскраво-жовтим, у горобини — червонувато-коричневим. Однак до заморозків листя бузку та вільхи не змінює свого кольору.

Після зміни листям забарвлення розпочинається листопад.

Восени комахи ховаються у тріщини кори дерев та під опале листя.

Багато риб у водоймах збираються в місцях, сприятливих до зимівлі.

Птахи накопичують жир. Тим з них, які залишаються зимувати, він потрібен, щоб пережити холод, а перелітним — щоб вистачило сил для дальніх перельотів. Деякі з птахів збирають запаси корму. Сойка заготовляє жолуді, синички запасуються комахами та їхніми личинками, а також насінням ялинки та сосни.

 Назвіть, які птахи осілі, а які — перелітні.

Ластівка

Зозуля

Дрізд

Перепілка

Соловей

Лебідь

Качка

Улітку та восени звірі також накопичують жир. Восени у звірів виростає густа шерсть. У деяких з них змінюється її забарвлення, наприклад у зайця та білки. Миші, бобри, білки та інші тваринки роблять запаси кормів на зиму.

 Назвіть осінні місяці. Які зміни відбуваються у природі в ці місяці?

 Розкажіть одне одному, які гриби та ягоди ви збираєте восени.

ОБГОВОРІТЬ У КЛАСІ: 1. Які зміни відбуваються в неживій природі восени? 2. Як зі змінами в неживій природі пов'язані зміни в житті рослин і тварин?

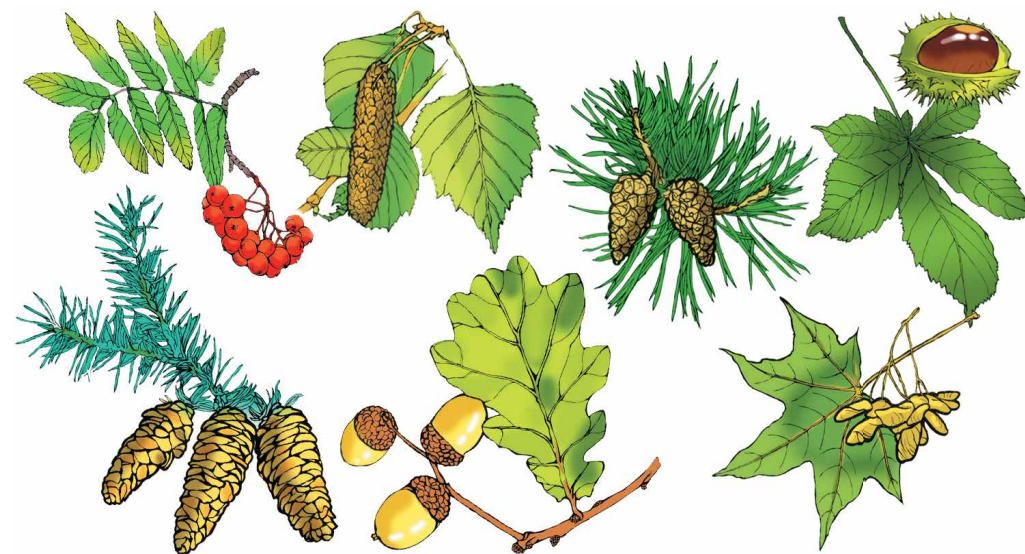
 З різних джерел інформації дізнайтеся:

- чому осінні місяці називаються вересень, жовтень, листопад. Як ще називають ці місяці?
- чому листя жовтіє; чому листя опадає.

Прикмети осені

- Багато павутиння — на довгу суху осінь.
- Восени листопад швидко минув — чекай суворої зими.
- Грім у вересні віщує теплу осінь.

 З яких дерев ці листя та плоди?

 Практичне завдання. Збирайте плоди й насіння різних рослин (соняшнику, щавлю, подорожника, гарбуза, калини, горобини тощо) для підгодування птахів узимку.

Складання казки та розповіді

Складіть «асоціативний куц» до слова *осінь*.

Барвиста

1 група: Складіть розповідь за малюнком.

2 група: Складіть казку про осінь.

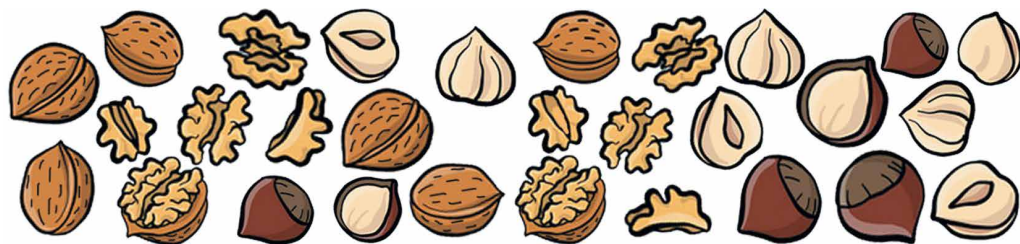
3 група: Складіть розповідь з поданими словосполученнями: *теплі осінні дні, синє небо, чисте прозоре повітря, осінній вітер, проміння ласкавого сонця, пожовкле листя.*

Складання і розв'язування задач

Хлопчик і дівчинка збирали горіхи. Хлопчик назбирав 25 горіхів, а дівчинка — 30. Придумайте задачі з такою умовою.

Послідовність і закономірність

Людина працює з різними видами інформації. Вона збирає інформацію, обробляє її, передає іншим користувачам. Розгляньмо приклад. Учень/учениця отримує на уроці завдання: розв'язати задачу з математики.

Для цього учню/учениці необхідно уважно прослухати чи прочитати умову задачі, згадати певні правила. Тобто він/вона **збирає** інформацію.

Під час розв'язування задачі учень/учениця **обробляє** інформацію. Коли учень/учениця розповідає вчителю, як він/вона міркував(-ла) і розв'язував(-ла) задачу, він/вона **передає** інформацію.

Під час роботи з інформацією іноді виникає потреба впорядкувати дані за певними ознаками.

Упорядкуйте числову послідовність за зростанням.

8 2 6 3 1 9

Упорядкуйте числову послідовність за спаданням.

1 5 9 2 5 7

Предмети можна впорядкувати за розміром, вагою, зростом тощо.

Закономірність — це певне правило, за яким у числовому, у текстовому ряду або в ряду малюнків відбувається повторення.

Як потрібно розфарбувати олівці, щоб збереглася закономірність?

1. Знайдіть закономірність і скажіть, який предмет ви вставите в порожню клітинку.

2. Знайдіть закономірність і продовжіть ряд, обравши правильну відповідь.

3. Знайдіть закономірність і продовжте ряд.

11, 15, 21, 23, 31, 31, 23, ...

4. Знайдіть закономірність і визначте помилки.

МАТЕМАТИКА

2 клас

Григорій Лищенко

МАТЕМАТИКА

Підручник для 2 класу
закладів загальної середньої освіти

КИЇВ
«ГЕНЕЗА»
2019

*фрагмент інтерактивної версії підручника:
<https://youtu.be/ESabkYdsp38>*

ДОРОГІ ДРУГОКЛАСНИКИ ТА ДРУГОКЛАСНИЦІ!

Ви знову прийшли в свій улюблений клас,
І школа давно вже чекає на вас!
Тут парти, стільці — усе рідне, знайоме,
Тут зручно і затишно, ніби удома.
Учитель привітно у дверях зустрів,
Минулого року багато навчив.
Про числа та знаки, фігури й задачі
Дізналися ті з вас, хто був неледачий,
А ще додавання і з ним віднімання,
Нерівність і рівність вам шлють привітання!
Та далі дорога до знань поведе,
Терпляче на вас Математика жде.

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ:

- — межа матеріалу уроку
- — виконайте усно
- — додаткове завдання
- — завдання з логічним навантаженням
- — завдання для самоперевірки
- — попрацюйте в парі, групі
- — кругові вирази
- — порівняйте

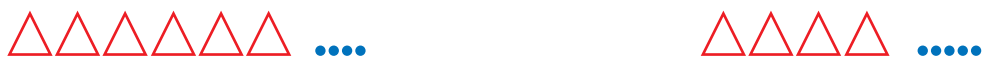

ПОВТОРЕННЯ ВИВЧЕНОГО В 1 КЛАСІ

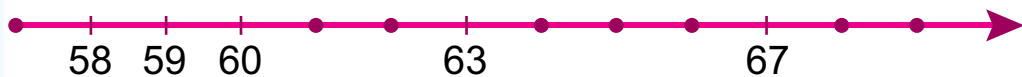
1. Скільки дівчаток, хлопчиків? Скільки всього дітей, усього осіб? На скільки більше дітей, ніж дорослих? Склади рівності.

2. Назви числа на малюнку: $\triangle$ — це десяток, $\cdot$ — одиниця.

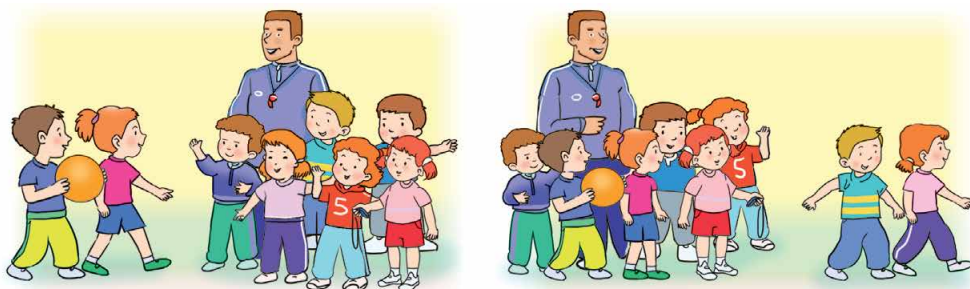

3. Запиши числа, які позначено точками на числовому відрізку.

4. $7 - 3$ $6 - 5$ $10 - 1$ $8 - 2$
 $9 - 4$ $4 + 6$ $5 + 3$ $1 + 6$

5. За малюнками склади задачі на додавання та віднімання.

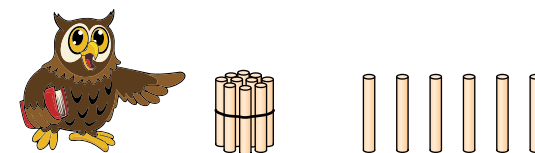
6. Накресли два відрізки: перший завдовжки 3 см, другий — на 4 см довший.

7. Дівчинка виростила 10 троянд. 7 троянд вона зрізала для букета. Скільки троянд залишилося?

8. $9 - 6$ $3 + 7$ $10 - 8$ $7 - 5$ $5 + 5$
 $8 - 3$ $9 - 5$ $10 - 6$ $2 + 7$ $9 - 3$

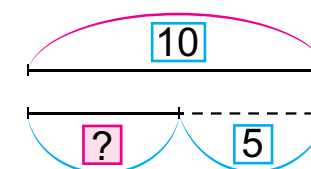
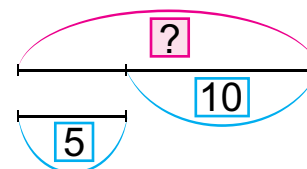
1. Запиши числа 25, 67, 38, 96 сумою розрядних доданків за зразком.

Зразок: $16 = 10 + 6$.

2. $45 + 1$ $60 - 1$ $10 - 7 + 30$ $38 - 8 - 1$
 $54 - 50$ $37 - 7$ $84 + 1 - 80$ $96 - 6 + 2$

3. За малюнками склади задачі. Добери до кожної схему.

4. У другокласників 10 рожевих ранців, 8 синіх, 5 зелених і 9 червоних. Порівняй кількість ранців за кольором. Склади нерівності.

5. Накресли відрізок, на 1 дм коротший від поданого.

6*. Сума двох чисел більша за один доданок на 5, а за інший — на 10. Знайди суму та запиши рівність.

7. У Олі 10 зошитів у клітинку, а в лінійку — на 6 менше. Скільки зошитів у лінійку в Олі?

8. $9 - 7$ $32 - 2$ $60 + 8$ $96 - 90 + 10$

$5 + 3$ $56 - 50$ $79 - 9$ $85 + 1 - 6$

1. Склади задачі за малюнками і виразами.

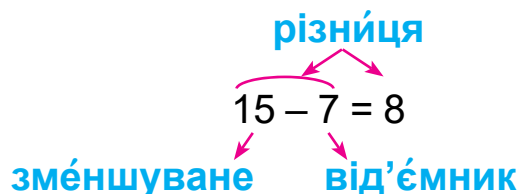

$8 + 6$

$14 - 6$

2. Прочитай і пригадай назви чисел при додаванні та відніманні.

3. Обчисли. Випиши вирази з від'ємником 6.

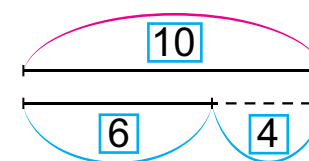
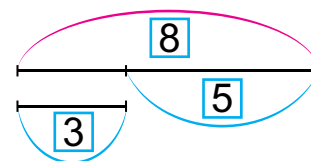
$20 + 3$ $16 - 6$ $8 - 6$ $20 + 5$ $9 - 6 + 1$ $10 - 6 + 1$

4. Для фізичних вправ учні взяли 10 синіх гімнастичних палок і 18 червоних. На скільки більше було червоних гімнастичних палок? **▲** Заміни в запитанні *більше* на *менше*. Чому не змінилося розв'язання?

5. Вимірй відрізки та накресли коротший з них. **▲** Накресли відрізок, на 2 см довший від коротшого.

6*. За схемами склади по 3 рівності та по 6 нерівностей.

7. На урок фізкультури учні взяли 5 футбольних і стільки ж баскетбольних м'ячів. Скільки всього м'ячів взяли учні?

8. $10 - 6$ $2 + 7$ $57 - 50$ $68 - 1$ $69 + 1$
 $9 - 7$ $1 + 8$ $96 - 6$ $90 - 1$ $83 + 1$

1. $5 + 3$ $70 - 60$ $48 - 8$ $60 - 1$
 $50 + 30$ $7 - 6$ $93 - 3$ $60 + 1$

2. Перевір, що в рівностях спільне й відмінне. Прочитай висновок.

$3 + 2 + 5 = 10$ $5 + 3 + 2 = 10$ $2 + 5 + 3 = 10$

Додавати числа можна в будь-якому порядку.

3. Перевір висновок. Додай числа в іншому порядку.

$2 + 8$ $3 + 4 + 2$ $1 + 3 + 6$ $4 + 1 + 5$

4. Склади й розв'яжи задачі за короткими записами.

Обідало — 30 учнів
 Прийшло — 10 учнів
 Стало — ?

Обідало — 30 учнів
 Пішло — 10 учнів
 Залишилося — ?

5. Накресли два відрізки різної довжини. Склади рівність про довжини цих відрізків.

6*. Зменшене на 5 більше за від'ємник і на 10 — за різницю. Запиши таку рівність.

7. Було 15 пиріжків. З'їли 10 пиріжків. Скільки пиріжків залишилося?

8. $5 + 5 + 70$ $18 - 8 + 90$ $80 - 60 + 7$
 $8 + 2 - 10$ $76 - 6 - 50$ $60 + 20 + 3$

1. У кожній рівності від суми відними доданки. Зроби висновок.

$5 + 3 = 8$ $6 + 4 = 10$ $10 + 9 = 19$

Якщо від суми двох чисел відняти один з доданків, то дістанемо інший доданок.

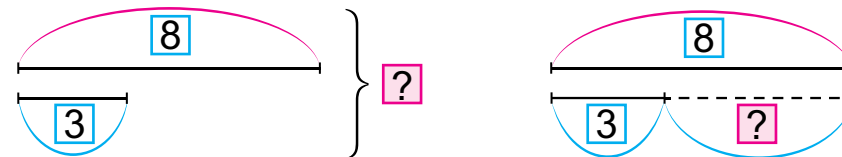
2. Перевір додавання відніманням за зразком. Зроби висновок.

Зразок: $30 + 5 = 35$, $35 - 5 = 30$.

$18 + 1 = 19$ $60 + 7 = \square$ $8 + 50 = \square$

Щоб перевірити додавання, можна від суми відняти один з доданків. Якщо дістанемо інший доданок, то обчислення правильне.

3. На шкільному майданчику гралося 8 дівчаток і 3 хлопчики. Постав запитання до умови за схемами. Розв'яжи задачі.

▲ Склади задачу за малюнком.

4. Склади задачі за короткими записами та розв'яжи.

Грало — 20 учнів
 Підійшло — 3 учні
 Стало — ?

Грало — 20 учнів
 Підійшло — ?
 Стало — 23 учні

5. Накресли два відрізки завдовжки 3 см і 5 см, що мають одну спільну точку.

6. $30 + 7 \square 40 + 7$
 $40 + 10 \square 10 + 40$

$65 - 5 \square 75 - 5$
 $80 - 5 \square 70 + 5$

7. $50 + \square = 57$
 $99 + \square = 100$

$5 + \square = 65$
 $3 + \square = 63$

8. У змаганнях брало участь 12 учнів. Дівчат було 6. Скільки було хлопчиків?

1. Порівняй рівності у стовпчиках. Зроби висновок.

$$\begin{array}{cccc} 6 - 2 = 4 & 15 - 5 = \square & 48 - 40 = \square & 36 - 6 = \square \\ 2 + 4 = \square & 5 + 10 = \square & 40 + \square = \square & 6 + \square = \square \end{array}$$

Зменшуване дорівнює сумі від'ємника та різниці.

2. Віднови рівності.

$$\square - 30 = 8 \quad \square - 6 = 80 \quad \square - 50 = 1$$

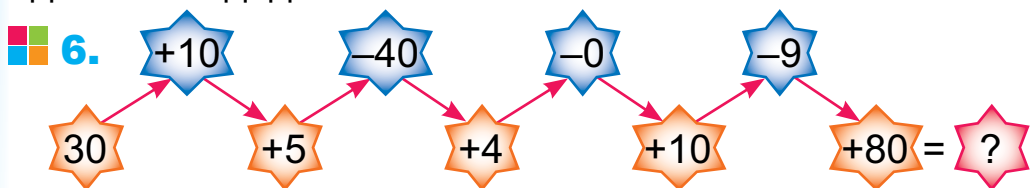
3. Побудували — 20 буд. Побудували — ?
Заселили — 10 буд. Заселили — 10 буд.
Залишилося — ? Залишилося — 20 буд.

4. Коли біля нового будинку посадили 2 липи, залишилося посадити ще 6. Скільки всього лип буде біля нового будинку? Вибери відповідну схему та розв'яжи задачу. ▲ Склади задачу за іншою схемою.

5*. Сума двох чисел дорівнює одному доданку. Знайди інший доданок.

10

11

$$\begin{array}{ccc} \square + 5 = 9 & \square - 20 = 26 & \square - 7 = 37 \\ 30 + \square = 32 & \square - 9 = 50 & \square - 40 = 10 \end{array}$$

8. Левко живе на десятому поверсі, а Даринка піднімається ліфтом на 6 поверхів вище. На якому поверсі живе Даринка?

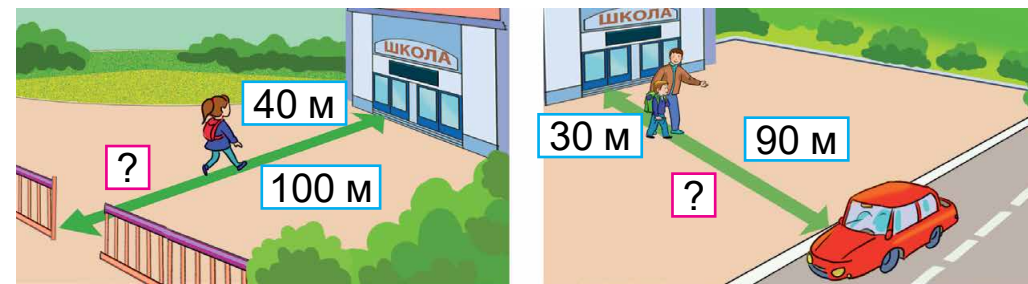
1. Назви зменшуване й від'ємник, знайди різницю. Відними від зменшуваного різницю. Зроби висновок.

$$26 - 20 \quad 25 - 5 \quad 37 - 1 \quad 90 - 50$$

Якщо від зменшуваного відняти різницю, то дістанемо від'ємник.

$$2. 46 - \square = 40 \quad 58 - \square = 8 \quad 67 - \square = 66 \quad 70 - \square = 1$$

3. Олі йти від воріт до школи 100 м. Скільки метрів вона вже пройшла, якщо до школи залишилося 40 м?

4. Склади задачу про тата і сина за малюнком справа та виразом $90 - 30$.

1-ша команда			2-га команда		
$36 - 1$	$53 - 3$	$48 - 40$	$59 - 9$	$39 + 1$	$68 - 60$
$90 - 1$	$79 + 1$	$80 + 2$	$80 - 1$	$35 - 1$	$30 + 3$
$49 - 9$	$44 - 4$	$90 + 9$	$99 + 1$	$19 - 10$	$71 - 1$

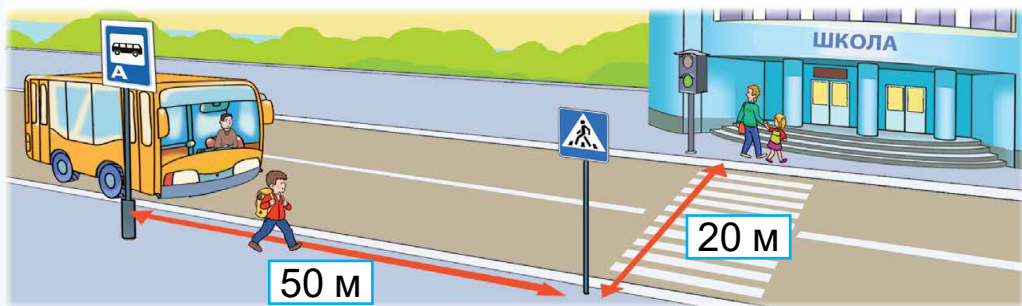
6. Накресли відрізок такий завдовжки, як ламана.

7*. Різниця двох чисел дорівнює зменшуваному. Чому дорівнює від'ємник?

8. $7 - \square = 3$ $\square - 1 = 56$ $28 - \square = 1$ $35 - \square = 1$
 $\square - 7 = 3$ $27 - \square = 20$ $59 - \square = 9$ $\square - 5 = 40$

9. Ширина дороги 20 м. Від зупинки автобуса до переходу 50 м. Скільки метрів треба пройти від зупинки, щоб перейти дорогу?

1. Поясни, як виконано обчислення. Зроби висновок.

$6 + 4 = 6 + 2 + 2 = 10$ $5 + 3 = 5 + 1 + 2 = 8$

$10 - 6 = 10 - 2 - 4 = 4$ $9 - 5 = 9 - 3 - 2 = 4$

Числа можна додавати й віднімати частинами.

2. Обчисли за зразком.

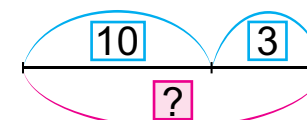
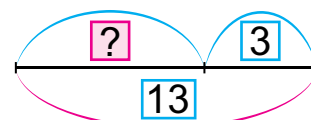
$16 - 13 = 16 - 10 - 3 = 3$ $8 + 5$ $6 + 7$ $15 - 7$
 $10 \quad 3$ $2 \quad 3$ $6 + 8$ $14 - 9$

3. Порівняй задачі, схеми до них і розв'язання.

1) Учні малювали пішохідний перехід із 13 смуг. Їм залишилося домалювати ще 3 смуги. Скільки смуг вони вже намалювали?

2) Обабіч пішохідного переходу учні намалювали 10 трикутників. Залишилося намалювати ще 3. Скільки всього трикутників треба намалювати?

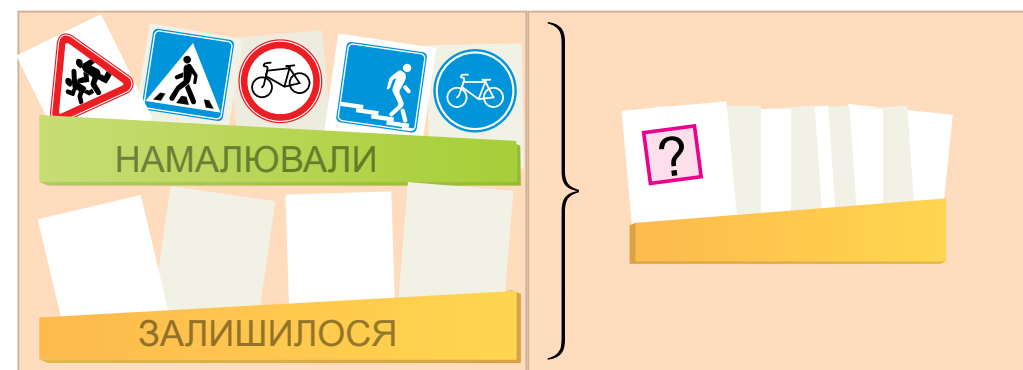
4. Накресли відрізок, довжина якого дорівнює різниці довжин поданих відрізків.

5*. Запиши всі двоцифрові числа, значення яких не змінюється від перестановки цифр у їхньому записі.

6. $10 + 8$ $9 - 5$ $17 - 10$ $13 - 3$
 $7 + 2$ $14 - 1$ $18 - 1$ $4 + 10$

7. Для лепбука учні намалювали 5 дорожніх знаків і залишилося намалювати ще 4. Скільки всього дорожніх знаків треба намалювати?

ТАБЛИЦІ ДОДАВАННЯ ТА ВІДНІМАННЯ ЧИСЕЛ

1. $10 = 8 + \square$ $10 = 9 + \square$ $18 - \square = 10$ $11 - \square = 10$

52 2. Перевір таблиці додавання та віднімання числа 2. Поясни обчислення виразів справа.

+2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	-2
	3	4	5	6	7	8	9	10	11	

$9 + 2 = 11$

$11 - 2 = 9$

3. $11 - 2 - 5$ $10 - 1 + 2$ $19 - 10 + 2$ $11 - 2 - 9$
 $9 + 2 + 1$ $12 - 1 - 2$ $32 - 30 + 9$ $45 + 1 - 6$

49 4. Спочатку на килимку було 9 учнів, а потім до них приєдналося ще 2. Скільки всього учнів стало на килимку? ▲ Зміни запитання, щоб задача розв'язувалася відніманням.

5. За малюнками склади та порівняй задачі.

?, на 2 менше

На скільки більше?

6. Накресли відрізок, на 2 см коротший від поданого.

7*. Запиши всі двоцифрові числа, у яких одиниць на 3 більше за кількість десятків.

8. $10 - 1 + 2$ $12 - 10 + 9$ $6 + 3 + 2$ $11 - 2 - 6$
 $59 - 50 + 2$ $19 - 10 + 2$ $11 - 2 - 9$ $9 + 2 - 11$

9. У класі 9 учнів малюють листочки, а вирізують — на 2 більше. Скільки учнів вирізують листочки?

1. Перевір за таблицею, які випадки додавання та віднімання числа 3 ти знаєш. Поясни додавання і віднімання числа 3 з переходом через розряд.

+3	1	2	3	4	5	6	7	8	9	-3
	4	5	6	7	8	9	10	11	12	

$8 + 3 = ?$ $9 + 3 = ?$ $11 - 3 = ?$ $12 - 3 = ?$

2. $10 + 2 - 3$ $15 - 6 + 5$ $14 - 4 + 20$
 $30 + 20 - 40$ $9 + 2 + 1$ $12 - 3 + 6$

3. За малюнками склади задачі, розв'яжи і порівняй їх.

На скільки більше?

4. Накресли відрізок, на 3 см довший за поданий.

5. $3 \text{ м } \square 12 \text{ дм}$ $15 \text{ см } \square 1 \text{ дм } 5 \text{ см}$ $87 \text{ см } \square 9 \text{ дм}$

6*. Запиши число 5 сімома однаковими цифрами і знаками дій.

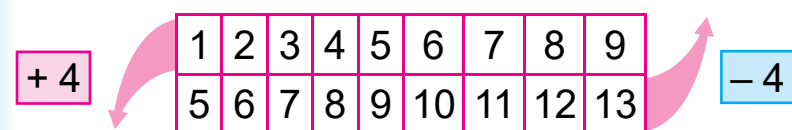

7. За тиждень продали 9 смартфонів, а за наступний — на 3 смартфони більше. Скільки смартфонів продали наступного тижня?

8. $12 - 3 + 1$ $11 - 2 + 3$ $11 - 3 - 5$ $6 + 3 + 2$
 $18 - 10 + 3$ $10 - 2 - 8$ $13 - 1 - 3$ $9 + 3 + 1$

1. Збільш на 3 числа 8, 9, 30, 80.   Зменш на 3 числа 10, 11, 12, 63.

2. Які випадки з таблиць додавання та віднімання числа 4 ти знаєш? Поясни за записами обчислення з переходом через розряд.

$$7 + 4 = 11$$

$$\begin{array}{r} 1 \ 3 \\ \hline \end{array}$$

$$12 - 4 = 8$$

$$\begin{array}{r} 2 \ 2 \\ \hline \end{array}$$

3. $11 - 4 + 10$ $18 - 10 + 4$ $7 + 4 - 2$ $8 + 4 - 3$
 $12 - 3 + 4$ $9 + 3 - 4$ $8 + 3 - 4$ $9 + 2 - 3$

4. $\begin{matrix} > \\ < \\ = \end{matrix}$ $9 + 2 \square 12 - 3$ $14 - 1 \square 8 + 4$
 $5 + 4 \square 14 - 4$ $12 - 4 \square 7 + 4$

5. Для тренувань з настільного тенісу закупили 13 пластмасових м'ячиків, а ракеток — на 4 менше. Скільки ракеток закупили? $\blacktriangle$ Склади задачу про ракетки й гумові м'ячі для гри у великий теніс із запитанням: *На скільки..?*

6. Обчисли довжину ламаної.

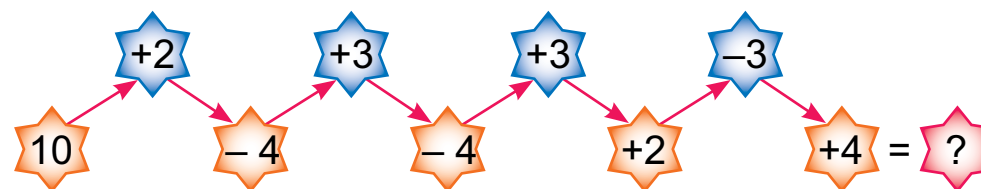
16

7*. Запиши число 10 не менше ніж чотирма однаковими цифрами і знаками дій.

8. $13 - 4 + 3$ $9 + 2 - 4$ $7 + 4 - 3$ $12 - 4 + 3$
 $8 + 4 - 1$ $9 + 4 - 10$ $5 + 4 + 4$ $18 - 10 + 4$

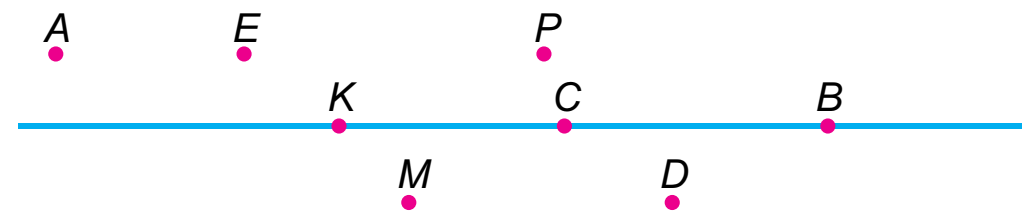
9. На майданчику 12 дітей грало у квача, а в настільний теніс — на 4 менше. Скільки дітей грало в настільний теніс?

1. Хто швидше обчислить?

2. У математиці числа, величини, геометричні фігури позначають *буквами латинського алфавіту*. Розглянь його на першому форзаці. Прочитай букви.

3. Точки позначають *великими буквами латинського алфавіту*. Назви точки, які лежать: на прямій, нижче від прямої, вище від прямої.

4. $12 - 3$ $7 + 4 - 3$ $39 - 30 + 4$ $8 + 4 - 12$

$\blacktriangle$ Склади різні задачі за першим виразом.

5*. Запиши число другого десятка, у якому кількість десятків на 6 менша від кількості одиниць.

17

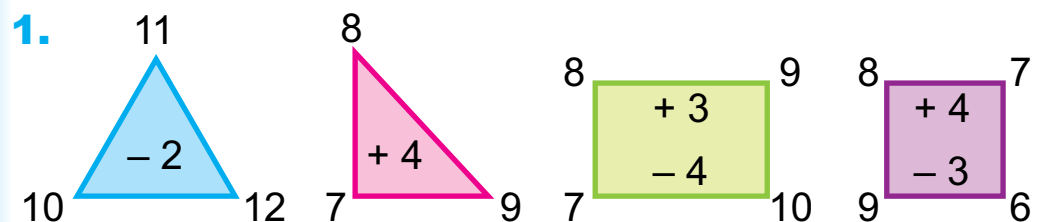
6. Порівняй дві задачі. Що в них подібне й відмінне?
 1) У футбол грало 12 дітей, а в баскетбол — на 4 дітей менше. Скільки дітей грало в баскетбол?
 ▲ Скільки всього дітей грало у футбол і баскетбол? Склади вираз. Обчисли за лінійкою.

2) У баранця грало 12 хлопчиків і 4 дівчинки. На скільки більше грало хлопчиків, ніж дівчаток?

7. $12 - 0 - 4$ $58 - 50 + 3$ $9 + 2 - 3$ $77 - 70 + 4$

8. У гуртку моделювання 12 дітей, а в шаховому гуртку — на 3 менше. Скільки дітей у шаховому гуртку?

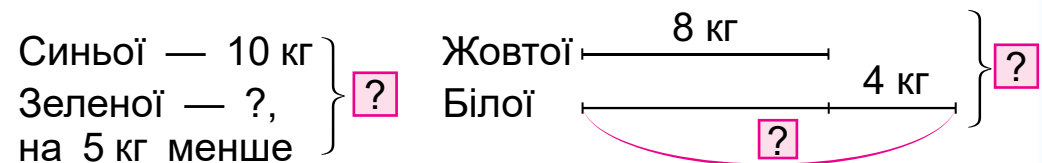

2. $8 + 1$
 $8 + 2$
 $8 + 3$
 $8 + 4$
 Досліді у виразах: який доданок сталий? Який доданок змінюється? Позначимо другий доданок буквою a . Складемо вираз: $8 + a$. Якщо $a = 1$, то $8 + a = 8 + 1 = 9$. Знайди суму $8 + a$, якщо $a = 3$, $a = 4$, $a = 2$.

3. Знайди суму $9 + a$, якщо $a = 2$, $a = 3$, $a = 4$.

4. Знайди різницю $a - 4$, якщо $a = 12$, $a = 13$.

5. За малюнками склади задачі про масу фарби. ▲ Склади вирази, щоб дізнатися, скільки всього кілограмів синьої і зеленої фарби, білої і жовтої фарби. Обчисли за лінійкою.

6*. Накресли пряму. Постав на ній точки A , B , C так, щоб $AC = 3$ см, $BC = 4$ см.

7. Обчисли: $a + 4$, якщо $a = 6, 7, 8, 9, 10, 20$;
 $a - 3$, якщо $a = 7, 10, 11, 13, 14$.

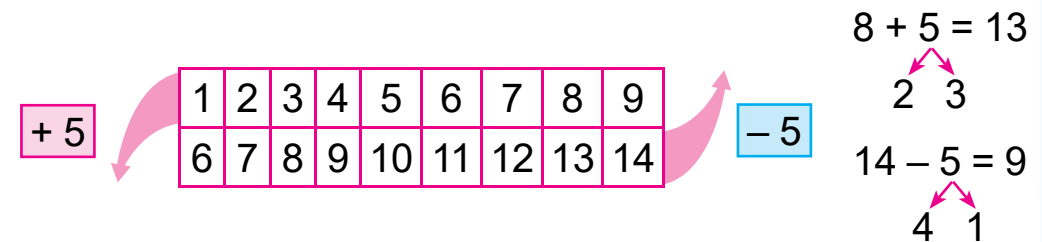
8. Підлогу спортзалу фарбувало 9 чоловіків, а жінок — на 3 більше. Скільки жінок фарбувало підлогу? ▲ Скільки всього осіб фарбувало підлогу?

1.

a	2	3	4	7	9
$a + 3$					

a	8	10	11	12	13
$a - 4$					

2. Поясни додавання та віднімання числа 5 з переходом через розряд. Перевір результати таблиці.

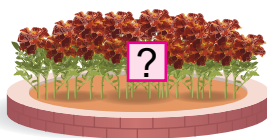
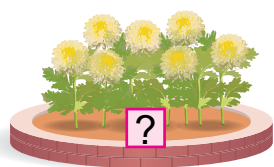
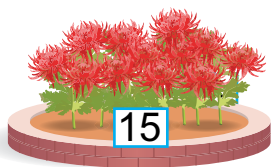
3. Розташуй значення виразів у порядку зростання і прочитай слово з тією інтонацією, на яку вказує знак оклику.

$$\begin{array}{l} 6 + 5 - 4 \\ 9 + 4 - 5 \\ 14 - 5 + 3 \end{array} \quad \begin{array}{l} | \\ | \\ | \end{array} \quad \begin{array}{l} \text{!} \\ \text{Н} \\ \text{!} \end{array}$$

$$\begin{array}{l} 12 - 5 + 4 \\ 12 - 1 - 5 \\ 12 - 2 - 5 \end{array} \quad \begin{array}{l} | \\ | \\ | \end{array} \quad \begin{array}{l} \text{Ь} \\ \text{С} \\ \text{О} \end{array}$$

4. На клумбі розквітло 12 кущів червоних хризантем, а білих — на 5 менше. Кущів чорнобривців розквітло стільки ж, скільки червоних і білих хризантем разом. Скільки кущів білих хризантем розквітло? Скільки — кущів чорнобривців?

На 5 менше

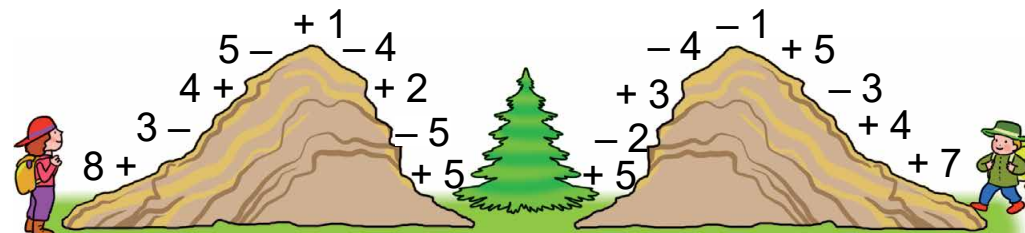
5. Накресли два трикутники. Проведи в одному відрізок так, щоб утворилося два трикутники, а в іншому — так, щоб відрізок поділив його на трикутник і чотирикутник.

6*. Улянка збрала жолуді, каштани і ялинові шишки для поробок. Причому жолудів було 14. Це на 5 більше, ніж шишок, і на 9 більше, ніж каштанів. Скільки каштанів і шишок збрала Улянка?

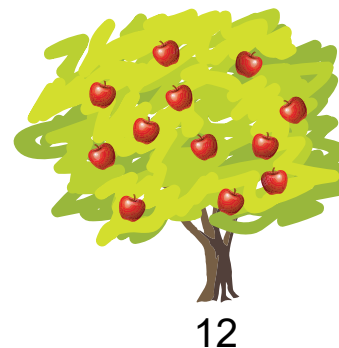
7. На одній гілці берези вже пожовтіло 9 листочків, а на другій — на 4 листочки більше. Скільки жовтих листочків на другій гілці?

8.	$5 + 2 + 5$	$13 - 4 - 1$	$12 - 3 + 5$
	$0 + 9 + 4$	$8 + 5 - 8$	$14 - 5 - 9$

1. Хто швидше перейде гору до ялинки?

2. Склади задачу за малюнком.

12

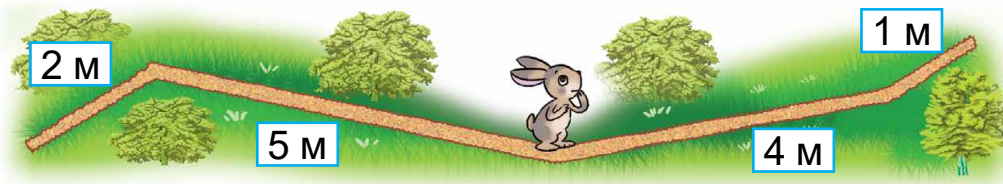

?, на 5 менше

3. Першого дня зібрали 20 кг груш, а другого — ще 30 кг. На скільки більше кілограмів груш зібрали другого дня? $\blacktriangle$ Зміни запитання так, щоб задача розв'язувалася дією додавання.

4.	$12 - 4 \square 9$	$7 + 4 \square 11$	$11 - 3 \square 6$
	$13 - 5 \square 7$	$14 - 5 \square 9$	$8 + 5 \square 14$

5. Яка довжина стежинки, що нею блукав зайчик у садку?

6. Виноградного соку було 13 л, а грушевого — на 4 л менше. Скільки літрів грушевого соку було?

7. $6 + 5 - 3$ $11 - 5 + 3$ $15 - 5 - 4$
 $12 - 4 + 5$ $13 - 4 + 5$ $7 + 4 - 11$

1. Збільш або зменш число, щоб дістати 10.

6   8   15   7   18   20

2. З кожної рівності склади по 3 рівності за зразком.

$5 + 4 = 9$ $4 + 5 = 9$ $9 - 5 = 4$ $9 - 4 = 5$

$30 + 10 = 40$ $60 + 5 = \square$ $\square + 80 = 84$

3. Поясни способи додавання та віднімання числа 6. Перевір таблицю.

$5 + 6 = 11$, бо $6 + 5 = 11$

$7 + 6 = 13$

$3 + 3$

+6

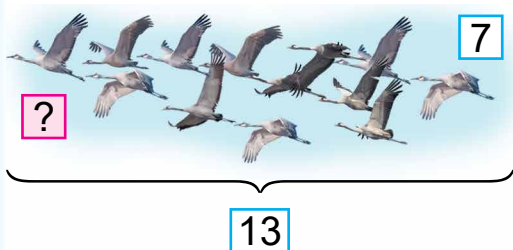
1	2	3	4	5	6	7	8	9
7	8	9	10	11	12	13	14	15

-6

$14 - 6 = \square$

$4 + 2$

4. У вирій відлітало 13 журавлів. Серед них було 7 молодих журавлів. Скільки старих журавлів летіло у вирій?

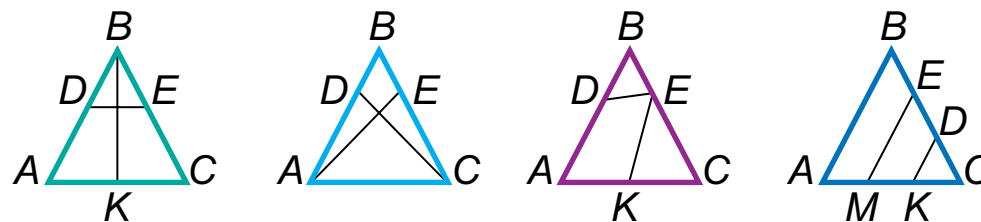

Залишилося — ?

5. 12 лелек ходило зораним полем. Двоє лелек полетіло. Скільки лелек залишилося на полі?

6. $5 + 6 - 4$ $8 + 6 - 5$ $13 - 6 + 5$ $15 - 6 + 4$
 $38 - 30 + 6$ $12 - 6 - 6$ $74 - 70 + 4$ $19 - 10 + 6$

7. Скільки трикутників, чотирикутників на кожному малюнку? Накресліть два трикутники і проведіть у них по два відрізки по-іншому.

8. Над селом пролітало у вирій 11 зграй ластівок і лелек. Зграй ластівок було 7. Скільки зграй лелек пролітало над селом?

9. $13 - 6 + 4$ $5 + 6 - 4$ $7 + 6 - 5$

$8 + 6 - 14$ $10 + 3 - 6$ $15 - 6 + 5$

Дужки

1.	Числа	Знайти	Числа	Знайти
	9 і 4	суму	4 і 5	суму
	11 і 3	різницю	14 і 5	різницю
	12 і 5	різницю	20 і 1	різницю

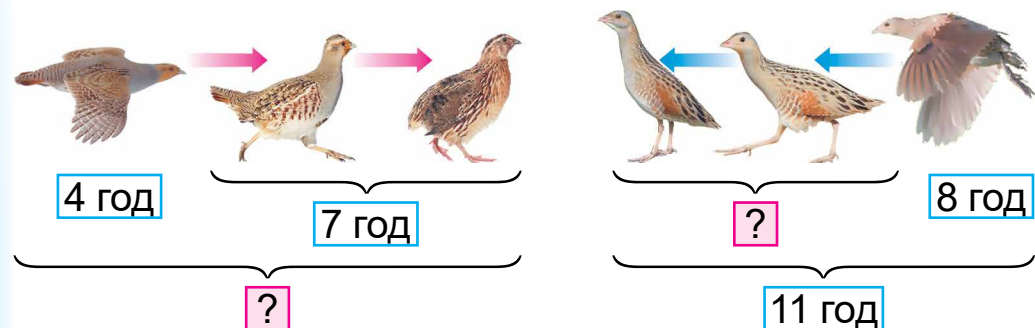
2. 1) Від числа 10 відними суму чисел 3 і 5. Якщо треба додати або відняти суму чи різницю, то її записуємо в дужках: $10 - (3 + 5) = 2$.

2) До 7 додай різницю чисел 6 і 3. Запиши цей вираз самостійно.

У виразах із дужками першою виконують дію над числами в дужках.

3. $8 + (9 - 4)$ $13 - (10 - 5)$ $15 - (3 + 5)$
 $3 + (15 - 6)$ $12 - (8 + 4)$ $14 + (11 - 10)$

4. 1) Перепілка протягом дня 4 год летіла у вирій, а 7 год бігла і йшла. Скільки всього годин протягом дня перепілка летіла, бігла і йшла у вирій?

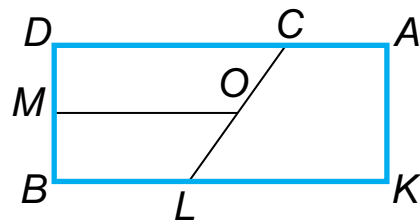
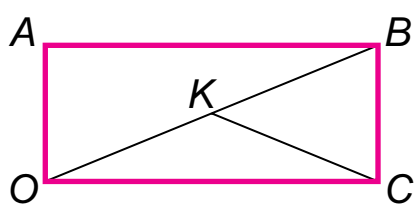

2) Деркач протягом дня може 11 год мандрувати в теплі краї. З них 8 год — летіти, а решту часу — іти й відпочивати. Скільки годин протягом дня деркач може йти й відпочивати?

▲ Порівняй задачі та їх розв'язання. Що в них цікавого?

5*. Сума двох чисел дорівнює 10. Якщо від одного доданка відняти 2, а до другого додати 2, то дістанемо однакові результати. Знайди ці доданки.

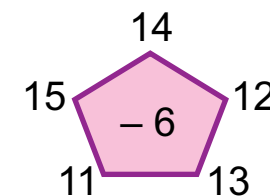
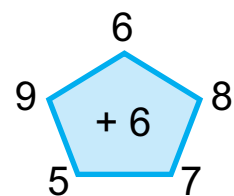
6. Скільки трикутників, чотирикутників? Назвіть їх.

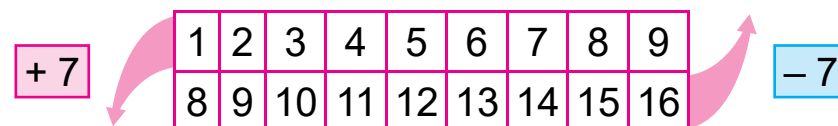
7. Стрижі відлетіли у вирій у липні, а дикі гуси — у жовтні. На скільки місяців пізніше відлетіли дикі гуси?

8. $5 + 8 \square 8 + 5$ $14 - 6 \square 13 - 6$
 $11 + 1 \square 12 + 1$ $34 - 4 \square 36 - 6$
 $1 + 48 \square 78 - 1$ $9 + 3 \square 15 - 1$

1.

2. Поясни, як додавали та віднімали число 7. Перевір таблицю.

$4 + 7 = 11$, бо $7 + 4 = 11$ $15 - 7 = 8$ $9 + 7 = 16$
 $12 - 7 = 5$, бо $12 = 5 + 7$ $5 \quad 2$ $1 \quad 6$

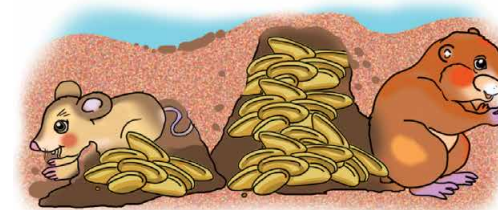
3. Білочка повісила на гілки дерев 6 білих грибів, 7 лисичок, а опеньків — стільки, скільки білих і лисичок разом. Скільки опеньків повісила білочка?

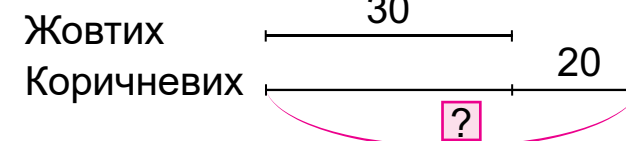
▲ Заміни число 6 на 8. Досліди, що зміниться.

4. $9 + 6 - 7$ $7 + 7 - 5$ $14 - (7 + 7)$
 $5 + 7 - 4$ $8 + 4 - 7$ $10 + (15 - 7)$

5. За короткими записами й малюнками склади задачі про зернята і листочки та розв'яжи їх.

Миша — 8 з.
Хом'як — ?, на
40 з. більше

6*. На узліссі росте 8 листяних дерев і 5 ялинок. На 3 деревах пожовтіло листя. На скількох деревах листя ще зелене?

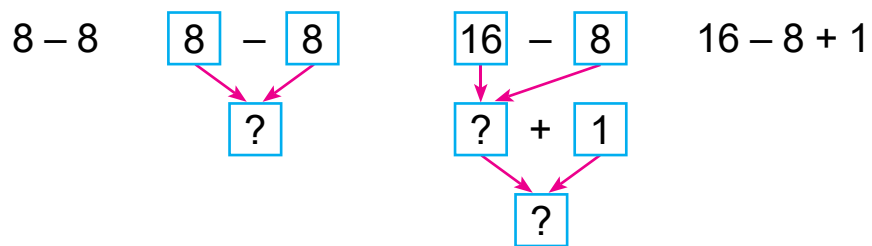
7. Побудуй пряму й відрізок так, щоб вони мали спільну частину.

8. $12 - 7 + 6$ $8 + 3 - 7$ $13 - 7 + 5$ $14 - (8 + 6)$
 $17 - 7 + 4$ $7 + 7 - 6$ $14 - (9 + 4)$ $13 - (9 + 4)$

Задачі на 2 дії

1. Зменш кожне із чисел: 11, 13, 15, 14 на 7, на 6.   Збільш кожне із чисел: 5, 6, 7, 8, 9 на 7, на 6.

2. За схемами міркувань поясни, як знайти значення виразів. Склади схеми до інших виразів та обчисли.

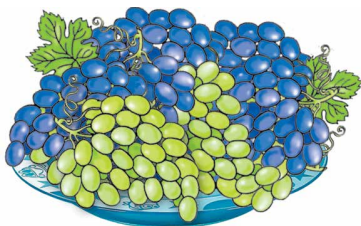

15 - 4 + 2   13 - 3   18 - 6   18 - 8 + 7

3. Чим відрізняються задачі? Чи можна другу задачу розв'язати однією дією? Як одержали другу задачу з першої?

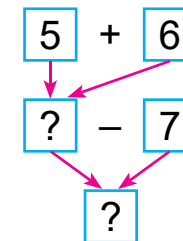
1) У вазі 5 грон білого винограду і 6 грон синього. Скільки всього грон винограду у вазі?

2) У вазі 5 грон білого винограду і 6 грон синього. З'їли 7 грон. Скільки грон винограду залишилося?

План розв'язування:

- Скільки всього грон винограду у вазі?
  - Скільки грон винограду залишилося?
- 1) $5 + 6 = 11$ (гр.)
 2) $11 - 7 = 4$ (гр.)

Відповідь: залишилося 4 грона.

4. Побудуй два відрізки АВ і МК так, щоб вони мали спільну частину.

5. $\begin{array}{|c|} \hline > \\ \hline \end{array}$ 8 кг $\square$ 4 кг + 3 кг   8 л + 2 л $\square$ 6 л
 $\begin{array}{|c|} \hline < \\ \hline \end{array}$ 1 кг + 2 кг $\square$ 1 кг   10 л - 6 л $\square$ 4 л

6. $7 + 7 - 1$ $13 - 8 - 5$ $(9 + 3) - 2$ $84 - 4 + 6$
 $5 + 6 - 4$ $12 + 2 - 7$ $(17 - 7) + 6$ $36 - 6 + 8$

7. Зібрали 5 кг груш і 6 кг яблук. Із 7 кг фруктів зробили сік. Скільки кілограмів фруктів залишилося?

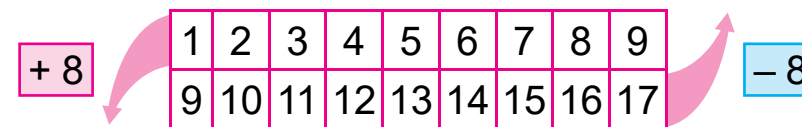
1. Добери числа, щоб рівності були істинними.

$\square + 6 = 13$ $\square - 5 = 7$ $13 - \square = 8$ $15 - \square = 8$

2. Поясни прийоми додавання та віднімання числа 8. Перевір результати таблиці.

$3 + 8 = 11$, бо $8 + 3 = 11$

$8 + 8 = 16$
 $\begin{array}{|c|} \hline 2 \\ \hline \end{array} \begin{array}{|c|} \hline 6 \\ \hline \end{array}$

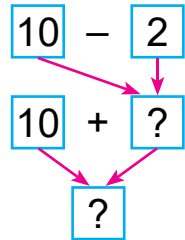

$17 - 8 = 9$
 $\begin{array}{|c|} \hline 7 \\ \hline \end{array} \begin{array}{|c|} \hline 1 \\ \hline \end{array}$

3. $13 - 3 + 6$ $15 - 8 - 7$ $11 + 1 - 8$ $4 + 8 + 6$
 $11 - 8 - 3$ $11 - 3 + 8$ $20 - 0 - 10$ $7 + 8 - 5$

4. Першого дня діти виліпили 10 грибочків, а другого — на 2 грибочки менше. Скільки всього грибочків виліпили діти за два дні? Склади план розв'язування задачі за коротким записом і схемою міркувань.

5. I — 10 гр.
II — ?, на 2 гр. менше } ?

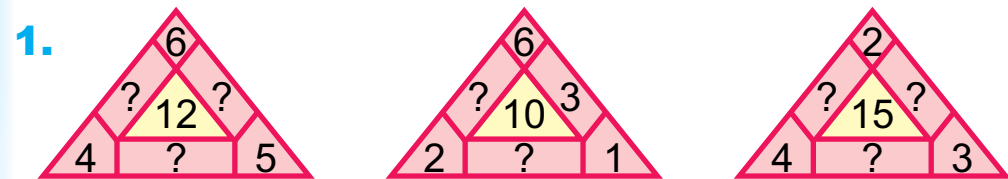
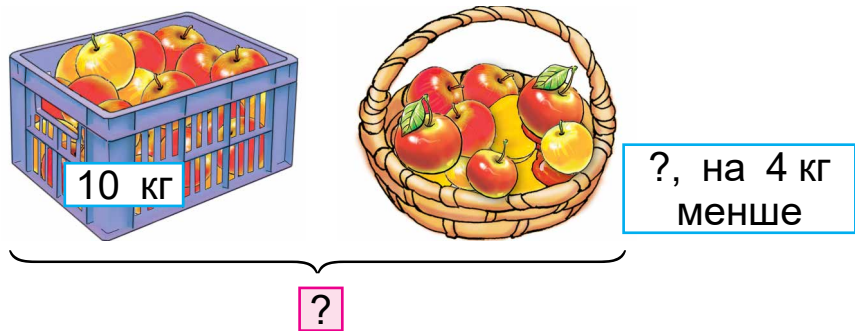
5. Ламана має 2 ланки. Довжина першої ланки 7 см, а другої — на 3 см менша. Яка довжина ламаної? Накресли таку ламану.

6*. Побудуйте 3 багатокутники так, щоб кількість сторін у кожній наступній фігурі збільшувалася на 1.

7. Обчисли. Випиши вирази з від'ємником 8.

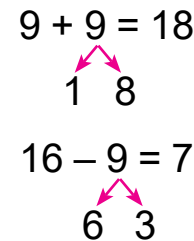
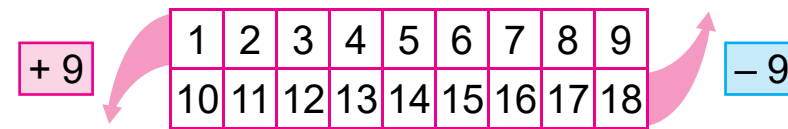
8 + 8   13 - 8   8 - 4   16 - 8   38 - 8

8. За малюнком склади і розв'яжи задачу.

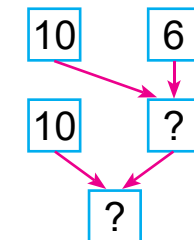
2. За записами поясни різні способи додавання та віднімання числа 9. Перевір результати таблиці.

8 + 9 = 17, бо 9 + 8 = 17

3. 13 - 9 + 8   5 + 9 - 1   7 + 9 - 10
6 + 9 - 5   12 - 9 + 4   10 + 4 - 9

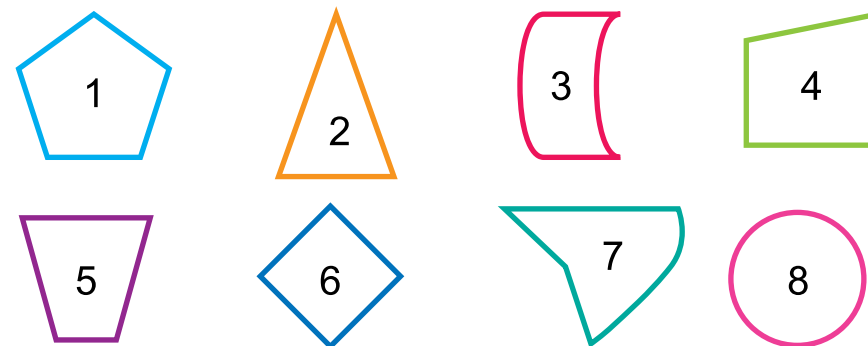
4. Для перемелювання на борошно привезли 10 мішків зерна пшениці, а жита — на 6 мішків менше. Скільки всього мішків зерна привезли? За схемою міркувань склади план розв'язування задачі.

▲ Заміни 6 на 5. Що зміниться в розв'язанні?

5. Які фігури не є багатокутниками?

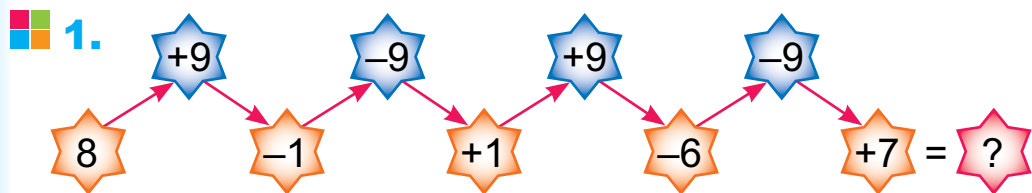
6*. Накресліть трикутник. Поділіть його двома відрізками на 3 трикутні частини.

7. 3 поля привезли 8 мішків гречки, а проса — на 2 мішки менше. Скільки всього мішків зерна привезли з поля?

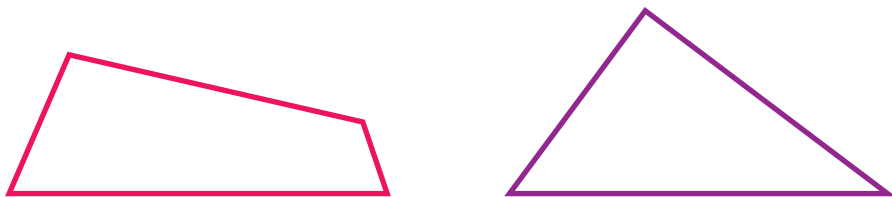
8. Розташуй букви в порядку зменшення значень виразів і запиши слово.

$5 + 9 - 7$	М	$17 - 9 + 5$	Ф
$13 - 9 + 8$	Е	$6 + 8 - 9$	Е
$3 + 9 - 8$	Р	$15 - 9 + 5$	Р

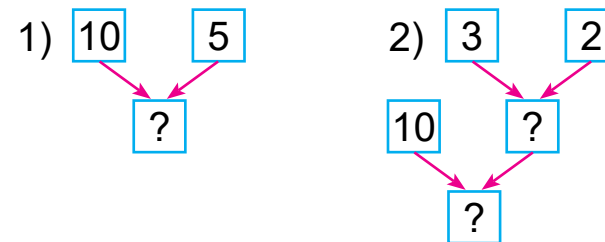
2. Ламана має ланки завдовжки 4 см, 9 см і 2 см. Яка довжина ламаної?

3. Знайди суму довжин сторін чотирикутника. Знайди периметр трикутника.

Сума довжин усіх сторін многокутника — це *периметр* многокутника.

4. 1) 3 грядки принесли 10 червоних і жовтих помідорів. За обідом з'їли 5 помідорів. Скільки помідорів залишилося після обіду? Розглянь першу схему.

Замінимо в умові число 5 словами 3 червоних і 2 жовтих. Прочитай нову задачу.

2) 3 грядки принесли 10 червоних і жовтих помідорів. За обідом з'їли 3 червоних і 2 жовтих помідори. Скільки помідорів залишилося після обіду?

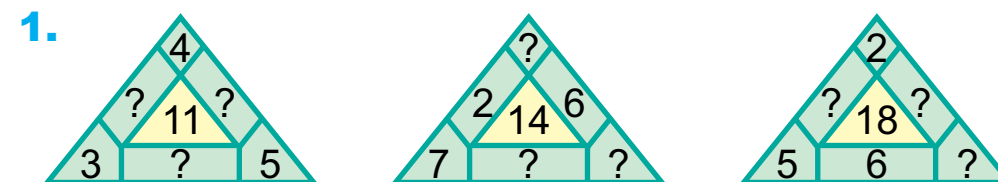
Що змінилось у другій схемі, у розв'язанні?

3 яких простих задач складено другу задачу?

5*. Запиши число 8 шістьма двійками та знаками дій.

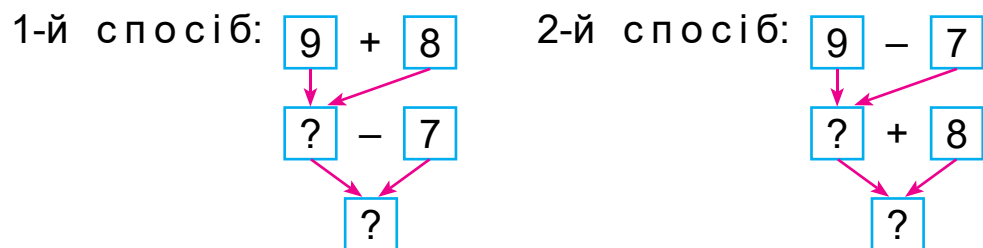
6. Дідусь зірвав з дерева 18 горіхів. Пригостив дівчинку 3 горіхами, а 7 горіхів віддав хлопчикам. Скільки горіхів залишилося в дідуся?

7. $5 + 8$	$14 - 9$	$3 + 8$	$6 + 6$	$15 - 7$
$11 - 2$	$9 + 6$	$8 + 6$	$13 - 7$	$12 - 9$

2. До озера з дорослими прийшло 9 хлопчиків і 8 дівчаток. 7 дітей пішло купатися. Скільки дітей

залишилося на березі? Розв'яжи задачу двома способами за схемами міркувань.

3. На берегах озера росте 15 верб і вільх. На 3 вільхах і 5 вербах пожовтіло листя. Скільки дерев залишилося зеленими? Поясни розв'язання кожним способом.

- 1-й спосіб: 2-й спосіб:
- 1) $15 - 5 = 10$ (д.)   1) $5 + 3 = 8$ (д.)
- 2) $10 - 3 = 7$ (д.)   2) $15 - 8 = 7$ (д.)

4. Знайди периметри трикутників.

5*. Знайди в кожному ряді «зайве» число. Поясни.

- 1) 31, 33, 73, 38, 39   2) 88, 66, 68, 55, 33
- 3) 20, 40, 60, 70, 100   4) 21, 13, 41, 61, 91

6. $\begin{array}{l} > \\ < \\ = \end{array}$ $16 - 9 \square 15 - 8$ $16 - 7 \square 12 - 9$ $3 + 9 \square 4 + 8$
 $9 + 7 \square 6 + 9$ $8 + 9 \square 10 + 7$ $5 + 3 \square 7 + 9$

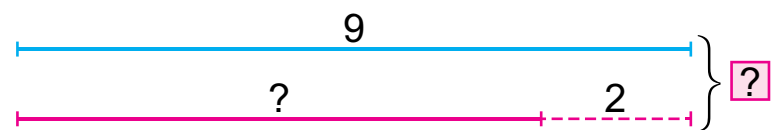
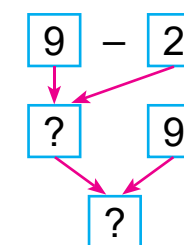
7. На озері плавало 13 диких качок. Полетіло 3 качки, а потім — ще 2. Скільки качок залишилося?

8. З кожної пари виразів випиши вираз із меншим значенням.

- $15 - 8$ і $13 - 7$ $10 - 7$ і $14 - 9$ $8 + 7$ і $9 + 5$
 $3 + 8$ і $5 + 7$ $12 - 3$ і $16 - 8$ $6 + 9$ і $8 + 9$

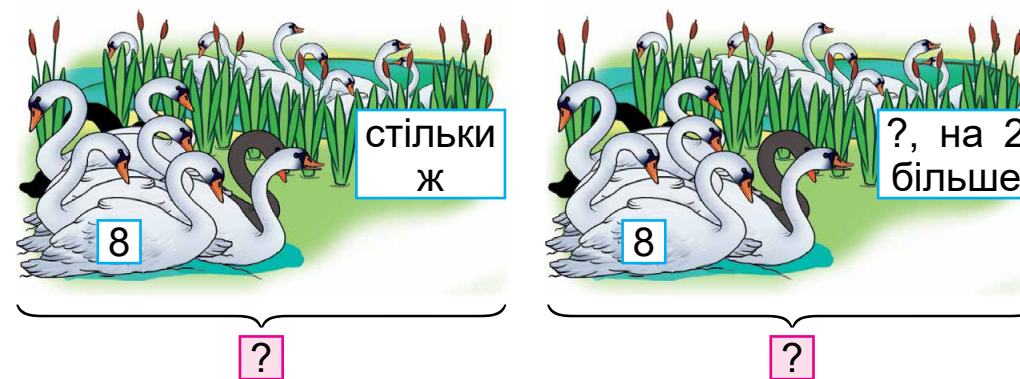
1. $15 - (9 - 3)$ $16 - (7 + 2)$ $8 + (2 + 5)$
 $15 - 9 - 3$ $16 - 7 + 2$ $8 + 2 + 5$

2. В одному табуні було 9 диких гусей, а в другому — на 2 менше. Обидва табуни полетіли у вирій разом. Скільки всього диких гусей полетіло у вирій?

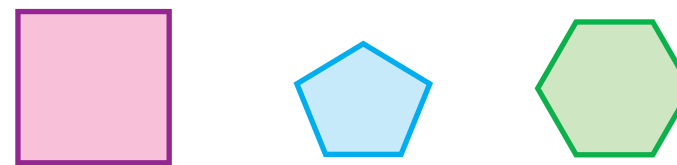

Заміни *менше* на *більше*. Що змінилося в розв'язанні задачі?

3. Склади та розв'яжи задачі за малюнками. Порівняй.

4. Знайди периметри фігур.

5*. Скільки двоцифрових чисел, що починаються цифрою 3, можна записати цифрами 0, 3, 5, 9?

6. На екскурсію до страусиної ферми з учителем поїхало 30 учнів і 6 батьків. Скільки всього осіб поїхало на екскурсію?

7. Порівняй пари виразів у стовпчиках і їх значення.

$14 - 6 - 6$	$7 + 5 + 1$	$16 - 8 + 1$
$14 - (6 - 6)$	$7 + (5 + 1)$	$16 - (8 + 1)$

Прямий кут

1. Запиши букви в порядку обчислення кругових виразів і прочитай слово.

$16 - 9 - 5$	Л	$6 + 9 - 5$	Щ
$10 + 8 - 9$	И	$13 - 3 + 6$	А
$9 + 3 + 1$	Н	$2 + 9 - 5$	І

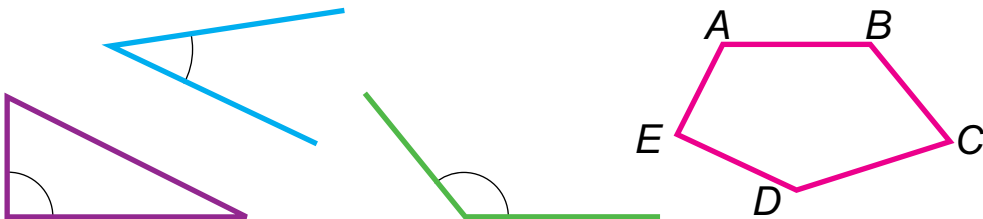

2. Обабіч алеї парку діти налічили 6 дубів, а лип — на 4 більше. Скільки всього дерев росло обабіч алеї? Склади подібну задачу за виразом $8 + (8 - 3)$.

3. Вирвіть з паперу круг і згорніть його, як на малюнку. Порівняйте одержані кути. Такі кути називають *прямими*.

4. У косинця один кут *прямий*, а два інших — *непрямі*.

Кут, менший від прямого, називають *гострим* кутом. Кут, більший від прямого, називають *тупим* кутом.

За допомогою косинця знайди в п'ятикутнику прямий кут, тупі кути й гострий кут.

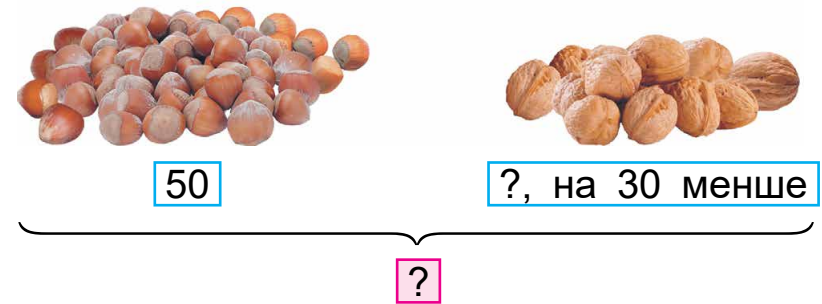
5. Обчисли вирази. З кожної рівності склади ще по 3 рівності за зразком.

$8 + 6 = 14$	$6 + 8 = 14$	$14 - 6 = 8$	$14 - 8 = 6$
$30 + 1$	$7 + 9$	$40 + 5$	

6*. Знайди всі пари одноцифрових чисел, сума й різниця яких закінчуються однаковими цифрами.

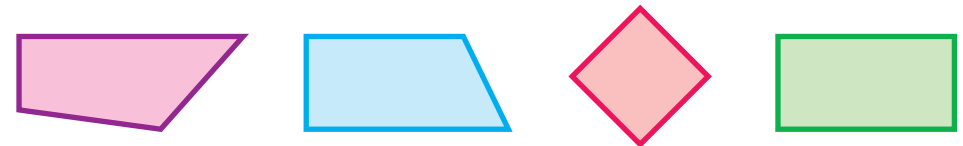
$43 - 3$	$34 - 30$	$45 - (30 + 10)$	$9 + (16 - 16)$
$60 + 4$	$3 + 50$	$45 - 30 + 10$	$60 - (20 - 10)$

8. Діти принесли в парк для білочок 50 горіхів ліщини, а волоських — на 30 менше. Скільки всього горіхів принесли діти для білочок?

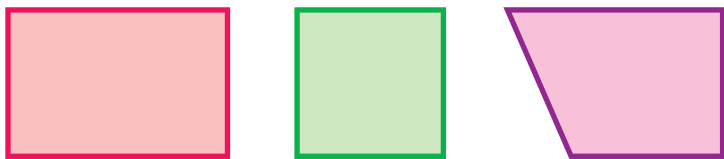
Прямокутник

1. Скільки прямих кутів у кожному чотирикутнику?

Чотирикутник, у якого всі кути прямі, — *прямокутник*.

2. Знайди периметри прямокутників.

3. $\begin{matrix} > \\ < \\ = \end{matrix}$ 3 дм 30 см   26 см 4 дм   5 дм 2 м
5 м 1 м   7 дм 64 см   6 дм 65 см

4. Фермер привіз на ярмарок 7 ящиків помідорів, 2 ящики перцю, а баклажанів — на 6 ящиків більше, ніж помідорів і перцю разом. Скільки ящиків баклажанів привіз фермер? ▲ Склади подібну задачу за виразом $(3 + 4) + 5$.

5. Знайди різницю $a - 9$, якщо $a = 12$, $a = 16$, $a = 14$.

6*. Продавали 6 білих і сірих кролів. Купили 2 сірих кролів, і з'ясувалося, що білих залишилося більше, ніж сірих. Скільки окремо білих і сірих кролів було спочатку?

7. $7 + 9 - 6$ $18 - 9 + 7$ $15 - 8 + 4$ $38 - 30 + 9$
 $6 + 8 - 7$ $16 - 7 + 8$ $13 - 6 + 5$ $47 - 40 - 7$

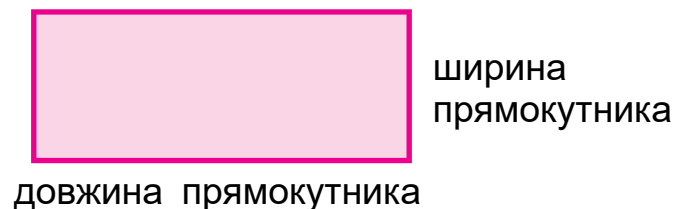
8. Продали 4 мішки капусти, 2 мішки цибулі, а картоплі — на 8 мішків більше, ніж капусти й цибулі разом. Скільки продали мішків картоплі?

Квадрат

1. Обчисли. Випиши лише вирази зі значенням 10.

$7 + 8 - 5$ $17 - 7 - 6$ $16 - 7 + 1$ $14 - 8 + 3$
 $12 - 2 + 1$ $18 - 9 + 1$ $32 - 2 - 20$ $46 - 40 + 4$

2. Вимірй і дізнайся, на скільки сантиметрів довжина прямокутника більша за ширину.

3. Знайди прямокутники, у яких довжина дорівнює ширині.

Прямокутник, у якого всі сторони рівні, — **квадрат**.

4. Побудуй квадрат зі стороною 3 см. Знайди його периметр.

5. З дачі привезли 15 кг слив і 25 кг персиків. Із 5 кг слив зварили варення. Частина персиків роздали, і їх залишилося на 10 кг більше, ніж слив. Скільки кілограмів слив залишилося? Скільки — персиків? Скільки кілограмів персиків роздали?

6*. Які цифри пропущено в істинних рівностях?

0 + = 15   5 - 5 = 3   46 - = 0

7. $24 - 4 + 10$ $4 + 10 - 6$ $34 - 30 + 7$

$11 + 1 - 8$ $30 + 5 - 1$ $8 - 7 + 23$

8. Побудуй прямокутник, у якого ширина 2 см, а довжина — на 3 см більша. Знайди його периметр.

УСНЕ ДОДАВАННЯ ТА ВІДНІМАННЯ ДВОЦИФРОВИХ ЧИСЕЛ БЕЗ ПЕРЕХОДУ ЧЕРЕЗ РОЗРЯД

40 1. Запиши числа 16, 24, 38, 66, 94 у вигляді суми розрядних доданків.

2. $40 + 20$ $60 + 30$ $70 + 10$ $90 + 10$

3. Розглянь записи та поясни обчислення.

$32 + 24 = \square$ $30 + 20 = 50$ $2 + 4 = 6$ $50 + 6 = 56$

30 2   20 4

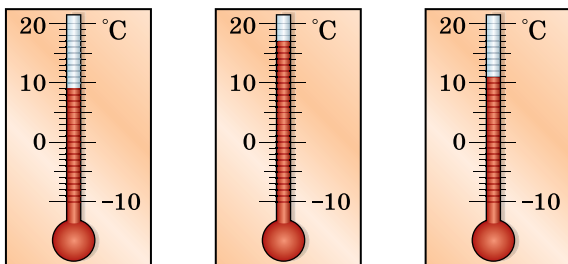
При додаванні двоцифрових чисел десятки додають до десятків, одиниці — до одиниць.

4. За записами поясни обчислення.

$46 + 23 = 40 + 6 + 20 + 3 = 60 + 9 = 69$

+3 5. $35 + 43$ $16 + 72$ $33 + 51$ $17 + 22$

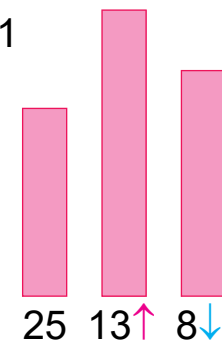
6. Уранці термометр показував 9 градусів тепла. В обід температура підвищилася на 8 градусів, а ввечері — стала на 6 градусів нижчою, ніж в обід. Яку температуру показав термометр увечері?

=? 7*. Термометр показує 30 градусів тепла. Яку температуру показують два термометри?

8. $26 + 32$ $55 + 41$ $64 - 22$ $18 + 31$

9. Ціна термометра була 25 грн. Згодом її підвищили на 13 грн, а під час акції — знизили на 8 грн від підвищеної. Яка стала ціна термометра?

1. $50 + 3 + 20$ $40 + 15 + 2$ $60 + 3 + 10 + 6$

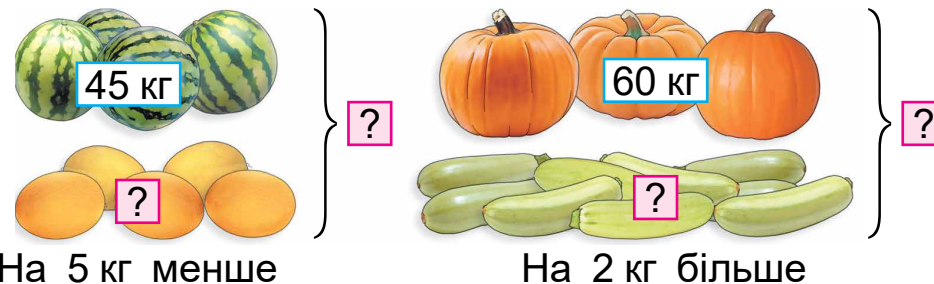
2. Обчисли суми.

$54 + 30$ $54 + 3$ $20 + 54$

50 4   50 4   50 4

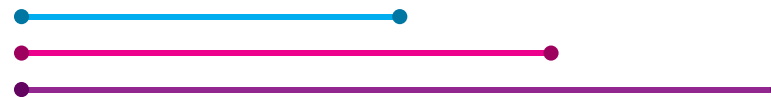
3. $60 + 34$ $56 + 30$ $85 + 4$ $60 + 25$

4. За малюнками і короткими записами склади та розв'яжи задачі.

▲ Що зміниться в розв'язаннях, якщо замінити числа 5 і 2 на 10?

5. Вимірй і порівняй довжини відрізків.

6*. Потрібно до блузки пришити 7 різнокольорових ґудзиків. Є червоні та зелені ґудзики. Скількома способами це можна зробити?

7*. Як відміряти 6 л води?

8. Випиши вирази зі значенням, меншим від 50.

40 + 15   30 + 19   42 + 4   3 + 45   73 + 4
7 + 42   98 + 20   8 + 41   34 + 60   41 + 11

9. У магазин до обіду завезли 32 кг часнику, після обіду — на 20 кг більше. Скільки всього кілограмів часнику завезли за день?

1. Досліді записи та поясни обчислення.

$$53 + 45 = \square$$

$$50 + 40 = 90 \quad 53 + 40 = 93$$

$$3 + 5 = 8 \quad 93 + 5 = 98$$

$$90 + 8 = 98$$

2. 42 + 23   56 + 32   25 + 54   37 + 21

3. Для лепбука «Транспорт» діти вирізали 15 аплікацій, з них 8 — марки машин. Решта — дорожні знаки. Потім вирішили додати ще 5 знаків. Скільки дорожніх знаків стало в лепбуці? **▲** Які ще запитання можна поставити за умовою задачі?

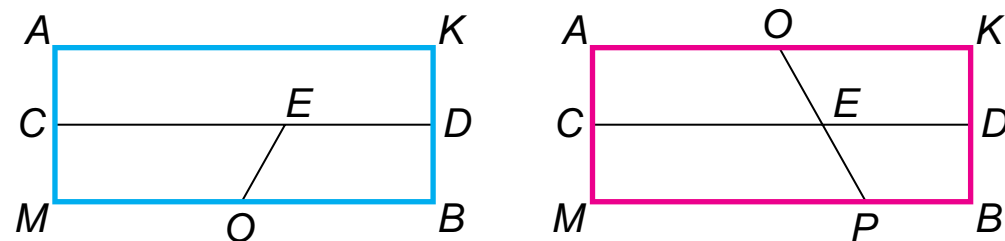
40

4. Складіть і розв'яжіть задачі за короткими записами. Порівняйте задачі та розв'язання.

1) Трамваїв — 3
Тролейбусів — 12
Автобусів — ?, на 10 більше

2) Трамваїв — 3
Тролейбусів — ?, на 9 більше
Автобусів — ?, на 10 більше

5. Знайдіть на першому малюнку 5 чотирикутників, а на другому — 9.

6*. Накресли 2 трикутники так, щоб їх спільною частиною був трикутник.

7. 25 + 44   36 + 52   43 + 34   53 + 32

8. В оновленому автопарку 28 автобусів, з них 13 старих. На маршрут виїхало 9 нових автобусів. Скільки нових автобусів ще не виїхало з автопарку?

1. Розглянь малюнок і записи. Зроби висновок.

$$56 - 24 = \square \quad 50 - 20 = 30 \quad 6 - 4 = 2 \quad 30 + 2 = 32$$

$$50 \quad 6 \quad 20 \quad 4$$

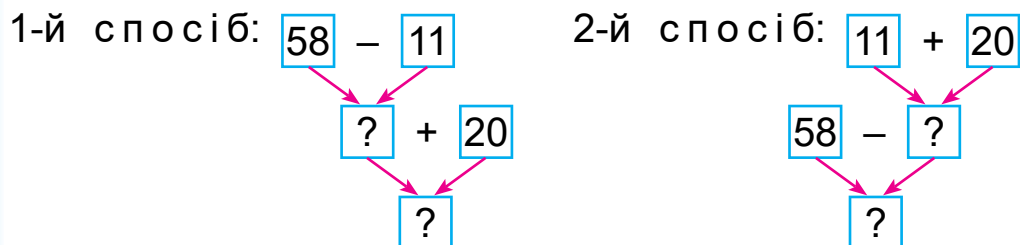
При відніманні двоцифрових чисел десятки віднімають від десятків, одиниці — від одиниць.

41

3. $57 - 13$ $66 - 34$ $18 - 13$ $49 - 25$

4. На військовому летовищі було 12 літаків і гелікоптери. Піднялося в небо 8 літаків. Залишилося 11 літаків і гелікоптерів. Скільки було гелікоптерів?

5. Було 58 військових машин, з них 20 танків та 11 бронемашин. Скільки було іншої техніки? Розглянь два способи розв'язання задачі. Вибери спосіб і запиши розв'язання.

6. $65 - 32$ $\square$ $56 - 23$ $100 - 60$ $\square$ $96 - 54$
 $67 + 21$ $\square$ $85 - 14$ $69 - 18$ $\square$ $87 - 36$
 2 м 3 дм $\square$ 23 дм   46 см $\square$ 3 дм 4 см

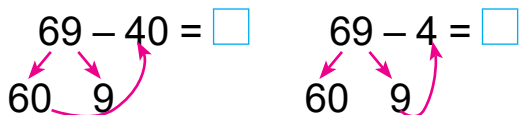
7*. Накресли 2 трикутники так, щоб їх спільною частиною був п'ятикутник.

8. $98 - \square = 56$ $\square + 32 = 78$ $\square - 24 = 65$

9. У літаку були парашутисти. Коли 6 із них стрибнуло, залишилося ще 8 парашутистів з одного боку салону літака і 5 — з іншого. Скільки парашутистів було в літаку? Скористайся схемою:

$\square + \square + \square = \square$

1. Поясни обчислення.

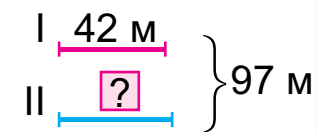
42

43

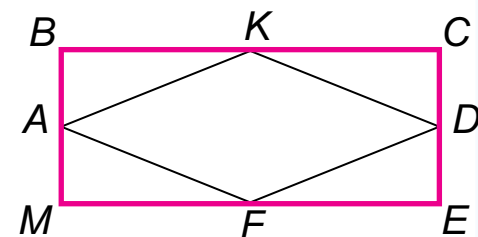
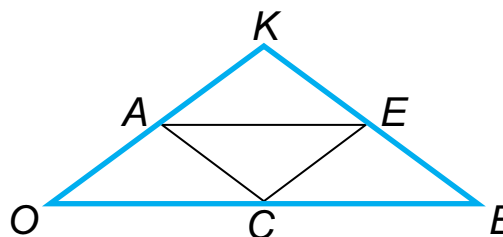
2. $64 + 4 + 30$ $38 - 6 - 30$ $47 - 4 - 20$
 $32 + 6 - 18$ $75 - 40 - 5$ $84 - 22 - 62$

3. За день 2 бетоновози зробили 16 рейсів на будівництво. Перший зробив 9 рейсів. На скільки менше рейсів зробив другий бетоновоз? $\blacktriangle$ Заміни 16 на 17. Що не змінилося в розв'язанні?

4. За малюнком і схемою склади задачу про асфальтоукладачі.

5. Склади нерівності про число трикутників і чотирикутників на малюнках.

6*. Дві дошки завдовжки 11 м і 12 м збили в одну так, що їх загальна довжина стала 20 м. Яка довжина здвоєної частини цієї дошки?

7. На будівництві працює 65 робітників. 3 них 24 жінки. Кого більше на будівництві — жінок чи чоловіків — і на скільки більше?

8. $34 + 40$ $\square$ $98 - 20$ $76 - 5$ $\square$ $21 + 50$
 $96 - 50$ $\square$ $59 - 13$ $38 - 6$ $\square$ $65 - 44$

53

+27

-40

+6

-24

+8

=?

ДОДАВАННЯ ТА ВІДНІМАННЯ ДВОЦИФРОВИХ ЧИСЕЛ З ПЕРЕХОДОМ ЧЕРЕЗ РОЗРЯД

37

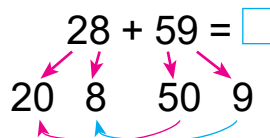
1. $7 + \boxed{5\ 6\ 7\ 8\ 9}$ $40 + \boxed{16\ 17\ 18\ 19}$

2. Обчисли вирази зручним способом.

$30 + 4 + 60 + 5$ $20 + 8 + 50 + 1$ $40 + 7 + 30 + 2$

+25

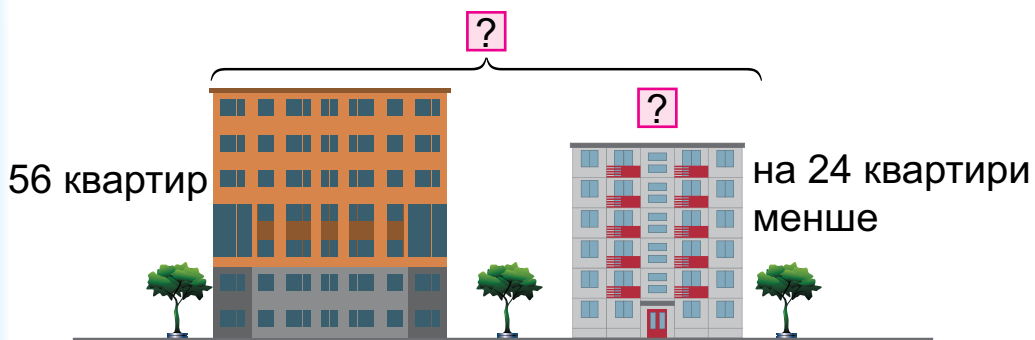
3. Розглянь записи та поясни обчислення.

$28 + 59 = \square$ $20 + 50 = 70$ $8 + 9 = 17$

       $70 + 17 = 87$ $28 + 59 = 87$

-30

4. Щоб зробити 85 кг розчину для укладання цегли, узяли 20 кг води, 13 кг цементу й пісок. На скільки кілограмів більше взяли піску, ніж цементу?

5. За малюнком склади задачу.

+8

6. Пояснить одне одному, як обчислити вирази.

$39 + 24$ $47 + 46$ $28 + 37$ $56 + 39$

-10

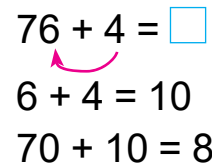
7*. Знайди периметр квадрата зі стороною 12 см.

8. На будівництво перша вантажівка зробила 8 рейсів із цеглою, а друга — на 4 рейси більше. Скільки всього рейсів зробили обидві вантажівки?

=?

9. $26 + 61$ $57 + 22$ $75 - 13$ $42 + 48$

1. Розглянь записи та поясни обчислення.

$76 + 4 = \square$ $48 + 6 = \square$ $17 + 23 = \square$

       $6 + 4 = 10$ $8 + 6 = 14$ $7 + 3 = 10$
 $70 + 10 = 80$ $40 + 14 = 54$ $10 + 20 = 30$

80

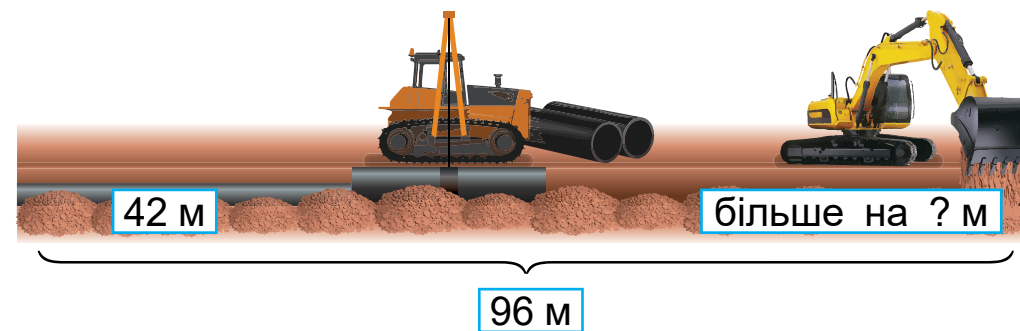
2. Які рівності хибні? Обчисли та запиши правильно.

$65 + 8 = 73$ $56 + 4 = 60$ $87 + 4 = 92$ $71 + 9 = 80$
 $36 + 9 = 44$ $47 + 5 = 97$ $58 + 4 = 89$ $26 + 6 = 32$

-6

3. На будівництві трубопроводу екскаватор прокопав 96 м траншеї, а трубокладальник уклав 42 м труб. На скільки метрів більше залишилося укласти труб, ніж уклали?

+24

-8

4. Біля новобудови першого дня проклали 48 м водопроводу, другого — 45 м, а третього — на 46 м менше, ніж першого і другого дня разом. Скільки метрів водопроводу проклали третього дня?

-7

▲ Порівняй у нерівностях кількість метрів водопроводу, які прокладали кожного дня.

-40

5*. Побудуй прямокутник, ширина якого 2 см і який можна поділити на два квадрати.

=?

6. $56 + \square = 98$ $\square - 6 = 48$ $\square - 40 = 37$ $86 - \square = 34$

7. $51 + 20$ $52 + 7$ $39 + 6$ $77 - 30$

$59 - 20$ $47 + 5$ $71 + 6$ $45 + 6$

8. На двох машинах привезли 78 упаковок тротуарної плитки. На першій було 44 упаковки. Якою машиною привезли більше упаковок плитки і на скільки?

1. $14 \xrightarrow{+6} ? \xrightarrow{+5} ? \xrightarrow{-5} ? \xrightarrow{+36} ? \xrightarrow{-50} ? \xrightarrow{+29} = ?$

2. За записами поясни 2 способи обчислень.

$$56 + 24 = \square$$

$$\begin{array}{l} 50 + 20 = 70 \\ 6 + 4 = 10 \\ 70 + 10 = 80 \end{array} \quad \begin{array}{l} 56 + 20 = 76 \\ 76 + 4 = 80 \end{array}$$

3. $43 + 37 - 60$ $54 - 26 + 42$ $24 + 48 + 18$

4. У супермаркет завезли однакову кількість ящиків лимонів і апельсинів. Вивантажили 54 ящики апельсинів і 38 ящиків лимонів. Залишилося вивантажити ще 36 ящиків апельсинів. Скільки залишилося вивантажити ящиків лимонів?

5. За коротким записом склади задачу про завезення в супермаркет фруктів.

Фрукти	Планували	Завезли	Залишилося
Банани	однакову	23 ящ.	45 ящ.
Ківі	кількість	54 ящ.	?

6. Накресли прямокутник, ширина якого 2 см, а довжина на 5 см довша. Знайди його периметр.

7*. Перший доданок збільшили на 8, а другий — зменшили на 15. Як змінилася сума? Перевірте свій висновок на прикладі суми $32 + 25$.

8. $46 + 34$ $27 + 43$ $18 + 25$ $39 + 26$

9. У магазині було стільки ж кілограмів лимонів, скільки грейпфрутів. Після продажу 26 кг лимонів і 49 кг грейпфрутів залишилося 53 кг грейпфрутів. Скільки залишилося кілограмів лимонів?

1. $48 + \begin{array}{|c|} \hline 12 \\ \hline 20 \\ \hline 34 \\ \hline \end{array}$ $54 + \begin{array}{|c|} \hline 14 \\ \hline 26 \\ \hline 47 \\ \hline \end{array}$ $46 + \begin{array}{|c|} \hline 30 \\ \hline 24 \\ \hline 49 \\ \hline \end{array}$ $15 + \begin{array}{|c|} \hline 85 \\ \hline 68 \\ \hline 35 \\ \hline \end{array}$

2. За малюнками поясни, як можна від суми чисел 5 і 3 відняти 2.

  $(5 + 3) - 2 = 8 - 2 = 6$

  $(5 + 3) - 2 = (5 - 2) + 3 = 6$

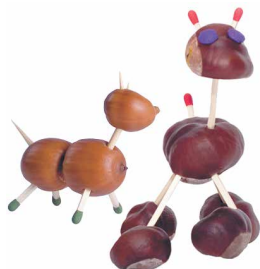
  $(5 + 3) - 2 = 5 + (3 - 2) = 6$

4. Знайди значення виразів різними способами.

$(48 + 36) - 24$ $(56 + 34) - 20$ $(47 + 28) - 6$

Щоб відняти число від суми, можна, якщо це можливо, відняти число від одного доданка і різницю додати до іншого доданка.

5. Розв'яжи задачу трьома способами. Оленка зібрала 5 каштанів, 6 жолудів. Із 4 плодів вона зробила телятко. Скільки каштанів і жолудів залишилося?

6. Обчисли зручним способом.

$$(36 + 27) - 16$$

$$(58 - 34) - 24$$

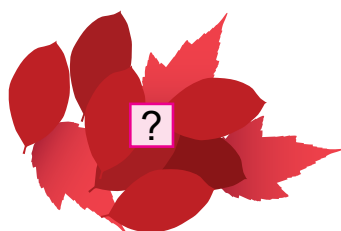
$$(25 + 45) - 50$$

7. Побудуйте квадрат зі стороною 2 см. Знайдіть його периметр. Побудуйте прямокутник з таким самим периметром.

8. $(56 + 38) - 18$ $(46 + 54) - 30$ $(28 + 46) - 16$

9. Для панно діти зібрали 7 бордових листочків груші й 5 червоних листочків калини. На панно вже прикріпили 3 листочки. Скільки листочків залишилося прикріпити?

Зібрали
7 л. і 5 л.

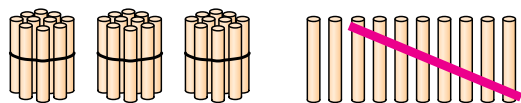

1. Поясни обчислення.

$$16 - 7 = (10 + 6) - 7 = (10 - 7) + 6 = 9$$

2. Розглянь малюнок. Поясни розв'язання.

$$40 - 8 = 32$$

48

3. Виконай обчислення за зразком.

$$60 - 8 = (50 + 10) - 8 = (10 - 8) + 50 = 52$$

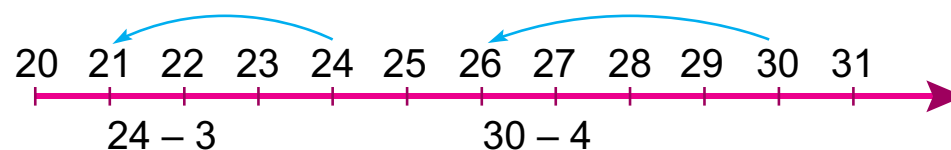
$$50 - 6$$

$$70 - 7$$

$$90 - 4$$

$$100 - 5$$

4. Знайди різниці за числовим променем.

5. Першого дня в саду посадили 16 яблунь, другого — на 4 яблуні більше. Залишилося посадити 60 яблунь. Скільки всього яблунь посадять? Зміни запитання, щоб у розв'язанні змінилася друга дія.

6. Склади задачі про посадку кущів малини за виразом $(6 + 9) + 15$.

7*. Довжини сторін прямокутного трикутника 3 см і 4 см. Накресли такий трикутник і знайди його периметр.

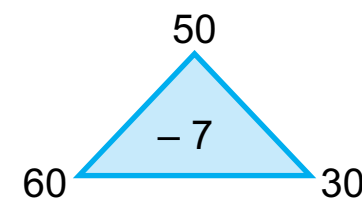
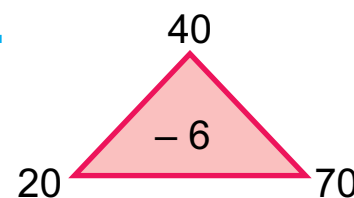
8. Запиши та обчисли вирази.

$$30 \ 70 \ 50 \ 90 \ 10 - 6$$

$$30 \ 70 \ 50 \ 90 \ 10 + 6$$

9. У саду обкопали 24 кущі смородини та 16 кущів порічок. Залишилося обкопати 35 кущів. Скільки всього кущів обкопають?

1.

49

2. За записами поясни, як знайшли різницю.

$$65 - 7 = 65 - 5 - 2 = 58$$

$$65 - 7 = (50 + 15) - 7 =$$

$$= 15 - 7 + 50 = 58$$

3.

a	23	31	64	75
a - 6				

a	21	34	60	86
a - 8				

4. Зібрали 32 кг печериць і 18 кг глив. Частину печериць та всі гливи розклали в кошики по 1 кг, і залишилося ще 5 кг печериць. Скільки всього кілограмів печериць і глив розклали в кошики?

Печериці

Гливи

Гриби	Зібрали	Розклали	Залишилося
Печериці	32 кг	? } ?	5 кг
Гливи	18 кг	18 кг }	—

5. До магазину привезли 86 кг грибів. Частину грибів продали, і залишилося 9 кг. На скільки кілограмів грибів більше продали, ніж залишилося?

▲ Які ще запитання можна поставити до умови?

6*. Побудуйте 2 прямокутники. У кожному проведіть 2 відрізки так, щоб утворилися: 1) трикутник і 2 чотирикутники; 2) 2 трикутники і чотирикутник.

7. До ресторану завезли 24 кг білих грибів і 6 кг печериць. Приготували грибні страви, і залишилося

лише 9 кг білих грибів. Скільки кілограмів грибів використали для приготування страв?

8. $12 - 8$ $43 - 9$ $53 - 9 - 8$ $64 - 8 - 7$

1. Знайди всі різниці, у яких зменшуване 60, 63, 69, а від'ємник 7, 8, 9.

2. Біля дерева росло 7 грибів. Білочка зірвала 2 гриби, а їжак — 1 гриб. Скільки грибів залишилося на дереві?

Поясни 3 способи розв'язання задачі.

1-й спосіб: $7 - (2 + 1) = 7 - 3 = 4$ (гр.)

2-й спосіб: $(7 - 2) - 1 = 5 - 1 = 4$ (гр.)

3-й спосіб: $(7 - 1) - 2 = 6 - 2 = 4$ (гр.)

3. За малюнком досліди, як від 10 відняти суму чисел 3 і 4 трьома способами. Перевір висновок.

Було

Зібрали

Залишилося — ?

Щоб відняти суму від числа, можна послідовно відняти від числа кожний доданок.

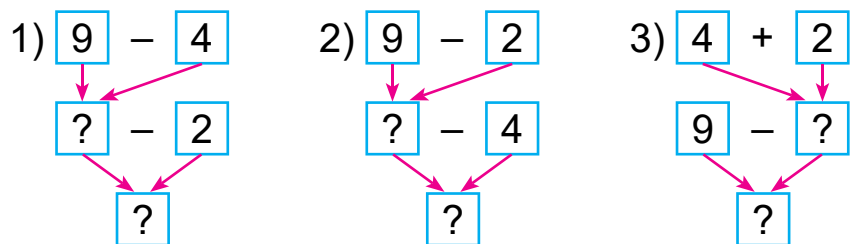
4. Яку властивість додавання використано для віднімання чисел частинами?

$$15 - 7 = 15 - (5 + 2) = (15 - 5) - 2 = 8$$

5. Діти знайшли в парку 9 шишок. Із 4 шишок сосни і 2 шишок ялини вони зробили їжачків. Скільки шишок залишилося? Розв'яжи задачу трьома способами за схемами міркувань.

6*. Побудуйте 2 прямокутники. Проведіть у першому з них 2 відрізки так, щоб утворилося 2 трикутники і п'ятикутник, а в другому — 2 трикутники і шестикутник.

7. Обчисли зручним способом.

$86 - (30 + 6)$ $75 - (37 + 25)$ $98 - (18 + 20)$

8. На гілках білочка розвісила 12 грибів. На 2 гілках було по 4 гриби. Скільки грибів білка розвісила на інших гілках?

1. $18 - 9$ $24 + 6$ $40 - 3$ $37 - 8$

2. Розглянь записи та поясни обчислення. Яку властивість використано?

$65 - 37 = \square$ $65 - 30 = 35$ $35 - 7 = 28$
 $\begin{array}{c} \swarrow \quad \searrow \\ 30 \quad 7 \end{array}$

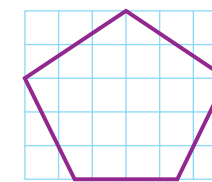
3. $73 - 28$ $71 - 24$ $64 - 36$ $44 - 17$
 $94 - 39$ $53 - 47$ $55 - 27$ $75 - 57$

4. Пасічник зібрав за літо 85 кг меду. Частина зібраного меду він відправив до дитячого будинку, і залишилося 9 кг липового і 5 кг квіткового меду. Скільки кілограмів меду пасічник відправив до дитячого будинку? Досліді, скількома способами можна розв'язати задачу.

5. За малюнками склади задачі про кількість літрів олії.

6*. Накресліть 2 п'ятикутники. У першому з них з однієї вершини проведіть 2 відрізки, щоб утворилося 3 трикутники, у другому — 2 трикутники і чотирикутник.

7. $56 - 28$ $62 - 26$ $36 - 27$ $65 - (34 + 19)$
 $44 - 19$ $73 - 45$ $89 - 68$ $65 - 34 - 19$

8. Зібрали 53 кг гречаного меду, а меду з квітів соняшнику — 42 кг. Скільки кілограмів меду відвезли на кондитерську фабрику, якщо залишилося 19 кг меду?

1. $45 - 18$ $46 - 19$ $62 - 28$ $93 - 47$

2. Досліді записи та поясни обчислення.

$60 - 37 = \square$ $60 - 30 = 30$ $30 - 7 = 23$
 $\begin{array}{c} \swarrow \quad \searrow \\ 30 \quad 7 \end{array}$

3. $70 - 23$ $50 - 18$ $80 - 56$ $40 - 16$

4. У класі 16 дівчаток і хлопчики. На перерві не гра-ло в ігри 7 дівчаток. Скільки хлопчиків грало в ігри, якщо їх було на 3 більше, ніж дівчаток?

5. Склади задачі: 1) за коротким записом; 2) за ма-люнком і виразом $35 - (8 + 13)$.

Театральний гурток — 14 уч.
Гурток малювання — ?, на 7 уч. більше } ?

8 дів. і 13 хл.

35 діт.

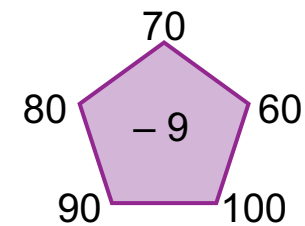
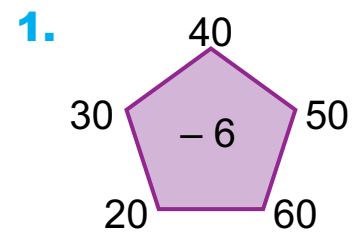
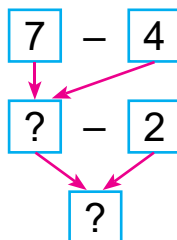
6. Віднови рівності.

$$\begin{array}{lll} 21 - \square = 9 & \square - 6 = 35 & 34 + \square = 41 \\ 45 - \square = 19 & \square + 5 = 62 & 83 - \square = 29 \end{array}$$

7*. Накресли прямокутник завширшки 2 см, який відрізком можна поділити на 2 квадрати.

$$\begin{array}{llll} \blacksquare 8. & 45 + 35 & 40 - 5 & 36 + 4 & 25 + 25 \\ \circlearrowleft & 80 - 44 & 35 + 25 & 60 - 35 & 50 - 5 \end{array}$$

9. У м'яча грало 7 дівчаток і стільки ж хлопчиків. З гри вийшло кілька дівчаток, а хлопчиків — на 2 менше. Скільки вийшло з гри хлопчиків, якщо грати залишилося 4 дівчинки?

2. На виставці малюнків розмістили свої роботи 15 дівчаток, а хлопчиків — на 5 більше. Залишилося розмістити ще 7 робіт хлопчиків. Скільки всього було робіт хлопчиків?

3. У подарунок іменинникам класу купили 32 книжки. Книжки вже подарували 12 хлопчикам і 8 дівчаткам. Скільки книжок залишилося подарувати?

Купили	Подарували	Залишилося
32 книжки	Хл. — 12 кн. Дів. — 8 кн.	? кн.

$$\begin{array}{lll} 4. & 63 + 27 - 58 & 80 - 33 + 16 & 94 - 67 - 19 \\ & 44 + 38 - 29 & 70 - 19 + 31 & 62 - 36 - 8 \end{array}$$

5*. Від найбільшого двоцифрового числа відними найбільше число п'ятого десятка.

6*. Накресліть прямокутник завширшки 3 см, який можна поділити відрізком на 2 квадрати.

7. У класі люблять читати українські народні казки 9 учнів, а оповідання — на 4 учні більше. Оповідання читають 5 хлопчиків. Скільки дівчаток читають оповідання?

8. Запиши та обчисли вирази.

$$70 - \boxed{6} \boxed{12} \boxed{38} \boxed{53} \quad \boxed{62} \boxed{80} \boxed{75} \boxed{51} - 37$$

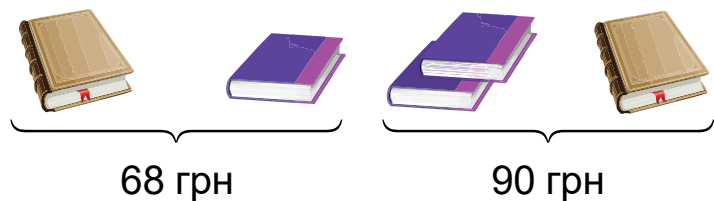
1. 1) $27 + 7$ $48 + 18$ 2) $34 + 8$ $36 + 15$
 $80 - 3$ $60 + 34$ $90 - 2$ $60 + 33$
 $62 - 8$ $45 - 37$ $43 - 7$ $72 - 54$

2. Склади задачу за коротким записом.

Книжки	Було	Продали	Залишилося
Розмальовки	23 кн.	9 кн.	?
Казки	15 кн.	?, на 6 менше	

▲ На які ще запитання можна знайти відповіді за коротким записом?

3*. За малюнком знайдіть ціну кожної книжки.

4. Накреси прямокутник зі сторонами 2 см і 6 см. На скільки рівних квадратів можна його поділити? Знайди периметр одного такого квадрата.

5*. Продовж ряди:

- 1) 15, 12, 9, ...
 2) 2, 3, 5, 6, 8, 9, 11, ...

6. На полицях книжкового магазину було 23 віммельбухи. Продали спочатку 8 таких книжок, а потім — ще 6. Скільки віммельбухів залишилося продати?

7. $70 - 4$ $37 + 6$
 $92 - 56$ $65 + 19 - 38$

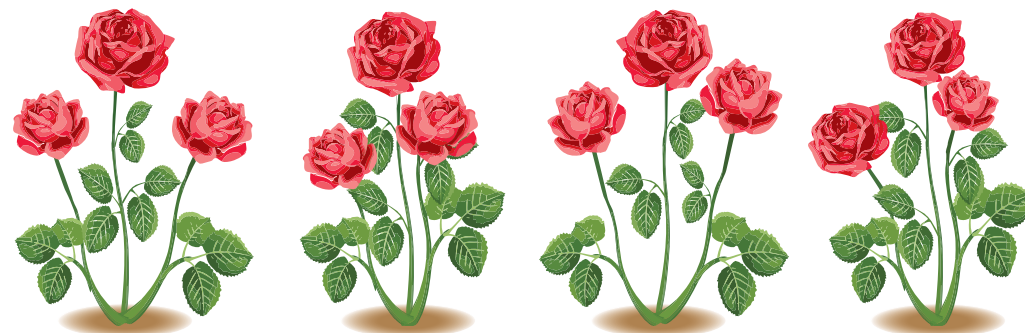
ТАБЛИЧНЕ МНОЖЕННЯ ТА ДІЛЕННЯ

Множення

1. Що спільне у виразах?

$3 + 3 + 3 + 3 + 3 + 3$ $8 + 8 + 8 + 8$ $12 + 12 + 12$

2. Скільки всього квіток троянд?

$3 + 3 + 3 + 3 = 12$

Додавання однакових доданків називають **множенням**. Суму однакових доданків $3 + 3 + 3 + 3 = 12$ записують так: $3 \cdot 4 = 12$. Крапка ($\cdot$) — знак множення.

Рівності на множення читай так: 3 помножити на 4 буде 12 або: По 3 взяти чотири рази буде 12.

3. Обчисли та заміни додавання множенням.

$2 + 2 + 2 + 2 + 2$ $4 + 4 + 4$ $5 + 5 + 5$
 $3 + 3 + 3 + 3 + 3$ $6 + 6 + 6$ $7 + 7 + 7$

4. Заміни множення додаванням за зразком.

$6 \cdot 4 = 6 + 6 + 6 + 6$ $3 \cdot 6$ $4 \cdot 5$ $12 \cdot 2$
 $9 \cdot 3$ $8 \cdot 4$ $10 \cdot 4$

5. Для виготовлення кінетичного піску використали 10 кг крохмалю, піску — на 20 кг більше, а води — на 27 кг менше, ніж піску. Скільки кілограмів води використали?

6*. Скільки потрібно паличок, щоб побудувати 3 окремих квадрати? Розв'яжіть задачу додаванням, а потім запишіть множенням.

7. Обчисли та заміни, де це можливо, додавання множенням. Придумай та запиши кілька подібних виразів.

$13 + 13 + 18$	$41 + 14$	$20 + 20 + 10 + 20$
$15 + 15 + 15$	$18 + 18 + 18$	$11 + 11 + 11 + 11 + 11$

8. Соком заповнили 35 літрових пляшок, дволітрових — на 15 більше, а півлітрових — стільки ж, скільки літрових і дволітрових разом. Скільки півлітрових пляшок заповнили соком?

35

?,
на 15 більше

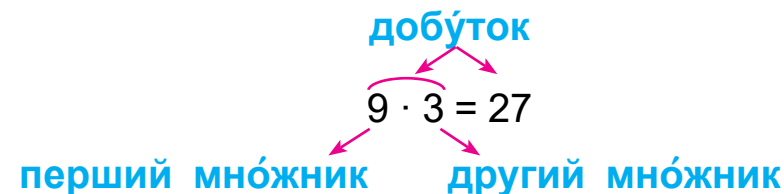
?

58

1. Як називають числа при додаванні? Спробуй назвати числа при множенні. Заміни додавання множенням.

$8 + 8 + 8 + 8$ $9 + 9 + 9$ $45 + 45$ $31 + 31 + 31$

2. Прочитай назви чисел при множенні.

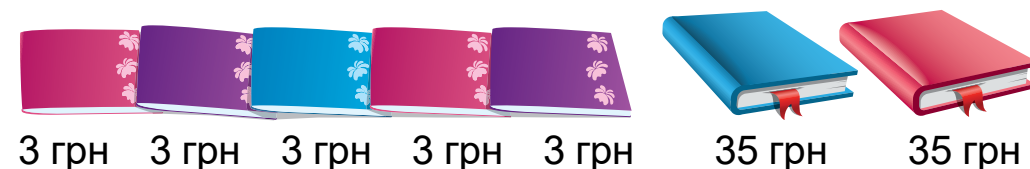

Числа, які множать, називають **множниками**. Число, яке дістаємо при множенні, — **добуток**. Вираз $9 \cdot 3$ називають **добутком** чисел 9 і 3.

3. Заміни множення додаванням. Обчисли, запиши результат. Назви числа в одержаних рівностях.

$4 \cdot 3$ $2 \cdot 5$ $7 \cdot 2$ $6 \cdot 3$ $9 \cdot 2$ $10 \cdot 4$

4. Склади задачі за малюнками. Розв'язання запиши додаванням, а потім — множенням.

3 грн   3 грн   3 грн   3 грн   3 грн

35 грн   35 грн

5. Накресли квадрат зі стороною 3 см. Знайди його периметр спочатку додаванням, а потім — множенням.

6*. Щоб купити журнал, братові бракує 35 грн, а сестрі — 1 грн. Вони вирішили за всі гроші разом купити журнал. Але грошей знову забракло. Якою може бути вартість журналу? Скільки грошей було окремо в сестри і брата?

59

7. Діти читали 4 дні по 2 сторінки книжки щодня. Скільки всього сторінок вони прочитали? Запиши розв'язання додаванням, а потім — множенням.

8. Обчисли, замінивши множення додаванням.

$5 \cdot 3$

$6 \cdot 4$

$3 \cdot 5$

$20 \cdot 4$

$34 \cdot 2$

Таблиця множення числа 2

1. Досліді, чи в усіх виразах можна додавання замінити дією множення. Обчисли.

$24 + 24 + 24$

$51 + 15 + 15$

$20 + 20 + 20 + 20 + 20$

Прочитай отримані рівності. Що у виразах на множення показує перший множник, другий множник?

2. Скільки всього деталей Лего? Знаходити добуток додаванням незручно. Складемо таблицю множення числа 2.

$2 + 2 = 4$

$2 \cdot 2 = 4$

$2 + 2 + 2 = 6$

$2 \cdot 3 = 6$

$2 + 2 + 2 + 2 = 8$

$2 \cdot 4 = 8$

$2 + 2 + 2 + 2 + 2 = 10$

$2 \cdot 5 = 10$

$2 + 2 + 2 + 2 + 2 = 12$

$2 \cdot 6 = 12$

$2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 = 14$

$2 \cdot 7 = 14$

$2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 = 16$

$2 \cdot 8 = 16$

$2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 = 18$

$2 \cdot 9 = 18$

3. $\begin{matrix} > \\ < \\ = \end{matrix}$ $2 + 2 + 2$ $2 \cdot 4$

$2 \cdot 5$ $2 + 2 + 2 + 2 + 2$

$2 \cdot 6$ $2 + 2 + 2 + 2$

$2 \cdot 3$ $2 + 2 + 2 + 2 + 2$

В. О. Науменко
Ф. І. Мовчун
С. С. Тарнавська

УКРАЇНСЬКА МОВА та ЧИТАННЯ

2 клас
Перша частина

Віра Науменко
Антоніна Мовчун, Світлана Тарнавська

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

2 клас

Підручник для 2 класу
закладів загальної середньої освіти
У двох частинах
Частина 1

Київ
«ГЕНЕЗА»
2019

фрагмент інтерактивної версії підручника:
<https://youtu.be/JQP1fhtNArk>

ЛЮБИЙ ХЛОПЧИКУ! ЛЮБА ДІВЧИНКО!

У твоїх руках підручник, над яким працювало багато людей. Спілкуйся з ним як з найкращим другом.

Ти вже вмієш читати й писати, висловлюєш свої думки. Утім, щоб оволодіти мовою, потрібно відкрити ще чимало її таємниць.

Розкрити таємниці мови й оволодіти літературними скарбами допоможуть тобі герої підручника — Емма, Ерік, Микита, Тоня, Матвійко-мудрійко.

Емма — дбає, аби тобі були зрозумілі емоції всіх, з ким спілкуєшся. Її ім'я і слово *емоції* починаються однаково.

Ерік — родом з Данії. Разом ви відкриєте дорогу до мовних скарбів. Цінує енергійність, рішучість.

Микита — український хлопчик. Любить свою країну, сім'ю, пригоди і друзів. Сильний та кмітливий.

Тоня родом з Норвегії. Спритна, обожнює спілкування.

Матвійко-мудрійко — любить читати, надає потрібну інформацію, розважливий. Радо допоможе розв'язати проблеми.

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ:

— спілкуємося, розігруємо діалог

— виконуємо завдання самотійно або в парі, групі

— читаємо, досліджуємо самотійно або в парі, групі; перевіряємо свої досягнення

— слухаємо

ОСІНЬ ДАРУЄ НАМ РАДІСНУ ЗУСТРІЧ

З **ким** дарує осінь зустріч? Чому саме **осінь** дарує зустріч?

Осінь покликала мене до школи

Які **емоції** викликала осінь?

1. Прочитайте разом розмову героїв підручника. Що викликала в дітей радість? На якій сторінці ви з ними познайомилися?

— О, Тоню, Матвійку-мудрійку! Наші друзі-другокласники вже впізнали нас. Усіх вітаю! Тоню, у твоїх очах сяє радість!

— Добрий день, Микито, Матвійку-мудрійку! Я рада, що ми будемо разом читати, міркувати. Я вивчатиму українську мову. Упевнена, що мені буде цікаво-цікаво!

— Вітаю, друзі! Я завжди готовий допомогти! До зустрічі на сторінках підручника.

2. Прочитай. Даня — персонаж книжки «Мое щасливе життя» шведської письменниці Рус Лагеркранц. Дізнайся, що цікавило Даню, коли вона йшла вперше до школи. Що викликало в дівчинки страх? Що для неї було дуже важливим?

Даня йде до школи в перший клас. Їй цікаво, як там усе буде.

— Як ти думаєш, я сподобаюся вчительці? — спитала Даня тата.

— Звичайно, — відповів тато.

— А як ти думаєш, я сподобаюсь своїм однокласникам?

Раптом їй стало страшно. А що, як у неї зовсім не буде друзів?

3. Пригадай свої відчуття доробогою до школи в перший клас. Покажи виразом обличчя свої емоції. А який настрій був у тебе по дорозі у другий клас? Даня запитувала тата про те, що її цікавило. Які запитання в тебе виникли? Від кого ти хочеш одержати на них відповідь?

4. Прочитай рядки з пісні «Вчителі» (слова і музика Назара Савка).

Вчителі, вчителі,
наші другі батьки.
Ми у школу до вас
всі йдемо залюбки.

 5. Відшукайте на каналі «З любов'ю до дітей» відео пісні «Вчителі», послухайте всю пісню. Придумайте свої танцювальні рухи і проспівайте пісню разом з виконавцями. Розкажіть, що найбільше сподобалося: танець, слова пісні, музика, спів, усе відео.

— Слухаючи, звертай увагу на вираз обличчя співрозмовника, його рухи.

6. Прочитай, з ким Даня поділилася своїми враженнями про перший шкільний день. Які емоції переживала дівчинка? З ким ти ділишся своїми враженнями?

Увечері їхня сім'я святкувала перший шкільний день.

А їхня сім'я — це сама Даня, тато й Мурка.

— То було не так і страшно, — розказувала Даня Мурці. — Я трішечки хвилювалася і дуже-дуже раділа.

Розпізнай і назви емоції цих дітей. Якими смайликами їх позначиш?

Сашко Бондарев, який виграв усі чемпіонати України з картингу.

Вілладс — герой кінофільму «Вперед до школи». Живе в Данії. Хлопчикові 6 років. За пригодами йому ніколи сумувати.

Знаю, що людина може переживати різні емоції. Їх викликають події, слова співрозмовника, погода, книжка — усе, що людина чує, бачить, чого торкається. Розпізнаю емоції за виразом обличчя співрозмовника, жестами.

Школа дає нам крила

Що дає нам *крила*?

Чим школярі подібні до парашутистів?

Що в рюкзаках у школярів і що — у парашутистів?

Анатолій Качан — український дитячий письменник. Зі своїми читачами завжди розмовляє серйозно, змагатися з ним у знанні скоромовок, лічилок, безкінечників даремно — їх письменник знає безліч.

КРИЛАТА ШКОЛА

На світанку вулицею міста,
Де шумлять про зиму явори,
З рюкзаками, як парашутисти,
Поспішають юні школярі.

Наша рідна школа біля гаю
Схожа на літак-аероплан.
Цей літак щоранку вирушає
До Країни творчості і знань.

Опадає з кленів жовте листя
На куці калини, мій рюкзак.
Осінь у червоному намисті
Проводжає літо на літак.

1. Що тебе зацікавило у вірші? Які картини виникли в уяві? Що ти хочеш намалювати?

2. Прочитай вірш, а потім попрацюй зі схемою-літаком. На які запитання можеш дати відповідь? Постав свої запитання.

3. Чи можеш назвати свою школу крилатою? Поясни чому.

4. Прочитайте групами виділені у вірші рядки. Як поет пояснює, що прийшла осінь? Послухайте, як міркує Ерік. А як думаєте ви?

— Про осінь і літо поет розповідає у вірші як про людину. А насправді, що то за «червоне намисто»? Закінчилося літо, прийшла осінь. Як про це сказав поет? Називаємо такі вислови барвистими, образними. Так само гарно можна сказати й про інші пори року.

5. Розгадай ребуси. Перевір, чи є ці слова у вірші.

МІ 100

НАМИ 100

10

6. Закінчи запитання словами з вірша.

Поспішають з рюкзаками

Ш							
---	--	--	--	--	--	--	--

 ?

Осінь схожа на

				К
--	--	--	--	---

 ?

Осінь проводить

			О
--	--	--	---

 ?

Опадає

Л				
---	--	--	--	--

 ?

Літак вирушає до Країни

		а				?
--	--	---	--	--	--	---

Запам'ятовую вірш. Умію відшукувати в тексті слова, доповнювати запитання, давати на них відповідь. Можу пояснити, чому школа, у якій я вчуся, крилата.

Наші враження про барвисті літні дні

Літні дні *барвисті*?

— Звичайно, барвисті. Улітку в тебе був час і на мандрівки, і на ігри з друзями, і на нові книжки. Дні, багаті на враження, барвисті. Якщо вони одноманітні, то кажуть...

Допоможи Матвійкові дібрати потрібне слово.

Доведи за світлинами Славчика, що літо дарує багато вражень.

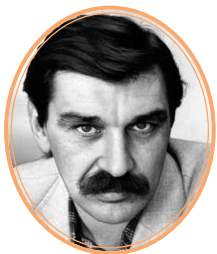
11

Відшукай на світлинах Славчика та його друзів. Про друзів він розповів так:

- Юля мало купалася і боялася їздити верхи на коні.
  - Роман не катався на велосипеді.
  - Надійка найбільше полюбляла плавати в морі.
- Розкажи про свій відпочинок.

Прочитай прізвище автора, заголовок вірша. «Пробіжи» очима текст. Чи є в ньому слова *барвисті дні*? Проглянь текст швидко ще раз. Яке слово часто повторюється? Полічіть удвох, скільки разів у тексті разом із заголовком повторюється слово *канікули*. Звірте свої результати.

Анатолій Костецький — український дитячий письменник. Навчився читати й писати в п'ять років. З раннього дитинства був упевнений, що стане письменником.

КАНІКУЛИ

«Канікули! Канікули!» — співає все навколо. Канікули, канікули, канікули у школі! А що таке канікули? Це — літні дні барвисті, це час, коли нам ніколи хоча б на мить присісти, бо треба мчати босими наввипередки з вітром,

ЯК ЧИТАТИ?

радісно, голосно

швидше

з густих лісів приносити горіхів повні відра.

Це час у річці хлюпатись,
підсмажувати спину
і зранку в лузі слухати
тонку струну бджолину...

Це час, коли за друзями
ми скучим, як ніколи,
і нам страшенно схочеться
скоріше знов до школи!..

повільніше

тихо

виділити голосом

- 1. Який настрій передано у вірші? Коли тобі влітку було радісно? Коли — сумно?
2. Чи погоджуєшся ти з такою думкою: хоч автор вірша й не назвав усі твої улюблені розваги на канікулах, проте настрої твій передав?
3. Підготуйся до читання вірша вголос. Зверни увагу на підказки справа. Прочитай вірш виразно.
4. Прочитай виділені рядки. Чи хочеш у них щось змінити? Якщо так, то поясни чому.
5. Визнач, які емоції передано в цих рядках. Зістав зі своїми.
6. Який відпочинок дітей описано у вірші? Які думки щодо відпочинку наступного літа виникли в тебе? З ким ти їх хочеш обговорити?

Висловлюю свої думки. Визначаю почуття, які викликав у мене твір. Зіставляю настрої у вірші із власним. Висловлюю пропозицію, як змінити закінчення вірша.

СПІЛКУВАННЯ. ДІАЛОГИ

Усне спілкування. Людські емоції

— Тоню, Микито, ми з Еммою влітку відпочивали в дитячому таборі «Буковинське орлятко».

— Було так чудово! Гуртки, змагання, спортивні ігри.

— Я влітку теж не сумував — бігав на річку, допомагав бабусі. Дідусь мене брав на риболовлю, розповідав цікаві історії.

— У наш табір приїжджали письменники. Вони читали свої твори. Нам дуже сподобалася ця зустріч.

— А ще мене зацікавила казка «Смугастий Мурмотя» Лесі Мовчун.

1.1. Прочитайте текст групою.

Смугастий Мурмотя не дуже любив школу. Тільки вірші йому подобалися. Їх читала голосно та виразно вчителька Марися Борисівна. Мурмотя мав гарний музикальний слух і добре запам'ятовував віршики. А на інших уроках потягався за партою й позіхав, грався зі своїм хвостиком, розглядав пташок за вікном.

— Нецікаво в школі! — казав Мурмотя батькам. — От якби мені комп'ютер, тоді б я точно став котом ученим!

Мама купила комп'ютер, тато встановив програму для маленьких котиків. Натискаєш лапкою на комп'ютерну мишку і випускаєш на моніторі з нірки мишей.

Батьки спочатку зраділи, що Мурмотя став посидючим і зосередженим. Весь час сидів біля комп'ютера і старанно випускав мишок.

Та успіхів у школі не було й не було.

— Мурмотю, чому ж ти не встигаєш з уроками? — докірливо питала мама. — І надворі вже не гуляєш.

— Хіба ви не знаєте? Для навчання потрібен Інтернет! — відповів Мурмотя.

Нарешті Інтернет з'явився! Тепер Мурмотя зареєстрований у «Котограмі». Після уроків гасає з іншими кошенятами. Видирається на найвищі паркани, бігає по дахах. А фотографії викладає в «Котограмі»!

2. Розіграйте діалог.

— Ерік і Емма замислилися, чому Мурмотя не мав успіхів у навчанні. Вони спілкувалися, ставили одне одному запитання, сперечалися, чи стане Мурмотя котом ученим, як обіцяв батькам.

— Скажи, будь ласка, Еммо, ти звернула увагу на те, який талант мав Мурмотя?

— Так, він мав гарний музикальний слух і добре запам'ятовував віршики. А ти можеш пояснити, чому саме вірші йому подобалися?

— Я думаю тому, що їх читала голосно та виразно, мабуть, як музику, учителька Марися Борисівна. А ти ж сама сказала, що Мурмотя мав музикальний слух. На інших уроках котик потягався за партою й позіхав, грався зі своїм хвостиком, розглядав пташок за вікном.

— Вибач, будь ласка, кого він розглядав за вікном?

— Пташок. Еммо, поміркуймо, чому Мурмоті не допоміг у навчанні ні комп'ютер, ні Інтернет.

1. Як ти вважаєш, що відповіла на Ерікове запитання Емма?

2. У виділеному в тексті уривку промов слова мами з докором. Відшукай у тексті слова, які слід промовляти з незадоволенням.

3. Які емоції ти відчуваєш, читаючи про поведінку Мурмоті? Поясни своє ставлення до котика.

4. Чи дотримувалися Ерік та Емма правил культури спілкування?

5. Що Емма перепитувала в Еріка? Які слова вона використала при перепитуванні?

6. Що тобі хотілося б перепитати у співрозмовників? Перепитай. Уточни.

— Ми завжди реагуємо на почуте чи побачене, виявляємо наше задоволення або незадоволення, радість, страх, гнів, печаль тощо — тобто проявляємо емоції. Емоції можна передати смайликами.

Відшукай у казці про Мурмотю уривки тексту до цих смайликів.

— Пропоную позмагатися у виразному читанні.

2. Виразно прочитайте рядки вірша Миколи Дубаса «Сила слова» і передайте слово *ах* з відповідними емоціями — подиву, жалю та страху.

А все ж могутня сила слова:
Лишень одне маленьке «ах»
Містить великий
Подив, жаль чи страх.

Знаю, що люди під час спілкування передають інформацію, виявляють емоції. Умію дотримуватися культури спілкування. Якщо перепитую, уживаю слова вибачення: вибачте, пробачте, даруйте, прошу вибачення, перепрошую тощо.

Діалоги. Розігрування діалогів. Ставлення до почутого

— Я вчора зустрівся з однокласниками, і ми всі говорили, що влітку скучали за школою. Тільки засперечалися, чому діти ходять до школи. Кожен з нас мав свою думку.

— А я прочитала розповідь «До школи» Дмитра Чередниченка і пропоную це зробити всім.

3. Прочитай текст.

— Мамо, ходімо вже до школи! — просить Богданко.

— Ще рано, сину.

— Та вже видно.

— Але ще не пора.

Сидить Богданко та все мами питається:

— А зайці теж до школи ходять?

— Ходять. Тільки не зайці, а зайченята.

— І вовченята?

— І вовченята.

— І лисенята?

— І лисенята.

— І лелечата?

— І лелечата.

Думає щось Богданко, думає, а тоді знову:

— А де лелечата навчаються? Де їхня школа?

— У повітрі.

— А що ж вони там вивчають?

— Вони вчаться літати.

— А чого ми не вчимося літати?

— Бо люди не мають крил.

— То нащо ж у школу ходити?

— Щоб бути крилатим.

1. Що ти відповіси Богданкові на його запитання? Як розумієш відповідь мами?

2. Що означає для людини *бути крилатою*?

— Я щойно згадала Пеппі Довгупанчоку письменниці Астрід Ліндгрєн. Пеппі пішла до школи лише задля того, щоб мати канікули.

4. Прочитайте разом і усміхніться.

Томмі та Анніка нарешті вирішили вмовити Пеппі теж піти до школи.

— Ти не уявляєш, яка в нас добра вчителька, — хитро сказав Томмі, коли вони з Аннікою прийшли до Пеппі, спершу вивчивши уроки.

— Якби ти знала, як у школі цікаво! — підхопила Анніка. — Я б збожеволіла з горя, коли б не могла ходити до школи...

— І сидіти в школі не так уже й довго, — вів далі Томмі. — Тільки до другої години.

— Атож, і не встигнеш озирнутися, як уже канікули — різдвяні, великодні, літні, — додала Анніка.

Пеппі рішуче підхопилася на ноги.

— Це несправедливо, — суворо сказала вона. — Дуже несправедливо! Я цього не стерплю!

— Що несправедливо? — запитав Томмі.

— Через чотири місяці буде Різдво і у вас почнуться канікули. А в мене нічого не почнеться, — сумно мовила Пеппі. — Я не матиму канікул, навіть коротеньких, — крізь сльози додала вона. — Треба щось робити. Завтра ж я почну ходити до школи.

Томмі й Анніка аж заплескали в долоні з радощів.

Наступного дня Пеппі, як і обіцяла, з'явилася в школі. Вона забігла до класу і щосили гукнула:

— Привіт! Думаю, я не спізнилася на табличку *вноження*?

— Просимо до нас, люба Пеппі, — ласкаво сказала вчителька. — Я думаю, тобі тут сподобається, і ти навчишся багато цікавого.

— А я думаю, що матиму різдвяні канікули, — відповіла Пеппі. — Я тому й прийшла сюди. Справедливість перш за все!

 Які емоції викликав у вас цей уривок з твору? Чи насправді треба ходити до школи заради канікул?

 — Цікаві оповідання. Вони всі побудовані на розмові героїв між собою.

— А розмова двох чи кількох осіб, спілкування між ними — то діалог.

 — Нумо розіграймо ці діалоги. Ти, Микито, читатимеш слова автора, а слова героїв — Ерік, Тоня і я.

— Прочитаймо ще раз вірш Анатолія Качана «Крилата школа» на с. 9. Із цих розповідей та вірша складемо усну інформацію та передамо її співрозмовникові (одне одному).

Знаю, що розмова двох осіб, їхнє спілкування — це діалог. *Умію* розігрувати діалоги, складати усну інформацію, висловлювати своє ставлення до почутого.

ДИТИНСТВО — НАЙКРАЩА ПОРА

Найкраща? Світ такий великий! Треба вчитися в ньому жити.

Життя — це загадка, яку хочеться відгадати

Загадки цікаво відгадувати?

Наталія Забіла — українська дитяча письменниця. Свій перший вірш мала Тася написала у 5 років. Її твори — вірші, оповідання, казки — пройняті материнською любов'ю до дітей.

ДИВА КАЗКОВОГО ЛІСУ

Одного разу Катруся і Павлусь ходили по лісі над озером. Там, у низині, росло дуже багато ожини. На ній вже достигали ягоди — великі, схожі

на малину, тільки темно-червоні, аж синюваті. Раптом Катруся бачить — висить на кущі рукавичка. Сіра така, кошлата. Хто ж її тут повісив?

— Ось бачиш, Павлусю, — сказала Катруся, — це, мабуть, ішов дід лісом і загубив рукавичку. Пам'ятаєш, я тобі казку читала?

— І прибігли мишка-шкряботушка і жабка-скрекотушка! Ой, Катрусю, подивись, може, вони там сидять у рукавичці?

Катруся подивилась. Е, ні, рукавичка порожня! Катруся обережно зняла її з куща. Із чого ж це вона? І не шита, і не плетена, а така м'якенька.

Вдома діти показали свою знахідку мамі і Майці.

— Це не рукавичка, а пташине гніздо! — сказала Майя. — Не віриш мені, спитай в лісника Євгена Івановича.

Євген Іванович подивився на рукавичку і сказав:

— Так, це справді гніздо. Є така пташка — ремез. Це вона робить собі гнізда подібні до рукавички. Ось тут, де нібито великий палець, вхід до гнізда. Бачите, як хитромудро зроблено. Через такий вхід не пролізе ворог. І пташенята сидять собі там зовсім безпечно.

— А де пташенята? — спитав Павлусь.

— Пташенята вже підросли і вилетіли з гнізда.

Євген Іванович охоче і докладно розповів дітям про ремеза.

Виявляється, що це така зовсім невеличка пташка з руденькою спинкою, а шийка й голівка в неї білі, а на голівці ще й чорні смужки по боках. А дзьоб у неї довгий, гострий, і вона ним хапає дрібних комах і личинок. А ці комахи і їхні личинки — шкідники, вони псують дерева, роблять шкоду в лісі.

— Де ви знайшли це гніздо? — спитав Євген Іванович.

— На кущі біля озера.

— Так, так, ремези завжди гніздяться над водою. Вони роблять свої гнізда з кінського волосу, тоненьких травинок, рослинного пуху. Дуже майстерно зроблені їхні гніздечка. І справді схожі на рукавичку.

От яку цікаву знахідку привезе Катруся додому і покаже всім у класі.

Вона обережно поклала гніздечко в порожню коробку.

1. Що тебе зацікавило в цьому творі?
2. Що для Катрусі виявилось загадкою? Хто допоміг її відгадати?
3. Відшукайте відповіді разом з Еріком та Матвійком-мудрийком.

— Катруся зняла з куща рукавичку-гніздечко. Для чого вона це зробила? Що

розказало б гніздечко Катрусі? Що скажуть діти, вчителька, коли вона покаже гніздечко у класі? Що скажеш ти?

4. Чому лісник не зробив Катрусі зауваження за принесене пташине гніздечко?

— Нам бракує важливої інформації про ремеза, щоб правильно оцінити вчинок Катрусі. Виявляється, гніздечко, з якого вилетіли пташенята, ремези вдруге не використовують. Але ж це треба знати! По-моєму, краще гніздечок не чіпати.

5. «Рукавичка» — українська народна казка. Назви її персонажів. Чому Катруся згадала в лісі цю казку?

6. Розкажи про ремеза або його гніздечко за малюнком у тексті.

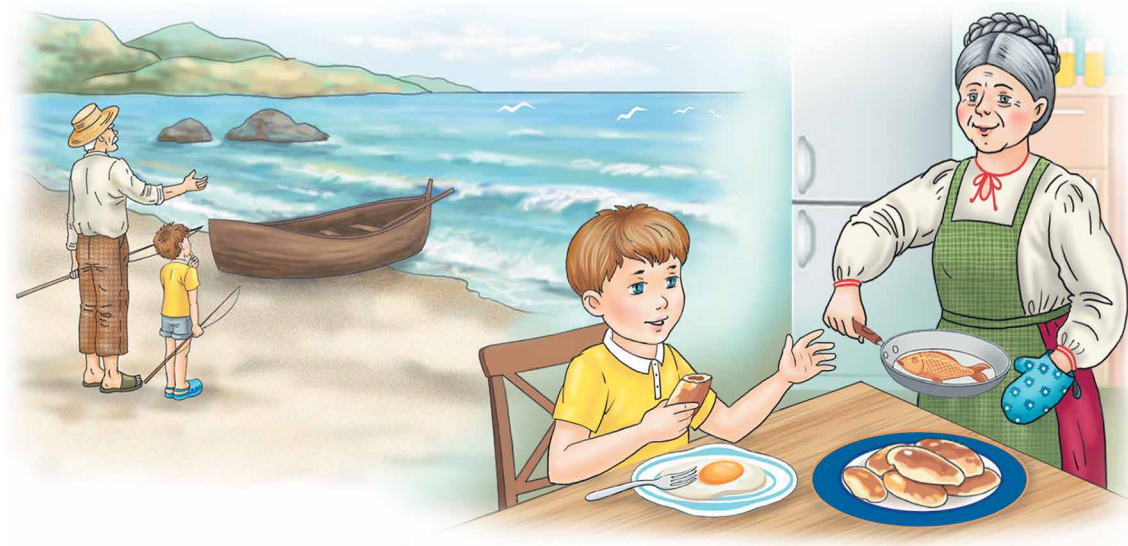
Знаю, яке в ремеза гніздо, можу про нього розповісти. Знаю, що «Рукавичка» — українська народна казка. Умію назвати персонажів твору.

Ніколи вгору глянути

Що заважає *глянути вгору*?

Юрій Збанацький — український письменник. Природна допитливість, спостережливість і кмітливість, а також гарна пам'ять завжди допомагали йому у творчості.

МОРСЬКА ЧАЙКА

(Уривок)

Дорослі часто кажуть: ніколи вгору глянути. Я раніше дивувався собі — як це так? Адже я міг скільки завгодно дивитися в синє непроглядне небо. То чи заважав хто дивитися вгору моїй мамі чи бабусі?

Тепер я знав, що то значило — ніколи вгору глянути. Ну, ось же самі подумайте. На горищі ждала риби моя покалічена чайка. Коська вже, мабуть, майстрував супутника, а я і йому пообіцяв допомагати. П'ятниця кликав мене в будинок відпочинку, бо йому хотілося зі мною піти до мами. А тут дідусь пообіцяв узяти з собою на справжню рибну ловлю. Це вам не просте діло — махати з берега або з баркаса вудочкою. Це вам — ловити рибу у відкритому морі. Там, де море сходиться з небом. Там, де проходять кораблі. Отож скажіть, будь ласка, чи мав я час глянути вгору?

Я вже ладен був одразу, кинувши все, податися з дідусем у море. Але дідусь одправив мене додому.

— Я тебе покличу, коли треба буде, — сказав.

Коли я повернувся додому, мама та бабуся вже прокинулися.

— Що це тобі не спиться, Даньку? — здивувалася мама.

— А я дідусеві допомагав, — відповів я.

І мені було так радісно, що я допомагав дідусеві. Я був гордий з того, що не проспав сонця.

Бабуся поставила на стіл пахучі рожеві пундики, що аж кипіли в маслі, та смажену ставриду.

— Ану ось присувайся до столу та порадуй бабуся. Що ж я тобі — даремно смажила та випікала?

Я й незчувся, як поїв майже всі пундики, бо вони були дуже смачні. А потім взявся за рибу.

— Хто тобі сподобався у творі? Що можеш про нього розказати?

1. Які справи були заплановані в Данька на день? Чи можна було щось відкласти? Який вислів він використав, щоб підкреслити свою надзвичайну зайнятість?
2. Яким словам тексту відповідають малюнки? Прочитайте їх одне одному.
3. Назвіть усіх персонажів твору. Розіграйте розмову мамі та бабусі з Даньком. Доповніть її словами подяки, які скаже Данько бабусі після сніданку.

— Уяви себе на місці Данька. Що зробиш спочатку, що — потім і насамкінець? Визнач, що найважливіше, а що можна відкласти. Враховуй конкретну ситуацію.

4. Якщо хтось із твоїх рідних каже, що ніколи вгору глянути, як ти можеш допомогти?

Знаю, коли можу сказати ніколи вгору глянути. Умію розподіляти справи за важливістю.

— Коли хтось вірить у тебе і потребує твоєї підтримки, ти маєш бути сильним духом!

Василь Сухомлинський — український письменник, педагог. Написав понад двісті казок для дітей.

НЕ БОЮСЯ НІ БЛИСҚАВКИ, НІ ГРОМУ

Був жаркий червневий день. Діти гралися, читали цікаву книжку, варили кашу. Надвечір із-за лісу насунула чорна хмара, загримів грім. Від дощу

діти повтікали в курінь до пастухів. І Вітя побіг. Коли це сяйнула блискавка і пролунав такий оглушливий грім, що хлопчик із переляку присів під великим деревом, заплющив очі й мало не розплакався. Він уже хотів гукати на допомогу, як побачив поруч однокласницю Валю.

Вона тремтіла зі страху.

— Це ти, Вітю? Ой, як добре, що я не одна. Тепер мені не страшно.

Вітя перевів дух, оглянувся. Ліс потонув у струменях дощу. Блискавка блискала, осяваючи на мить своїм світлом дерева й кущі. Ліс шумів, стогнав. Віті здавалося, що у світі, крім нього і Валі, немає нікого.

Він відчув, як у нього в душі щось випростується. Йому стало соромно боятися. Хіба можна боятися, коли поруч із тобою дівчинка й ти відповідаєш за неї?

— Не бійся, Валю, — сказав Вітя. — Я не боюся ні блискавки, ні грому.

Вітя доторкнувся рукою до її русої коси. Тепер він уже не боявся нічого.

1. Яка подія трапилася з дітьми? Яке почуття їм довелося пережити?
2. За кого ти хвилюєшся, коли читаєш оповідання?
3. Хто потребував підтримки й одержав її від Віті? Як це його змінило? Якими словами Вітя заспокоїв Валю? Що звучало в його голосі (спокій, впевненість, страх)? Вибери.
4. Відшукай у тексті й прочитай опис грози. Уяви себе на місці Віті. Як діятимеш у подібній ситуації?

5. Прочитай слова Валі. Передай голосом зміну її настрою. Уяви, як розгорталися б події, якби Вітя не відчув себе сильним. Що робитимеш, коли тебе застане гроза в лісі, полі?

Розумію, що сильними духом стають не одразу. Умію передати під час читання голосом емоції персонажів твору.

Щастя знаходить тих, хто вміє його бачити у своєму житті

Рус Лагеркранц — шведська письменниця.

МОЄ ЩАСЛИВЕ ЖИТТЯ

(Уривок з розділу 1)

Уже пізно, але Дані не спиться.

Деякі люди, щоб заснути, лічать вівці, а от вона — ні! Даня лічить, скільки разів була щаслива.

Скажімо, того дня як Даня була мала і двоюрідний брат подарував їй жабу.

І тоді, коли навчилася плавати — зробила три помахи руками і вперше втрималася на воді.

А ще тоді, як у неї з'явився свій шкільний ранець. Даня була дуже щаслива, що піде в перший клас.

У школі Даня познайомилася з дівчинкою Еллою Фрідою. І була щаслива. Вона була щаслива, коли гойдалися з Еллою Фрідою.

А ще тоді, коли вони сиділи в кімнаті для розваг і малювали сонце, що заходить. Вони обидві любили захід сонця.

Даня була щаслива, коли вчителька дозволила їй та Еллі Фріді сидіти в класі за однією партою.

І якось вони всім класом пішли на прогулянку в гори. Спершу милувалися краєвидом. Потім влаштували пікнік, і Елла Фріда вийняла зі свого ранця сюрприз. То була скринька, у якій лежали два ланцюжки. На кожному було по півсердечка.

— Це ланцюжки дружби, — сказала Елла Фріда.

Траплялося, що вони сварилися. Але вже за якусь мить вони мирилися.

Безперечно, Даня — найщасливіша у світі людина, але не завжди. Принаймні вона не була щасливою на перервах, відколи поїхала Елла Фріда в інше місто.

Але щастя повертається до Дані, бо вона його чекає.

Переклала зі шведської Галина Кирпа

1. Про кого розповідається у творі? Чим особлива ця дівчинка? Коли Даня почувалася щасливою?
2. Якою вона вважала себе? Розкажи, які світлі події свого життя пригадувала Даня.
3. Продумай свої дії на прикладі дій Дані.
4. Визначте вдвох, як треба читати цю частину твору — тихо чи голосно. Прочитайте одне одному.

Дональд Золан. Діти

Дитячі книжки, написані для мене

Обговоріть разом, чи модно нині читати книжки. Що дає книжка читачеві? Доповніть схему власними думками.

КНИЖКИ
ЧИТАТИ — ЦЕ
МОДНО!

Книжка добра навчить,
від дурного відверне.

З книжкою жити —
з добром дружити.

Книжки читати —
усе знати.

Як вибрати книжку? Про що розповідає обкладинка?

1. Роздивись обкладинку книжки.
2. Як ти думаєш, про кого чи про що розкаже в цій книжці Френсіс Бернет, англо-американська письменниця?
3. Прочитай уривок із цієї книжки.

Сарі сім років. Вона живе з татом. Понад усе любить книжки. Читає все, що є в татовій бібліотеці. А ще вона повсякчас вигадує різні дивовижні історії та переповідає їх сама собі. Інколи вона розповідає їх ще й батькові. Вони подобаються йому не менше, ніж їй самій.

Капітан Кру, Сарин татко, молодий, веселий. Йому ніколи не набридає слухати Сарині дивні вигадки.

Лялька Емілі — найкраща подруга дівчинки. Вона розказує Сарі про тата, якщо його немає поруч.

1. Що цікавого про дівчинку ти дізнався/дізналася з обкладинки і прочитаного уривка?
2. Прочитай, що написано на обкладинці внизу ліворуч. Чи довіряєш ти такій рекомендації?

Всеволод Нестайко — український дитячий письменник. Його твори читають і люблять діти в Україні та за її межами. Тож поради ти міг тільки хорошу книжку. З добрими людьми приходять до тебе добрі книжки!

3. Розкажи, кому ти довіряєш, коли тобі радять прочитати ту чи іншу книжку?

4. Де найкраще вибрати книжки для читання? Обговоріть це питання у класі. Про нові книжки систематично розповідає КЛЮЧ — електронна сторінка для дітей на сайті Національної бібліотеки України. Дізнайтеся, з яких слів складається назва КЛЮЧ. Навчіться користуватися цією інформацією.
5. Розглянь обкладинки книжок українських видавництв. Яку з них ти хочеш прочитати? Поясни свій вибір.

6. Прочитай смішинку. З ким ти погоджуєшся: з татом чи сином?

— Хіба так читають книжку, синку? Ти ж пропускаєш по кілька сторінок.

— Тату, це книжка про шукачів скарбів. Я хочу, щоб вони їх швидше знайшли.

- Попрацюйте над проектом «Свято дитячого читання», яке буде в березні. Визначте, які книжки бажаєте прочитати.

До якої книжки хочете виконати ілюстрацію, аплікацію, виліпити персонажів чи підготувати виставу? З ким хочете організувати зустріч? Розподіліть обов'язки.

Знаю, що обкладинка й читання кількох абзаців тексту допоможуть мені визначити, про що твір. Умію добирати книжки для читання. Прислухаюся до порад щодо читання. Планую свою участь у проекті.

ЗВУКИ І БУКВИ

Звуки мовні та немовні

— Яка гарна золота осінь! Та осінній ліс став неголосним, тихим.

— Зате влітку там стільки співу й галасу було! Згадаймо! Я називатиму звуки, а ви відгадайте, чиї це голоси.

5. Кого з птахів і звірів загадала Емма?

Ку-ку, кар-р-р, аву-у-у, скре-ке-ке, цвірінь-цвірінь, ш-ш-ш, тьох!-тьох!-тьох!

— Це звуки, якими «розмовляє» природа. Удари грому, шурхіт дощу, шелест листя, дзижчання бджілки, квакання жабок, кування зозулі тощо — **немовні** звуки. Людина ж висловлює думки словами, які теж складаються зі звуків. Це **мовні** звуки. Пропоную завдання, що покажуть роль звуків у мовленні людини.

6. Добери слова, що починаються звуком [л]. Назви звуки, з яких складаються ці слова.

Ліс, лисичка, людина, лагідний, летить, ...

— А ось слова, у яких є спільний звук.

7. Визнач у словах спільний звук.

Син, дим, мир, лин, сир, вир, жир, тир.

— А в цих словах зі зміною лише одного звука змінюється значення.

8. Назви ці звуки.

Байка, гайка, чайка, майка.

— Еріку, ти сказав «звук», але ж ми слова прочитали, вони записані, ми їх не промовляли.

— В усному мовленні ми звуки вимовляємо і чуємо. На письмі звуки передаємо буквами. Ми їх пишемо і бачимо.

9. Розглянь малюнки. Назви зображені предмети. Назви звуки, з яких складаються ці слова, і букви, якими позначають звуки на письмі. Полічи, скільки звуків і букв у цих словах.

— Позмагаймося!

10. Хто швидше змінить у поданих словах перший звук, щоб утворилося нове слово? Скільки звуків і букв у цих словах?

Так, ..ак, ..ак, ..ак, ..ак. Вам, ..ам, ..ам. Зуб, ..уб, ..уб, ..уб. Мити, ..ити, ..ити, ..ити, ..ити, ..ити, ..ити.

— Пропоную загадки про чарівні перетворення слів. Відгадай, як я це зробив!

11. Перетвори слова!

сон → сом → слон
коса → оса → роса → кора
місто → тісто
щука → рука
кріт → кіт

сіль → міль
муха → мука
нора → гора
колобок → колосок
калина → малина

— У мене теж є загадки, їх написав поет Анатолій Качан.

12. Прочитай і відгадай загадки. Який звук (букву) загубив герой першої загадки? Яка буква (звук) «впала» у другій?

- 1) Я знайшов у лісі гриб,
А приніс додому... риб.
Мабуть, десь поміж кущів
Букву «..» я загубив.
- 2) Солоний вітер після зливи
Трусив щосили синю сливу.
Упала буква «..» зі сливи —
І стала синя слива сива.

Знаю, що звуки на письмі передають буквами. В усному мовленні звуки ми чуємо і вимовляємо, а на письмі — букви бачимо і пишемо. Умію розрізняти мовні й немовні звуки, змінювати у словах звуки так, щоб утворилося інше слово.

**Буква як знак звука.
Звуко-буквений склад слів**

— Ерікові сподобалося експериментувати зі словами, змінювати звуки й створювати нові слова. Тож я принесла цікаву загадку-кросворд.

13. Розгадай кросворд.

1. Це чоловіче ім'я.

	а	в	а
--	---	---	---

2. Таким словом висміюють не-уважну людину.

	а	в	а
--	---	---	---

3. На ній люди сидять за довгим столом.

	а	в	а
--	---	---	---

4. Ця птаха дуже пишається своїм розкішним пір'ям і хвостом.

	а	в	а
--	---	---	---

5. Це запашний ранковий напій.

	а	в	а
--	---	---	---

— Матвійку, підкажи, чому у словах *булька* і *кулька* букв більше, ніж звуків, і навпаки, у слові *яблуко* звуків більше, ніж букв.

— Дослідимо разом.

14. Склади звукові моделі поданих слів за зразком. Промовляй слова виразно, щоб було чути всі звуки.

ЗРАЗОК. Булька $\boxed{-\overset{\cdot}{\circ}=\overset{\cdot}{\circ}}$, яблуко $\boxed{=\overset{\cdot}{\circ}-\overset{\cdot}{\circ}-\overset{\cdot}{\circ}}$.

Сім, ключ, своя, синя, липа, ящик.

— Виходить, що **ь** — це буква, а не звук? І в тих словах, де він є, більше букв, так? Ви зі мною погоджуєтесь?

— В українській мові букви **я, ю, є** інколи позначають два звуки, а букви **ї** та **щ** завжди передають два звуки [йі] та [шч].

— Життя — це, справді, загадка. У бібліотеці я прочитала цікавий текст про колибри.

15.1. Прочитай текст.

Колібри харчуються квітковим **нектаром**. Ці квіткові пташки найменші у світі! Колібри-бджілка **лише** вдвічі **більша** за джмеля (ну, скажімо, як твій мізинчик, читачу). Пташка не **боїться** людей. Вона може пошукати нектар у квітах, які в **чиїхось** руках. **Літають** колибри дуже швидко: за годину **можуть** і сто кілометрів здолати. Їхні крихітні сердечка б'ються до тисячі разів за секунду. Цікаво, що шлуночок **манюньої** пташки втричі менший від сердечка.

2. Склади усну інформацію про прочитане. Передай свої емоції від почутого. Про що ти хочеш перепитати?
3. Прочитай виділені слова. Визнач у них кількість звуків і букв. Зроби звукові моделі цих слів.

Знаю, що кількість звуків і букв у слові може не збігатися. Знак м'якшення — це буква, а не звук. Букви **я, ю, є** можуть передавати два звуки: **я** — [й][а], **ю** — [й][у], **є** — [й][е]. Букви **ї** та **щ** позначають завжди два звуки: **ї** — [й][і], **щ** — [ш][ч]. *Умію* визначати у словах кількість звуків і букв, робити звукові моделі слів.

Правильна вимова звуків та написання букв

16. Відшукай за описами слова, які відрізняються всього одним звуком.

1. Він клубочиться з багаття — д..м.
2. У ньому живуть люди — д..м.
3. Цю дію людина виконує на прохання, обіцяє — д..м.

— Еммо, ти любиш читати казки? Мені подобаються народні. У них багато мудрості. Мої улюблені казки «Колосок», «Лисиця та Журавель», «Пан Коцький» і «Котигорошко».

— Так. Багато мудрого є в казках і прислів'ях. Ось я підготувала кілька прислів'їв.

17. Добери прислів'я за змістом улюблених казок Микити. Виразно прочитай, поясни їхній зміст та зв'язок з казками. Чітко вимов звуки у виділених словах. Визнач у них кількість звуків і букв.

Хто боїться, у того в **очах** двоїться. Хочеш **їсти** калачі — не лежи на печі. Де **мужність**, там і перемога. Як гукнеш — так і відгукнеться,

18. Прочитай слова спочатку зі звуком [ґ], а потім — [г]. Правильно вимовляй ці звуки.

[ґ]рати	[г]рати	[ґ]авкати	[г]ава
[ґ]рудка	[г]роно	[ґ]удок	[г]рунт
[ґ]уляти	[г]удзик	[ґ]ратися	[г]уля
[ґ]винт	[г]валт	[ґ]ора	а[г]рус

— Позмагаймося: хто швидше полічить у словах кількість звуків і букв і здогадається, чому букв більше, ніж звуків. Звернімо увагу на вимову і написання цих слів.

ведмі́дь
вѐресень
портфѐль
учі́тель

— SOS! SOS! Мої улюблені приказки просять допомоги. Діти переплутали в деяких словах звуки й записали їх не тими буквами.

19.1. Знайди ці слова, запиши їх правильно.

Боягуз своєї *ліні* боїться. Від добра *бобра* не шукають. Крутиться як *булка* в колесі. Два *кити* в одному мішку не помиряться. Не знаючи броду, не лізь у *моду*. Тиха *хода* греблю рве. Не роби з *муки* слона. Вовка *роги* годують.

2. Які з виправлених слів відповідають звуковим схемам: -о -о, -о- -о, =о =о?

3. Утворіть звукові моделі слів: *ящірка*, *сіль*, *м'ята*, *свято*.

Знаю, що заміна, додавання чи вилучення одного зі звуків слова змінює його значення. *Умію* визначати в словах кількість звуків і букв, робити звукові моделі слів.

— Позмагаймося на звання кращого скоромовця.

20. Прочитайте скоромовки Ганни Чубач. Зробіть звукобуквений аналіз виділених слів.

1. Гедзь, гедзиня й гедзеня розмірковують **щодня**: — Як навчитися літати, щоб нікого не кусати? 2. Щука **щуці** говорила: — Я вмиваюся без мила, бо пахуче мило воду б забруднило!

21. Перевір себе. З довідки добери до слів лексичне значення.

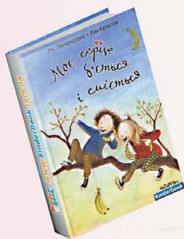
Гава, ґазда, ґандж, ґатунок, ґречний, ґрати, ґринджоли.

ДОВІДКА: сани, господар, сорт, ворона, чемний, вада, переплетення металевих прутів на вікнах.

22. З поданих слів склади два речення. Підкресли слова, у яких звуків більше, ніж букв.

Кущі, гніздечка, гойдати, пташині. Щасливий, щебетати, щиглик, без відпочинку.

 — Читаймо продовження розповіді про дівчинку Даню. Вона сумує за подругою. Та життя плине далі. Друга книжка має назву «Моє серце б'ється і сміється».

23.1. Прочитай текст.

Це знову Даня! Та, яка дуже щаслива. Щоправда, іноді вона відчуває себе дуже нещасною, але тих випадків не бере до уваги.

Даня не сприймає ніяких нещасть. Вона їх відкидає. Тому й вигадує в усіх казках щасливе закінчення.

2. Випиши з тексту слова, у яких кількість звуків і букв не збігається. Поясни чому.

Знаю назви букв, правильно вимовляю звуки. *Умію* розрізняти звуки і букви.

Книжкове місто, у якому живуть мої мудрі друзі

Прочитай початок розмови Тоні з Микитою.

— Я люблю відвідувати місто книжок — бібліотеку. Тут мене гостинно зустрічає бібліотекар і допомагає вибрати книжки. Книжки беру додому. Люблю читати в затишному куточку біля вікна, у м'якому кріслі.

— Я люблю бувати в читальному залі бібліотеки. Тут часто виконую домашні завдання. Адже потрібна книжка — поруч. Ресурси Інтернету — до моїх послуг. Виконав домашні завдання і до ігрової кімнати завітав.

1. Розкажи, де розташована твоя бібліотека, як до неї йти від твого дому. З ким ти ходиш до бібліотеки?
2. Про що ти любиш читати?

Прочитай кінець розмови Тоні з Микитою.

— Ми вчора працювали в бібліотеці з учителем. Прочитали цікаві факти про Україну. Послухай. Уся територія України розташована в Європі. Україна — найбільша європейська держава. Ти знаєш, що означають кольори прапора України?

— Синій і жовтий — то чисте небо над хлібним ланом.

— Кольори символізують мирну працю і добробут. А ще Україна славиться смачними стравами — деруни, вареники, борщ.

— Мене дуже зацікавила й інша інформація. Про відкриття українців. Учений з Харкова придумав, як зробити аналіз крові й не проколювати палець. Прилад, який він створив, уже використовують в Україні. Ось за це я йому дуже вдячна!

— Дякую, Тоню, за інформацію.

- 1. Що тебе зацікавило в розмові дітей? Про що хочеш дізнатися більше?
2. Якою інформацією бажаєш поділитися з друзями?
3. Які дитячі журнали, газети ти читаєш? Які рубрики є улюбленими?
4. Обговоріть разом, з яких джерел ви дізнаєтеся про події в країні, новинки художньої літератури.

 Як ти думаєш, чим цікава робота бібліотекаря? Прочитай виразно вірш Ганни Чубач.

В центрі міста, де аптека,
Є моя бібліотека.
Там завжди красиво й чисто,
Наче в храмі урочистім.

До книжок охоту маю —
Їх усі перечитаю.
А закінчу інститут,
Працювати буду тут!

Знаю, що в читальному залі можу читати книжки, газети, журнали. Книжку можу взяти додому. Умію попросити бібліотекаря, щоб допоміг вибрати потрібну мені книжку.

Бібліотека творить дива

— Які дива?

— Лисиця полюбила читання і подружилася з Курочкою. Дива!

Лоренц Паулі — автор книжки, швейцарський письменник

Катрін Шерер — художниця-ілюстраторка

ЛИСИЧКА ЙДЕ ДО БІБЛІОТЕКИ

Лисиця гналася за Мишкою. Мишка кинулася до підвального віконця, тільки хвостик майнув.

Лисиця кинулася за нею. Раптом Мишка зупинилася:

— Т-с-с! Ми в особливому місці. Це не мисливські угіддя. Це БІБЛІОТЕКА!

— Пеппі... що?

— Бібліотека!

— А що таке бі-блі-о-те-ка?

— Тут можна читати книжки, щоб вивчати світ, дізнаватися нове.

Мишка схопила книжку і принесла її Лисиці.

— Це для тебе!

На першому малюнку Лисиця побачила дідунь з котиком. Біля них — курочки.

Яку книжку дала Мишка Лисиці, аби та залишила її у спокої?

— Ку-у-у-у-у-рочки! Яка чудова ідея!

Мишка з полегшенням зітхнула. Лисиця побігла на вулицю.

— Не забудь повернути книжку на полицю!

Наступного вечора Лисиця повернулася.

— Хочу взяти ще цю книжку додому. І тебе, Мишко, також. Почитаєш мені цю казочку.

Бо я... Розумієш, я не вмю читати.

— У мене немає часу. Я знайшла потрібну мені книжку. І зараз читаю її. Але он там стоять аудіокнижки. Може, знайдеш свою книжку на диску?

Лисиці пощастило знайти аудіокнижку, і Мишка пояснила:

— Ти можеш взяти книжку і диск разом. Але обов'язково поверни і не гризи сторінки. Тобі потрібно завести бібліотечну картку і...

Але ані книжки, ані диска, ані Лисиці вже не було.

Через три дні Лисиця повернулася. З Курочкою.

— Це якийсь безглуздя! Я курку вже тримала в зубах. І тут вона мене запитує, чи знаю я, що курячі кісточки шкідливі для мого горла і шлунка. Це правда?

— Подивися в енциклопедії.

Курка читала Лисиці енциклопедію так довго, що вони в бібліотеці заснули.

Зійшло сонце. Відчинилися двері, і до бібліотеки зайшли люди. Мишка розбудила Курочку, а Курочка — Лисицю.

Вони хотіли тишком-нишком піти, але раптом Курочка впізнала свого господаря. Вона прошепотіла Лисиці:

— Якщо я обізвуся «ко-ко-ко!», то він тебе схопить!

Лисиця затремтіла. Та ось вона примружила око, побачила на обкладинці книжки смажене курча і сказала:

— Дивись, яку книжку хоче взяти твій господар!

Тепер настала черга тремтіти Курочці.

Як ти думаєш, можливо, це була книжка кулінарних рецептів?

— А знаєш що? Я викопаю під курятником хід і випущу всіх курей. А ти мене за це навчиш читати.

Курочка кивнула.

Вони вибрали книжку, яка сподобалась обом.

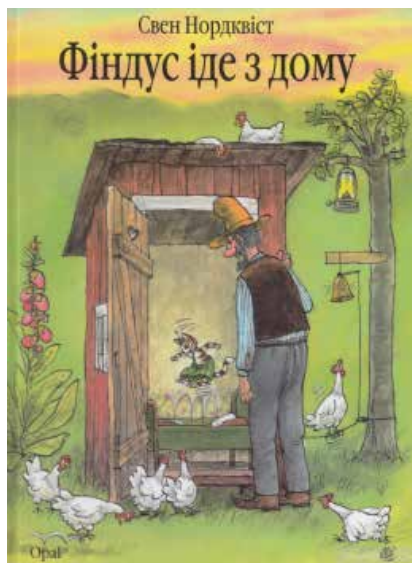
А потім — ще одну. І ще...

Пригинаючись під вагою книжок, вони підкралися до виходу.

— Стійте! — закричала Мишка. — Більше десяти брати не можна! І поверніть усі книжки в бібліотеку, щойно прочитаєте!

Переклала з англійської Світлана Колесник

Обкладинка книжки «Фіндус іде з дому»

Обкладинка книжки «Пеппі Довгапанчоха»

1. Розкажи, які епізоди справили на тебе найбільше враження.

2. Назви персонажів твору. Вислов своє ставлення до них.

3. Коли в Лисиці виник інтерес до читання? Хто допомагав їй здобувати інформацію з книжок і вчитися читати?

4. Яку книжку читала Курочка Лисиці? Упізнай за обкладинкою.

5. У бібліотеці Лисиця з Курочкою вибирали книжки, які їм сподобалися. Як ти думаєш, які книжки можуть цікавити їх обох? Добери з тексту підпис до ілюстрації на с. 47.

6. Обговоріть у групах. Про які правила користування книжками в бібліотеці ви дізналися? Виберіть частину твору, спочатку прочитайте за ролями, а потім розіграйте.

Упізнаю книжку за обкладинкою. Знаю правила користування книжками в бібліотеці. Розумію, що книжка багато розповідає тому, хто хоче і вміє читати.

Алфавіт. Правильне читання букв українського алфавіту

— Я принесла цікаві ігри. Позмагаймося: хто швидше знайде в цих словах спільні звуки.

24.1. Знайдіть у словах першого рядка спільний звук; у словах другого рядка — по два спільних звуки.

1. Жаба, журнал, ложка, **ножі**, рожевий, жук, жирафа, жовте, **тиждень**, режисер.

2. Крук, кури, раки, **ріки**, кроти, краби, скрегіт.

2. У виділених словах вимови спочатку назви букв, а потім зроби їх звукові моделі.

— А тепер працюймо зі словником! Чи правильно написано слово *режисер*? Щоб швидко відшукати це слово у словнику, слід знати *алфавіт*. Адже алфавіт — це...

— Алфавіт, або абетка, азбука, — це розміщення букв у кожній мові в усталеному порядку. Українська абетка має такий порядок:

БУКВИ					
друковані	рукописні	вимовляємо	друковані	рукописні	вимовляємо
А а	<i>А а</i>	а	Ї ї	<i>Ї ї</i>	ї
Б б	<i>Б б</i>	бе	Й й	<i>Й й</i>	йот
В в	<i>В в</i>	ве	К к	<i>К к</i>	ка
Г г	<i>Г г</i>	ге	Л л	<i>Л л</i>	ел
Ґ ґ	<i>Ґ ґ</i>	ґе	М м	<i>М м</i>	ем
Д д	<i>Д д</i>	де	Н н	<i>Н н</i>	ен
Е е	<i>Е е</i>	е	О о	<i>О о</i>	о
Є є	<i>Є є</i>	є	П п	<i>П п</i>	пе
Ж ж	<i>Ж ж</i>	же	Р р	<i>Р р</i>	ер
З з	<i>З з</i>	зе	С с	<i>С с</i>	ес
И и	<i>И и</i>	и	Т т	<i>Т т</i>	те
І і	<i>І і</i>	і	У у	<i>У у</i>	у

БУКВИ

друковані	рукописні	вимовляємо	друковані	рукописні	вимовляємо
Ф ф	<i>Ф ф</i>	еф	Щ щ	<i>Щ щ</i>	ща
Х х	<i>Х х</i>	ха	Ь ь	<i>Ь ь</i>	знак м'якшення
Ц ц	<i>Ц ц</i>	це	Ю ю	<i>Ю ю</i>	ю
Ч ч	<i>Ч ч</i>	че	Я я	<i>Я я</i>	я
Ш ш	<i>Ш ш</i>	ша			

25. Назви, хто зображений на малюнку. Запиши слова-назви в алфавітному порядку. Назви в них звуки і букви. У яких словах букв більше, ніж звуків? Чому?

— Перевір знання алфавіту за уривком з твору Френсіс Бернет «Маленька принцеса».

26. Розташуй виділені слова в алфавітному порядку і визнач у них кількість букв і звуків.

Протягом наступних десяти хвилин Беккі здавалося, ніби вона потрапила у світ, створений фантазією. Сара відчинила **буфет** і дала їй вели-

кий шматок торта. Вона дуже раділа, коли бачила, як голодна дівчинка жадібно відкушувала і ковтала смаколик. Сара щось розповідала, запитувала, весело сміялася, доки страхи Беккі не розвіялись остаточно. Зрештою вона набралася сміливості, щоб і самій запитати.

— Цього замало! Влаштуймо «мозковий штурм».

1. Алфавіт ще називають...
2. За алфавітом пишуть списки,...
3. В українському алфавіті є ЗЗ...
4. Алфавіт потрібно знати, щоб...
5. Букви української абетки, у назвах яких є [а] — ...
6. Чому на клавіатурі букви розміщено не за алфавітом?

Знаю, що алфавіт — це усталений порядок букв і як правильно називати букви. Умію користуватися алфавітом, розташовувати слова в алфавітному порядку.

Правильне розташування слів за алфавітом з орієнтацією на першу букву

27. Запишіть удвох в алфавітному порядку: імена дітей вашого класу; назви шкільного приладдя. Перевірте одне одного і доповніть за потреби.

Аліна, Богдан, ...

Гумка, зошит, ...

— Наші імена теж запишіть, будь ласка!

28. Відгадай загадки. Відгадки запиши в алфавітному порядку.

1. Під землею птиця кубло звила і яєць нанесла. 2. Без нього, кажуть люди, борщику в нас не буде. 3. Має шкір сім, витискає сльози всім.

29. Випиши з орфографічного словника чотири слова за алфавітом. Склади з ними чотири речення.

— Позмагаймося парами! Я — з Еріком.

30. Запишіть за алфавітом: 1 — назви дерев; 2 — назви птахів. Перевірте та доповніть одне одного за потреби.

— Аж ось і я, тепер працюймо у групі.

31.1. Виразно прочитайте, як Мишка пояснює Лисиці, що таке бібліотека і які там правила. Яка це книжка? Які там герої?

— Тс-с-с! Ми в особливому місці. Тут нікого не можна турбувати. Ти порушуєш порядок! Все, що тут є, можна лише позичити. Не забудь повернути книжку на полицю! Обов'язково поверни і не гризи сторінки. Тобі потрібно завести бібліотечну картку... Більше десяти книжок брати не можна!

2. Випишіть в алфавітному порядку слова, у яких кількість букв і звуків неоднакова.

3. Дослідіть, для чого в бібліотеці слід знати алфавіт.

Знаю правильні назви букв, їхній порядок в алфавіті. Умію розташовувати слова за алфавітом, користуватися ним у роботі зі словниками та списками.

ЧИТАЮ ПЕРШУ КНИЖКУ ОСЕНІ

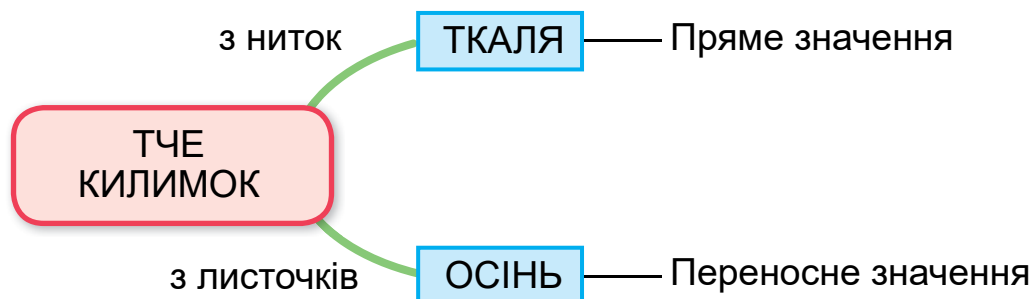
Автор книжки *осінь*? Що вона розкаже про себе?

Сторінка перша. Осінь тче килими

Із чого осінь *тче* килими? Де їх *простеляє*?
Із чого *ткаля* тче килимок?

 У якому запитанні виділені слова вжито в прямому значенні, а в якому — у переносному? Опрацюй схему.

Наталка Поклад — українська поетеса. Пише про радість життя й відкриття всього навколо, любить творити в мандрівках.

ОСІННІЙ КИЛИМОК

Ранок виткав килимок — до листочка — ще листок: золотистий — тополиний, зеленавий — горобинний, блідо-жовтий — яблуневий, червонястий — черешневий. Хризантеми — у куточок, — ой і гарний килимочок!

- 1. Із чого ранок виткав килимок? Прочитай вірш. Які листочки ти можеш упізнати на малюнку?
2. Вибери один листочок, з якого осінь ткала килимок. Складіть разом казку про його пригоди.
3. Прочитай перші два рядки. Прислухайся до звучання прикінцевих частин слів. Вони співзвучні!

— Це **рима** — співзвучність прикінцевих частин слів у віршових рядках. Слова *килимок* — *листок* римуються.

4. Прочитай вірш, не поспішаючи, ніби ткаля тче.
- Відшукай у вірші слова, що римуються зі словами: *килимочок*, *тополиний*, *яблуневий*. опиши словами, намалюй або сфотографуй улюблені картини осені.

Вибираю завдання за своїм бажанням. Знаю, що у вірші є рими. Умію їх відшукувати, описувати словами улюблені осінні картини.

Сторінка друга. Загуляли золоті падолисти

Золоті падолисти — падає золоте листя?

Анатолій Костецький

ОСІННІЙ КЛЕН

Знов золоті листочки клена
летять на землю і на мене,
такі тендітні та сумні.

Летять, кружляючи крилато,
і, мов сліди качиних лапок,
лягають тихо на землі...

1. Уяви, що листочки можуть говорити. Що вони тобі розкажуть?

2. Прочитай слова, якими у вірші описано кленові листочки. Яким словом передано їхній колір? Якими — настрої?

— Листочки сумують. Вони постають живими істотами, схожими на людей, тварин.

3. Прочитай вірш так, як підказують виділені слова.

4. Поміркуйте вдвох, чому опалі листочки клена автор порівняв зі слідами качиних лапок. Із чим їх порівняєте ви?

5. Розгляньте два малюнки. Чим вони подібні?

6. Знайди у вірші риму до слова *клена*. Прочитай вірш із пам'яті.

Умію відшукувати у вірші рими. Знаю, що у вірші звичайні слова іноді стають незвичайними. Можу прочитати вірш із пам'яті.

Сторінка третя. У вихідний їдемо на дачу

Яка подія принесе *величезну радість* родині?

Оксана Луцевська

ВЕРЕСНЕВА РАДІСТЬ

Ранок був свіжий і прохолодний.

Тато, мама та Петрик з Марійкою лагодились на дачу. Вони там зібрали майже весь цьогорічний врожай. Залишилося прибрати землю та обірвати пізній сорт винограду.

Дача була неподалік — десять хвилин машиною або годину пішки. Та сьогодні тато сподівався повертатися з виноградом. Тож вирішили їхати на авто.

Петрик з Марійкою сиділи на задньому сидінні. Петрик без кінця тицяв пальцем у вікно на жовтогарячі листочки.

— Дивися, Марієчко, листочки руді, як лисиці! Сестра кивала головою.

— А подобаються? Руді та пухнасті?

Марійка знову кивала, усміхаючись.

— Ну кажи, кажи: руді чи ні?

— Петрику, облиш — так не можна! — дорікнула мама.

Марійці йшов четвертий рік. Проте дівчинка досі майже нічого не говорила, крім «так», «ні», «дай». Батьки дуже хвилювалися, радилися і з вихователями, і з лікарями. Ті дійшли думки, що дівчинка просто не хоче говорити. Прийде час — і вона розговориться. Але коли?!

— А ці, — продовжував хлопчик, — ці листки ніби червоні хвостаті комети, що падають з неба.

Хлопчик глянув угору, і Марійка й собі подивилася.

Як ти думаєш, що відбудеться на дачі?

— Приїхали! — урочисто мовив тато. — Налітай на виноград!

Мама дістала з багажника кошики, встелила їх рушниками.

— Щоб не прим'яти грона.

Вони обережно зривали тяжкі грона то прозоро-зеленого, то темно-синього винограду.

— Ото врожай маємо! Смакуватимемо аж до весни. Мммм! Але ж і пахне! — радів тато.

— Який же смачнющий! — додав Петрик.

Невдовзі наповнили другий кошик, за ним третій, четвертий, п'ятий. Марійка інколи підходила й теж до грон тяглася. Петрик відривав для неї китицю, і вона обережно клала її до кошика.

— Ніби все! Молодці ж ми з вами! П'ять кошиків! От що гуртом працювати! Ну що, час додому? — тато підхопив два кошики й пішов до машини. Третього мама понесла за ним. Петрик намагався підійняти четвертого.

— Раз, два — взяли! — скомандував собі і... перекинув кошика!

Зойкнув, заходився збирати розсипані ягоди. Марійка метнулася на допомогу...

На твою думку, що буде далі? Прочитай ще раз заголовок. Як закінчиться ця історія на дачі? Прочитай текст до кінця.

Петрик зніжковів. Почав збирати грона.

Тут повернулася мама:

— Ну й що це?

— Ви-но-град, мамо! Стиг-лий! За-паш-ний! — відповіла Марійка.

Марійка вперше заговорила. Мама обняла донечку.

— Дякую, Пресвята Богородице! — тихо шепнула, ніби подумки.

— Дя-ку-ю... — протягла за нею дівчинка.

Розсипаний виноград сьак-так зібрали тремтячими від щастя руками й рушили.

— Лис-точ-ки-мов-ли-си-ці! — показувала дівчинка Петрикові, коли проїжджали повз барвисту лісосмугу. — А-ті-хвос-та-ті-на-че-ко-ме-ти! — сміялася вона.

І Петрик сміявся разом з Марійкою. А в тата з мамою сміялися серця від втішного доньчиного лепетання.

1. Розкажи, який епізод тебе найбільше вразив. Чим?

2. Як Петрик ставився до сестрички? Доповни речення, щоб відповісти на запитання.

Петрик дорогою розповідав про... Звертався до неї... Хотів, щоб сестричка... Діставав грона винограду, а Марійка... Зрадив, коли сестричка... Петрик ... сестричку.

3. Прочитай, що говорив тато про виноград. Спробуй голо- сом передати захоплення. Потім прочитай слова тата й мами, коли вони побачили розсипаний виноград. Передай у голосі жаль.

4. Спробуй пояснити, чому оповідання має назву «Верес- нева радість».

5 Поміркуйте разом над змістом останнього речення. Що раніше засмучувало батьків? Що тепер їх радувало? Яки- ми словами передано радість Петрика, тата й мами?

6. Як ти змалюєш найрадіснішу подію в сім'ї Петрика?

Хто розказував про листочки по дорозі на дачу? А хто — коли поверталися з дачі?

Чому діти порівнювали листочки з лисичкою, кометою? Тобі подобаються такі образи? А що тобі нагадують осінні листочки?

Запам'ятовую персонажів твору та їхні дії. Знаходжу в тексті та пояснюю порівняння, висловлюю про них свою думку.